

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 1 luvun 11 §:n ja 46 luvun muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslakia, pakkokeinolakia, Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta annettua lakia ja eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämistä annettua lakia.

Esityksen mukaisella lainsäädännöllä pantaisiin kansallisesti täytäntöön unionin rajoittavien toimenpiteiden rikkomiseen liittyvien rikosten ja seuraamusten määrittelyä koskevan direktiivin mukaiset velvoitteet. Direktiivin tarkoituksena on varmistaa, että rajoittavien toimenpiteiden eli niin sanottujen pakotteiden rikkominen on kaikissa jäsenvaltioissa rangaistavaa ja että rangaistussäännökset täyttävät yhteisen vähimmäistason.

Rikoslakiin ehdotetaan lisättäväksi uudet säännökset pakoterikoksesta, törkeästä pakoterikoksesta, tuottamuksellisesta pakoterikoksesta ja pakoterikkomuksesta. Samalla säännöstelyrikosta koskevia säännöksiä muutettaisiin niin, etteivät ne enää koskisi pakotteiden rikkomista. Pakoterikoksia koskevia säännöksiä sovellettaisiin Suomen kansalaisen sekä sellaiseen rinnastettavan henkilön Suomen ulkopuolella tekemään rikokseen niissäkin tapauksissa, joissa teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa.

Pakoterikokseen, törkeään pakoterikokseen ja tuottamukselliseen pakoterikokseen sovellettaisiin oikeushenkilön rangaistusvastuuta. Näiden rikosten osalta yhteisösakon ylin rahamäärä olisi yleisestä yhteisösakon enimmäismäärästä poiketen viisi prosenttia oikeushenkilön liikevaihdosta, kuitenkin vähintään 850 000 ja enintään 40 miljoonaa euroa.

Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta annettua lakia sovellettaisiin pakotteiden rikkomisesta ilmoittaneiden henkilöiden suojeluun.

Lisäksi ehdotetaan rikoslain muuttamisen johdosta tarvittavien muutosten tekemistä muuhun lainsäädäntöön.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 20.5.2025, jolloin direktiivi on viimeistään pantava täytäntöön.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
PERUSTELUT	4
1 Asian tausta ja valmistelu	4
1.1 Tausta	4
1.2 Valmistelu	4
1.2.1 Direktiivin valmistelu	4
1.2.2 Hallituksen esityksen valmistelu	6
2 Direktiivin tavoitteet ja pääasiallinen sisältö	6
3 Nykytila ja sen arviointi	6
3.1 Lainsäädäntö	6
3.2 Käytäntö	8
3.3 Direktiivin sisältö ja suhde Suomen lainsäädäntöön	8
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	31
4.1 Keskeiset ehdotukset	31
4.1.1 Rangaistavat teot	31
4.1.2 Rangaistukset luonnollisille henkilöille	35
4.1.3 Oikeushenkilön rangaistusvastuu	36
4.1.4 Pakkokeinolaki	39
4.1.5 Muu lainsäädäntö	39
4.2 Pääasialliset vaikutukset	40
4.2.1 Yhteiskunnalliset vaikutukset ja vaikutukset viranomaisten toimintaan	40
4.2.2 Vaikutukset julkiseen talouteen	41
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	42
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset	42
5.2 Muiden jäsenvaltioiden suunnittelemat tai toteuttamat keinot	42
6 Lausuntopalaute	42
6.1 Yleisesti lausunnoista	42
6.2 Ehdotetut rangaistussäännökset	43
6.3 Oikeushenkilön rangaistusvastuu	45
6.4 Vaikutusarvio	47
6.5 Muut asiat	48
7 Säännöskohtaiset perustelut	48
7.1 Rikoslaki	48
7.2 Pakkokeinolaki	61
7.3 Laki Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta	61
7.4 Laki eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä	61
8 Voimaantulo	61
9 Toimeenpano ja seuranta	61
10 Suhde muihin esityksiin	62
11 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	62
11.1 Hyväksyttävyy- ja suhteellisuusvaatimus	62
11.2 Laillisuusperiaate	64
LAKIEHDOTUKSET	66

1. Laki rikoslain 1 luvun 11 §:n ja 46 luvun muuttamisesta.....	66
2. Laki pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n muuttamisesta	70
3. Laki Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta annetun lain 2 §:n muuttamisesta	71
4. Laki eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä annetun lain 4 §:n muuttamisesta	72
LIITTEET	73
RINNAKKAISTEKSTIT	73
1. Laki rikoslain 1 luvun 11 §:n ja 46 luvun muuttamisesta.....	73
2. Laki pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n muuttamisesta	79
3. Laki Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta annetun lain 2 §:n muuttamisesta	80
4. Laki eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä annetun lain 4 §:n muuttamisesta	82

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2024/1226 direktiivi unionin rajoittavien toimenpiteiden rikkomiseen liittyvien rikosten ja seuraamusten määrittelystä, jäljempänä direktiivi, on pantava kansallisesti täytäntöön 20.5.2025. Direktiivi sisältää vähimmäissäännökset unionin rajoittavien toimenpiteiden rikkomista koskevien rikosten määrittelmistä ja niistä säädetävistä rangaistuksista sekä eräistä niihin liittyvistä asioista.

Direktiivin tarkoituksena on varmistaa, että Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 29 artiklan ja Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 215 artiklan mukaisesti toteutettujen rajoittavien toimenpiteiden eli niin sanottujen pakotteiden rikkominen on kaikissa jäsenvaltioissa rangaistavaa ja että rangaistussäännökset täyttävät yhteisen vähimmäistason. Komission mukaan pakotteiden rikkomista koskevissa rikosmäärittelmissä ja seuraamuksissa on jäsenvaltioiden kesken merkittäviä eroja. Näitä rikoksia ei komission mukaan myöskään tutkita ja syytetä riittävän tehokkaasti. Tarvetta on myös sille, että EU:n jäsenvaltiot voivat puhua pakoteasioissa yhdellä äänellä, mikä on tullut erityisen ajankohtaiseksi Venäjän Ukrainaan kohdistaneen täysimittaisen hyökkäyssodan johdosta. Rajoittavat toimenpiteet (pakotteet) ovat keskeinen väline EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan (YUTP) SEU 21 artiklan tavoitteiden edistämiseksi. Näihin tavoitteisiin kuuluvat unionin arvojen turvaaminen, kansainvälinen rauha ja turvallisuus sekä demokratian, oikeusvaltion ja ihmisoikeuksien vahvistaminen ja tukeminen. SEU 29 artiklan nojalla Euroopan unionin neuvosto voi hyväksyä muiden kuin Euroopan unionin (EU) maiden hallituksiin, muihin kuin valtiollisiin yhteisöihin (esimerkiksi yrityksiin) ja henkilöihin (kuten terroristeihin) kohdistuvia rajoittavia toimenpiteitä muuttaakseen niiden politiikkaa tai toimintaa. Päätösten toimeenpanemiseksi neuvosto voi SEUT 215 artiklan nojalla antaa asetuksia, jotka ovat suoraan sovellettavaa oikeutta kaikissa EU:n jäsenvaltioissa.

Unionissa on tällä hetkellä voimassa yli 40 pakotejärjestelmää. Osa pakotejärjestelmistä on otettu käyttöön YK:n turvallisuusneuvoston, jäljempänä YKTN, pakotteita koskevien päätöslauselmien toimeenpanemiseksi. YKTN:n toimivalta asettaa pakotteita perustuu YK:n peruskirjan VII lukuun, jonka nojalla annetut päätöslauselmat sitovat oikeudellisesti kaikkia YK:n jäsenvaltioita. Tämän lisäksi unionilla on käytössään omia, niin sanottuja autonomisia pakotejärjestelmiä, joiden oikeusperustana toimii SEU 29 artikla. Pakotteiden tavoitteena on muun muassa kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitäminen, konfliktien estäminen, demokratian, oikeusvaltion ja ihmisoikeuksien tukeminen sekä kansainvälisen oikeuden periaatteiden puolustaminen. Pakotejärjestelmät voivat sisältää muun muassa asevientikieltoja, matkustuskieltoja, varojen jäädyttämistä sekä muita viennin ja tuonnin rajoituksia. Keskeisten rajoittavia toimenpiteitä koskevien neuvoston päätösten 2014/512/YUTP ja 2014/145/YUTP ja näiden toimeenpanemiseksi annettujen asetusten (EU) N:o 833/2014 ja (EU) N:o 269/2014 säännöksiä on viimeisien vuosien aikana useaan kertaan päivitetty ja laajennettu Venäjän Ukrainaan kohdistaman täysimittaisen hyökkäyssodan johdosta.

1.2 Valmistelu

1.2.1 Direktiivin valmistelu

Komissio antoi 2.12.2022 ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi unionin rajoittavien toimenpiteiden rikkomiseen liittyvien rikosten ja seuraamusten määrittelystä

(COM(2022) 684 lopullinen). Direktiiviehdotus annettiin SEUT 83 artiklan 1 kohdan nojalla. Artiklan 1 kohdan 1 alakohdan mukaan Euroopan parlamentti ja neuvosto voivat tavallista lainsäätämismenettelyä noudattaen annetuilla direktiiveillä säätää rikosten ja seuraamusten määrittelyä koskevista vähimmäissäännöistä erityisen vakavan rikollisuuden alalla, joka on rajat ylittävää joko rikosten luonteen tai vaikutusten johdosta tai sen vuoksi, että niiden torjuminen yhteisin perustein on erityisesti tarpeen.

SEUT 83 artiklan 1 kohdan 2 alakohdan mukaan nämä rikollisuuden alat ovat terrorismi, ihmiskauppa sekä naisten ja lasten seksuaalinen hyväksikäyttö, laiton huumausainekauppa, laiton asekauppa, rahapesu, lahjonta, maksuvälineiden väärentäminen, tietokonerikollisuus ja järjestäytynyt rikollisuus. Säännöksessä olevaa rikosten luetteloa täydennettiin kattamaan unionin rajoitustoimenpiteiden rikkomisen neuvoston 28.11.2022 antamalla päätöksellä (EU) 2022/2332. Tämä oli mahdollistanut direktiiviehdotuksen antamisen (ks. tarkemmin U 53/2022 vp).

Komission mukaan sen antamaan direktiiviehdotukseen ei liittynyt vaikutusarviota asian kiireellisuuden vuoksi. Komissio viittasi tässä yhteydessä ehdotuksensa tueksi edellä mainittuun neuvoston päätökseen (EU) 2022/2332, joka täyttää SEUT 83 artiklan 1 kohdassa tarkoitettut edellytykset, sekä sen taustalla olleisiin asiantuntijakuulemisiin, joissa tunnistettiin tarve rikosoikeudellisille vähimmäissäännöille tällä alalla. Lisäksi komissio viittasi 25.5.2022 antamaansa tiedonantoon ”Kohti direktiiviä unionin rajoittavien toimenpiteiden rikkomista koskevista rikosoikeudellisista seuraamuksista” (COM(2022) 249), jonka liitteessä oli hahmoteltu ne pääkohdat, joita tuleva unionin rajoittavien toimenpiteiden rikkomista koskeva rikosoikeudellinen direktiivi voisi sisältää.

Valtioneuvosto lähetti 12.1.2023 eduskunnalle perustuslain 96 §:n 2 momentin mukaisesti kirjelmän komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi unionin rajoittavien toimenpiteiden rikkomiseen liittyvien rikosten ja seuraamusten määrittelystä (U 97/2022 vp). Valtioneuvosto lähetti 8.5.2023 asiassa eduskunnalle U-jatkokirjeen (UJ 6/2023 vp). Eduskunnan lakivaliokunta antoi asiassa lausunnot (LaVL 34/2022 vp ja 4/2023 vp). Suuri valiokunta yhtyi lakivaliokunnan lausuntojen mukaisesti valtioneuvoston kantoihin (SuVEK 194/2022 vp ja 11/2023 vp).

Suomi suhtautui direktiiviehdotuksen tavoitteisiin myönteisesti pitäen tärkeänä, että SEU 29 artiklan tai SEUT 215 artiklan nojalla toteutettavat pakotteet saadaan pantua tehokkaasti täytäntöön. Rikosoikeudelliset seuraamukset rajoittavien toimenpiteiden rikkomisista ovat Suomen kannan mukaan lähtökohtaisesti perusteltuja.

Suomi kiinnitti neuvotteluissa erityistä huomiota rikosten määritelmien laajuuteen, asianmukaisuuteen ja selkeyteen, rikosshyödyn määritelmään ja oikeushenkilöille määrättäviä seuraamuksia koskeviin velvoitteisiin. Neuvotteluissa näihin kysymyksiin Suomi pyrki löytämään tasapainoisia ratkaisuja, joilla otettaisiin riittävässä määrin huomioon pakotteiden tehokkaan täytäntöönpanon tarve ja samalla varmistetaan perusoikeuksien kunnioittaminen kansallisen järjestelmän perusperiaatteita noudattaen. Suomi piti tärkeänä ottaa huomioon erityisesti unionin sääntelyn oikeasuhtaisuus, rikosoikeudellinen laillisuusperiaate ja sen vaatimus rikosoikeudellisen sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta sekä jäsenvaltioiden kansallisten rangaistusjärjestelmien sisäisen johdonmukaisuuden ja oikeusperinteiden kunnioittaminen (LaVL 34/2022 vp s. 3–6, LaVL 4/2023 vp s. 4–7).

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2024/1226 direktiivi unionin rajoittavien toimenpiteiden rikkomiseen liittyvien rikosten ja seuraamusten määrittelystä annettiin 24.4.2024.

1.2.2 Hallituksen esityksen valmistelu

Oikeusministeriö asetti 26.10.2023 työryhmän, jonka tehtävänä oli arvioida, mitä lainsäädäntömuutoksia direktiivin täytäntöönpano edellyttää ja valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Työryhmän tuli arvioida myös muutosten pääasialliset vaikutukset. Työryhmän mietintö oli laadittava hallituksen esityksen muotoon.

Direktiivin kansallisen täytäntöönpanon valmistelu aloitettiin jo ennen direktiivin hyväksymistä, koska neuvottelujen perusteella voitiin jo pitää todennäköisenä, että direktiivin noudattamisen edellyttämä kansallinen lainsäädäntö tulee saattaa voimaan 12 kuukaudessa direktiivin voimaantulosta, mikä on poikkeuksellisen lyhyt aika.

Työryhmän toimikausi oli 1.11.2023–31.5.2024. Työryhmä kuuli asiantuntijoina Liikenne ja viestintävirastoa (Traficom) ja Rajavartiolaitosta sekä oikeustieteen maisteri Aleksi Pursiaista. Työryhmä luovutti mietintönsä 31.5.2024.

Työryhmän mietintö oli lausuntokierroksella 12.6.2024 – 29.7.2024.

Hallituksen esitys valmisteltiin oikeusministeriössä virkатыönä.

2 Direktiivin tavoitteet ja pääasiallinen sisältö

Direktiivillä asetetaan vähimmäissäännökset sen varmistamiseksi, että SEU 29 artiklan ja SEUT 215 artiklan nojalla asetettujen pakotteiden rikkominen on kaikissa jäsenvaltioissa rangaistavaa ja että rangaistussäännökset täyttävät yhteisen vähimmäistason. Direktiivissä on myös näihin liittyviä säännöksiä lainkäyttövallasta, vanhentumisajoista, ilmoittajansuojelusta, rikostutkintakeinoista, viranomaisyhteistyöstä sekä tilastoinnista.

3 Nykytila ja sen arviointi

3.1 Lainsäädäntö

Suomessa EU:n säätämien pakotteiden rikkominen ja sen yrittäminen on kriminalisoitu rikoslain (39/1889) 46 luvun 1–3 §:ssä säännöstelyrikoksina. Luvun 1 §:n 1 momentin 9 kohdan nojalla rangaistaan sitä, joka rikkoo tai yrittää rikkoa Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alaan kuuluvissa Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 215 artiklan nojalla talous- ja rahoitussuhteiden keskeyttämisestä kolmannen maan kanssa tai rajoittavien toimenpiteiden kohdistamisesta luonnollisiin tai oikeushenkilöihin, ryhmiin tai muihin kuin valtiollisiin yhteisöihin annetuissa asetuksissa säädettyä tai mainittujen säädösten nojalla annettua säännöstelymääräystä.

Pakotteiden rikkomista koskee myös rikoslain 46 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohta, jonka nojalla rangaistaan sitä, joka rikkoo tai yrittää rikkoa eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä annetussa laissa (659/1967), jäljempänä pakotelaki, säädettyä tai sen nojalla annettua säännöstelymääräystä.

Rikoslain 46 luvun 2 §:n nojalla tuomitaan törkeästä säännöstelyrikoksesta, jos säännöstelyrikoksessa 1) tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä, 2) rikos on omiaan jollakin alueella tai koko maassa aiheuttamaan huomattavaa vaaraa väestön toimeentulolle, yhteiskunnan taloudelliselle toiminnalle tai maan taloudelliselle puolustusvalmiudelle tai 3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti ja säännöstelyrikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Luvun 3 §:n nojalla tuomitaan lievistä säännöstelyrikoksista, jos

säännöstelyrikos, huomioon ottaen tavoitellun hyödyn määrä tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen.

Perusmuotoisesta säännöstelyrikoksesta voidaan tuomita sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta, törkeästä säännöstelyrikoksesta vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta, ja lievästä säännöstelyrikoksesta sakkoa. Säännöstelyrikokseen ja törkeään säännöstelyrikokseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään (rikoslain 46 luvun 13 §).

Rikoslain 46 luvun 15 §:ssä säädetyn rajoitussäännöksen mukaan säännöstelyrikoksina ei pidetä vähäistä ilmoittamis- tai tiedonantovelvollisuuden laiminlyöntiä eikä muuta vähäistä menettelytapamääräyksen rikkomista.

Pakotelain 4 §:ssä on viittaussäännös, jonka mukaan ”rangaistus viranomaisen tämän lain nojalla antaman säännöstelymääräyksen rikkomisesta tai sen yrittämisestä sekä Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alaan kuuluvien Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 215 artiklan nojalla annettujen asetusten rikkomisesta ja sen yrittämisestä säädetään rikoslain (39/1889) 46 luvun 1–3 §:ssä.” Lain 2 a §:n mukaan ulkoministeriön tehtävänä on ilmoittaa asetuksen voimaantulosta ja siihen sovellettavista rangaistussäännöksistä säädöskokoelmassa.

Säännöstelyrikoksen tunnusmerkistö ei sisällä rikoksen tekotapojen tarkempaa kuvausta. Tähän sääntelyratkaisuun on päädytty ainakin osittain siitä syystä, ettei säännöstelyrikoksen kaikkia ajateltavissa olevia tekotapoja ole pidetty mahdollisena riittävän yksityiskohtaisesti kuvata (HE 66/1988 vp s. 178). Säännöstelyrikoksena rangaistavien tekojen yksityiskohtainen sisältö määrittyykin sitä kautta, mitä sen tunnusmerkistössä tarkoitetuissa säännöstelymääräyksissä, joiden rikkominen on säännöksen nojalla rangaistavaa, määritellään kielletyksi. Tämän vuoksi säännöstelyrikosta voidaan luonnehtia niin sanotuksi blankorangaistussäännökseksi.

Kuten edellä on todettu, EU:n pakotteita koskeissa neuvoston asetuksissa edellytetään, että jäsenvaltioilla on oltava voimassa tehokkaat, oikeasuhteiset ja varoittavat seuraamukset asetusten rikkomisesta. Vaikka näiden seuraamusten ei voida kyseisissä asetuksissa niiden oikeusperustan vuoksi edellyttää olevan rikosoikeudellisia, Suomessa asetusten säännösten rikkomiset ovat tulleet säännöstelyrikoksen soveltamisalaan ja näin ollen jo nykyisin kriminalisoitu.

Pakotelain 2 b §:n 1 momentin nojalla EU:n pakoteasetuksissa säädetyn lisäksi niiden liitteissä nimetyn luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön varojen jäädyttämisen panee täytäntöön ulkoasiainministeriön hakemuksesta ulosottomies noudattaen ulosottokaaren (705/2007) 8 luvun 5–10 ja 12–15 §:ää. Jäädyttämisen täytäntöönpanosta ja jäädytettyjen varojen säilyttämisestä ja hoidosta aiheutuvista kuluista vastaa päätöksen kohde. Pykälän 2 momentin nojalla jäädyttämistä ja jäädyttämisen kumoamista koskeva asetus pannaan täytäntöön muutoksenhausta huolimatta.

Pakotelain 2 b §:n 3 momentin nojalla rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain (444/2017) 1 luvun 2 §:ssä tarkoitetun ilmoitusvelvollisen on salassapitosäännösten estämättä viipymättä oma-aloitteisesti toimitettava hallussaan olevat tämän pykälän 1 momentissa tarkoitettuja luonnollisia henkilöitä tai oikeushenkilöitä koskevat ulosottokaaren 3 luvun 66 §:ssä tarkoitetut tiedot ulosottomiehelle. Sivullisen ja viranomaisen velvollisuudesta antaa tietoja ulosottomiehelle säädetään ulosottokaaren 3 luvun 64–68 §:ssä.

Pakotelain 2 b §:n 4 momentin nojalla EU:n pakoteasetuksissa, SEUT 29 artiklan nojalla annetuissa pakotepäätöksissä ja YKTN:n pakotteita koskevissa päätöslauselmissa kansalliselle toimivaltaiselle viranomaiselle osoitettavista tehtävistä vastaa Suomessa ulkoasiainministeriö, jos ne eivät kuulu muun viranomaisen toimialaan.

3.2 Käytäntö

Vuoteen 2021 asti viranomaisten tietoon tuli vuosittain korkeintaan muutamia säännöstelyrikosepäilyjä. Vuoteen 2022 asti rikoslain 46 luvun 1–3 §:ssä säädetyistä säännöstelyrikoksesta on vastaavasti tuomittu harvoin. Vuonna 2021 näistä rikoksista ei annettua yhtään tuomiota. Vuonna 2022 perusmuotoisesta säännöstelyrikoksesta tuomittiin kerran, ehdolliseen vankeuteen 3 kuukaudeksi, ja törkeästä säännöstelyrikoksesta kerran, ehdolliseen vankeuteen 4 kuukaudeksi.

Venäjän Ukrainaan kohdistaman täysimittaisen hyökkäyssodan alettua 24.2.2022 säännöstelyrikosasioiden määrä on kasvanut huomattavasti. Kyse onkin ollut enimmäkseen säännöstelyrikossäännöksen 1 momentin 9 kohtaa koskevista rikoksista eli EU:n pakoteasetusten rikkomisista.

Vuonna 2022 viranomaisten tietoon tuli yhteensä 128 perusmuotoista, 33 törkeää ja 104 lievää säännöstelyrikosta. Syyttäjälle ilmoitettiin 10 perusmuotoista, 11 törkeää ja 79 lievää säännöstelyrikosta. Vuonna 2023 syyttäjille syyteharkintaan saapuneita perusmuotoisia säännöstelyrikoksia oli 47, törkeitä 19 ja lieviä 184.

Säännöstelyrikosasiat ovat pääasiallisesti koskeneet vienti- tai tuontikieltojen rikkomisia. Rikosepäilyissä tyypillisiä tekotapoja ovat tietojen ilmoittaminen virheellisesti tullililmoituksissa esimerkiksi nimikkeiden, tavarankuvausten ja/tai alkuperä- tai viennin kohdemaan osalta, vienti Tullille ilmoittamatta (muun muassa ylläsiystavaroiden, käteisvarojen ja muiden pakotteiden alaisten tuotteiden vienti) ja vienti pakotteen kohteena olevaan maahan kolmansien maiden kautta. Tyypillistä on ollut tuotteiden piilottaminen ajoneuvoon. Toisinaan rikosepäilyt ovat koskeneet yksityishenkilöiden toimesta tapahtuvaa rahojen tai tuotteiden kuljettamista toisten henkilöiden lukuun. Useita epäilyjä on ollut myös siitä, että nimetyt henkilöt tai sivulliset ovat kysyttäessä antaneet totuudenvastaisia tai harhaanjohtavia tietoja esimerkiksi määräysvallasta. Pakotteiden rikkomisen tekotapojen, toimintamallien ja kuljetuskanavien on viime aikoina havaittu monimuotoistuvan.

Lähteet: Tilastokeskuksen sähköiset tietokannat, viranomaisten asianhallintajärjestelmät, viranomaisten operatiivinen toiminta

3.3 Direktiivin sisältö ja suhde Suomen lainsäädäntöön

1 artikla. *Kohde ja soveltamisala.* Artiklan mukaan direktiivissä vahvistetaan vähimmäissäännöt, jotka koskevat unionin rajoittavien toimenpiteiden rikkomista koskevien rikosten ja seuraamusten määrittelyä.

2 artikla. *Määritelmät.* Artiklassa määritellään eräitä direktiivissä käytettyjä käsitteitä. Artiklan 1 kohdan mukaan 'unionin rajoittavalla toimenpiteellä' tarkoitetaan rajoittavia toimenpiteitä, joita unioni on hyväksynyt SEU-sopimuksen 29 artiklan tai SEUT-sopimuksen 215 artiklan nojalla. Artiklan 2-6 kohdassa määritellään seuraavat direktiivissä käytetyt käsitteet: 2) 'nimetty henkilö, yhteisö tai elin', jolla tarkoitetaan taloudellisen pakotteen kohteena olevaa henkilöä tai tahoa; 3) 'varat', jotka määritellään laajasti ja yksityiskohtaisesti alakohdissa a–h; 4) 'taloudelliset resurssit'; 5) 'varojen jäädyttäminen' ja 6) 'taloudellisten resurssien

jäädyttäminen'. Artiklassa olevat määritelmät vaikuttavat erityisesti 3 artiklan velvoitteiden sisältöön ja niiden kansalliseen täytäntöönpanoon jäljempänä selostetulla tavalla.

3 artikla. *Unionin rajoittavien toimenpiteiden rikkominen.* Artikla koskee unionin rajoittavien toimenpiteiden rikkomista koskevien rikosten määrittelyä. Artiklan 1 kohdan johdantokappaleen mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että a–i alakohdissa määritelty toiminta rikos, kun se on tahallista ja rikkoo kieltoa tai velvoitetta, joka muodostaa unionin rajoittavan toimenpiteen tai josta säädetään unionin rajoittavan toimenpiteen täytäntöönpanemiseksi annetussa kansallisessa säännöksessä, jos kansallista täytäntöönpanoa edellytetään. Mainituissa alakohdissa määritellään yhteensä yhdeksän rikostyyppin tunnusmerkit:

- (a) varojen tai taloudellisten resurssien asettaminen suoraan tai välillisesti nimetyn henkilön, yhteisön tai elimen saataville tai hyödynnettäviksi (varojen tarjoaminen),
- (b) nimetyn henkilön, yhteisön tai elimen omistuksessa, hallussa tai määräysvallassa olevien varojen tai taloudellisten resurssien jäädyttämättä jättäminen (jäädyttämisen laiminlyönti);
- (c) nimettyjen luonnollisten henkilöiden jäsenvaltion alueelle pääsyn mahdollistaminen tai heidän kauttakulkunsa mahdollistaminen jäsenvaltion alueen kautta (maahantulon mahdollistaminen);
- (d) liiketoimien toteuttaminen tai jatkaminen kolmannen valtion, kolmannen valtion elinten taikka kolmannen valtion tai kolmannen valtion elinten suoraan tai välillisesti omistamien tai niiden määräysvallassa olevien yhteisöjen ja elinten kanssa, mukaan lukien julkisia hankintoja koskevien sopimusten tai käyttöoikeussopimusten tekeminen tai täytäntöönpanon jatkaminen (liiketoiminta kolmannen valtion kanssa);
- (e) kaupankäynti tavaroilla, tavaroiden tuonti, vienti, myynti, hankinta, siirto, passitus tai kuljetus sekä välityspalvelujen, teknisen avun tai muiden kyseisiin tavaroihin liittyvien palvelujen tarjoaminen (kielletty kaupankäynti);
- (f) rahoituspalvelujen tarjoaminen tai rahoitustoiminnan harjoittaminen (kielletty rahoitustoiminta);
- (g) muiden kuin f alakohdassa tarkoitettujen palvelujen tarjoaminen (kielletty palvelujen tarjoaminen);
- (h) unionin rajoittavien toimenpiteiden kiertäminen seuraavilla tavoilla (pakotteiden kiertäminen):
 - i. nimetyn henkilön, yhteisön tai elimen suorassa tai välillisessä omistuksessa, hallussa tai määräysvallassa olevien varojen tai taloudellisten resurssien, jotka on jäädytettävä unionin rajoittavan toimenpiteen nojalla, käyttäminen, siirtäminen kolmannelle osapuolelle tai muutoin luovuttaminen kyseisten varojen tai taloudellisten resurssien peittelemiseksi;
 - ii. väärien tai harhaanjohtavien tietojen antaminen sen peittelemiseksi, että nimetty henkilö, yhteisö tai elin on varojen tai taloudellisten resurssien, jotka on jäädytettävä unionin rajoittavan toimenpiteen nojalla, lopullinen omistaja tai edunsaaja;

- iii. se, että nimetty luonnollinen henkilö tai nimetyn yhteisön tai elimen edustaja jättää noudattamatta unionin rajoittavan toimenpiteen muodostavaa velvoitetta ilmoittaa toimivaltaisille hallintoviranomaisille jäsenvaltion lainkäyttöalueella sijaitsevat varat tai taloudelliset resurssit, jotka kuuluvat niille tai ovat niiden omistuksessa, hallussa tai määräysvallassa;
 - iv. sen unionin rajoittavan toimenpiteen muodostavan velvoitteen noudattamatta jättäminen, jonka mukaan toimivaltaisille hallintoviranomaisille on ilmoitettava tiedot jäädytetyistä varoista tai taloudellisista resursseista taikka hallussa olevat tiedot jäsenvaltioiden alueella olevista varoista tai taloudellisista resursseista, jotka kuuluvat nimetyille henkilöille, yhteisöille tai elimille taikka jotka ovat nimettyjen henkilöiden, yhteisöjen tai elinten omistuksessa, hallussa tai määräysvallassa ja joita ei ole jäädytetty, silloin kun tällaiset tiedot on saatu ammatillisen tehtävän suorittamisen aikana,
- (i) toimivaltaisten viranomaisten tiettyyn toimintaan myöntämien lupien mukaisesti sovellettavien edellytysten rikkominen tai niiden täyttämättä jättäminen (lupaehtojen rikkominen).

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat säätää, ettei rikoksena pidetä artiklan 1 kohdan a, b ja h alakohdassa lueteltua toimintaa, kun siihen liittyvien varojen tai taloudellisten resurssien arvo on alle 10 000 euroa tai artiklan 1 kohdan d–g ja i alakohdassa lueteltua toimintaa, kun siihen liittyvien tavaroiden, palvelujen, liiketoimien tai toimintojen arvo on alle 10 000 euroa. Kohdan toisen alakohdan mukaan vähintään 10 000 euron rajan tulee voida täyttyä sarjalla toimintoja, jotka ovat yhteydessä toisiinsa ja ovat samanlaisia, jos rikoksentekijä on sama.

Artiklan 3 kohdan mukaan 1 kohdan e alakohdassa luetellun toiminnan on oltava rikos myös silloin, kun se on tehty törkeästä huolimattomuudesta, ainakin jos kyseinen toiminta liittyy Euroopan unionin yhteiseen puolustustarvikeluetteloon sisältyviin tuotteisiin tai asetuksen (EU) 2021/821 liitteissä I ja IV lueteltuihin kaksikäyttötuotteisiin. Direktiivin johdanto-osan 4 kohdan mukaan ”direktiivissä määriteltyjen rikosten osalta ’törkeän huolimattomuuden’ käsitettä olisi tulkittava kansallisen lainsäädännön mukaisesti Euroopan unionin tuomioistuimen asiaan liittyvä oikeuskäytäntö huomioon ottaen.”

Artiklan 4 kohdan mukaan minkään artiklan 1 kohdassa säädetyn ei voida katsoa tarkoittavan sitä, että se velvoittaisi oikeusalan ammattilaisia ilmoittamaan tietoja, jotka he ovat vastaanottaneet asiakkaaltaan tai saaneet hänestä tietää selvittäessään kyseisen asiakkaan oikeudellista asemaa tai puolustaessaan tai edustaessaan kyseistä asiakasta oikeuskäsittelyssä tai oikeuskäsittelyyn liittyen, mukaan lukien oikeuskäsittelyn vireillepanoa tai välttämistä koskeva neuvonta.

Artiklan 5 kohdan mukaan minkään artiklan 1, 2 ja 3 kohdassa säädetyn ei voida katsoa tarkoittavan sitä, että avun tarpeessa oleville henkilöille annettava humanitaarinen apu tai ihmisen perustarpeita tukevat toimet, joita annetaan tasapuolisuuden, inhimillisyyden, puolueettomuuden ja riippumattomuuden periaatteiden ja soveltuvin osin kansainvälisen humanitaarisen oikeuden mukaisesti, säädettäisiin rikoksena rangaistavaksi.

Direktiiviehdotuksen 3 artiklassa määritellään rangaistavaksi asiallisesti vastaavia tekoja, joita määritellään neuvoston pakotesäädöksissä kielletyksi tai joissa on kysymys toimintavelvollisuuden noudattamatta jättämisestä. Koska pakoteasetusten vastaiset teot on edellä todetulla tavalla säädetty rangaistavaksi säännöstelyrikoksena, ovat direktiivin 3 artiklassa tarkoitetut rikokset jo pääosin Suomessa rangaistavia. Säännöstelyrikoksen

tunnusmerkistö kattaa tämän lisäksi myös sellaisia tekoja, joita direktiivin 3 artikla ei velvoita säättämään rangaistavaksi. Tällaisia ovat 3 artiklan 2 alakohdassa tarkoitetut alle 10 000 euron arvoa koskevat rikokset sekä sellaiset pakoteasetusten säännösten rikkomiset, joiden ei voida katsoa lukeutuvan 3 artiklan rikosmääritelmiin. Viimeksi mainittuja pakoteasetusten säännöksiä selostetaan tarkemmin tämän esityksen säännöskohtaisissa perusteluissa.

Pakotteiden kiertämistä koskevat 1 kohdan h alakohdassa määritellyt teot eivät sitä vastoin ole säännöstelyrikoksina rangaistavia siltä osin kuin niitä ei määritellä täsmällisesti kielletyiksi tai toimintavelvollisuuksiksi pakoteasetuksissa. Koska säännöstelyrikoksen rangaistavuus edellyttää tahallisuutta, myöskään 3 artiklan 3 kohdassa tarkoitetut törkeän tuottamukselliset teot eivät ole rangaistavia. Lainsäädäntöä olisi näistä syistä muutettava.

Säännöstelyrikosta koskevan rikoslain 46 luvun 1 §:n 1 momentin 9 kohdan mukaan rangaistaan vain SEUT 215 artiklan nojalla annetuissa asetuksissa säädettyä tai mainittujen säädösten nojalla annettua säännöstelymääräystä rikkovista teoista. Säännöstelyrikos ei sen sijaan koske SEU 29 nojalla annettuja EU:n neuvoston pakotepäätöksiä ja niiden nojalla annettujen pakotesäännösten rikkomista, jos ne eivät ole SEUT 215 artiklan nojalla annettuja asetuksia. SEU 29 nojalla tehty neuvoston pakotepäätökset eivät ole suoraan sovellettavia säädöksiä, mutta ne saattavat joissain tapauksissa velvoittaa jäsenvaltiota säättämään kansallista lainsäädäntöä kielloista. Myös tällaisen SEU 29 nojalla annetun kansallisen lainsäädännön vastaisen menettelyn tulee direktiivin 3 artiklan nojalla olla rikos, jota koskevat vastaavat seuraamukset koskevat velvoitteet kuin muita 3 artiklassa tarkoitettuja rikoksia. Lainsäädäntöä olisi tämänkin vuoksi muutettava.

Siltäkin osin kuin säännöstelyrikoksena voidaan rangaista direktiivin 3 artiklassa tarkoitetuista teoista, on vielä arvioitava, onko lainsäädäntö sääntelytapansa puolesta riittävää 3 artiklan velvoitteiden täytäntöönpanemiseksi ja rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta. Direktiivin 3 artiklan 1 kohta ei pelkästään velvoita yleisesti kriminalisoimaan pakotesäädösten kieltojen tai velvoitteiden vastaista menettelyä vaan siinä luonnehditaan rangaistavaa menettelyä huomattavasti tarkemmin. Artikla poikkeaa näin ollen sisällöltään ja muodoltaan säännöstelyrikoksesta, jossa rangaistavaa menettelyä ei luonnehdita asiallisesti muuten kuin siinä viitatuissa normeissa tarkoitetun ”säännöstelymääräyksen” rikkomisena, eli hyvin yleisluonteisesti. Direktiivin sääntelytapa viittaa siihen, että myös kansallisessa rikoslainsäädännössä rangaistavaa menettelyä tulisi luonnehtia nykyistä yksilöidymmin. Tätä käsitystä direktiivin asianmukaisesta täytäntöönpanotavasta tukee myös rikosoikeudellinen laillisuusperiaate, josta säädetään muun muassa perustuslain 8 §:ssä (ks. esim. PeVL 10/2016 vp, s. 8–9 ja PeVL 53/2018 vp, s. 3) ja EU:n perusoikeuskirjan 49 artiklassa.

Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kunnioittaminen vahvistetaan myös direktiivin johdanto-osan 24 kohdassa. Myös laillisuusperiaatteen noudattamista koskevat perustuslakivaliokunnan blankorangaistussäännöksille asettamat vaatimukset edellyttävät, että rangaistussäännöksessä itsessään on rangaistavasta menettelystä asialliset luonnehdinnat (ks. tarkemmin tämän esityksen osio 11).

Edellä todetun nojalla voidaan katsoa, että direktiivin 3 artiklan johdosta pakotesäädösten vastaiset teot tulisi kriminalisoida nykyistä säännöstelyrikossäännöstä yksityiskohtaisemmalla rangaistussäännöksellä.

Asianajajista annetun lain (496/1958) 5 c §:n 1 momentin nojalla asianajaja tai hänen apulaisensa ei saa luvattomasti ilmaista sellaista yksityisen tai perheen salaisuutta taikka liikesalaisuutta, josta hän tehtävässään on saanut tiedon. Pykälän 2 momentin mukaan rangaistus 1 momentissa säädetyn salassapitovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain

38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta. Päämiehen ja asianajajan välinen suhde perustuu luottamukseen ja luottamuksellisten tietojen salassa pysymiseen. Asianajajan salassapitovelvollisuus turvaa osaltaan päämiehen yksityiselämän suojaa ja, kuten Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien on todennut (Niemi v. Saksa, tuomio 16.12.1992, kohta 37), luo osaltaan samalla edellytyksiä myös oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille. Asianajajalla ei sen vuoksi ole oikeutta ilmaista päämiehen hänelle asianajotoimeksiannon hoitamiseksi kertomia seikkoja. (KKO 2006:61, kohta 3–5). Asianajosalaisuutta koskevan Suomen lainsäädännön voidaan katsoa vastaavan sitä, mitä direktiivin 3 artiklan 4 kohdassa sallitaan poikkeuksena rangaistavuuteen.

Suomea sitovan kansainvälisen humanitaarisen oikeuden (Geneven sopimusten (SopS 7–8/1955) I lisäpöytäkirjan (SopS 82/1980) mukaisesti humanitaarisen avun esteetön ja nopea kulku on sallittava ja sitä on helpotettava. Humanitaarista apua annetaan myös muissa kuin konfliktitilanteissa, esimerkiksi luonnonkatastrofien yhteydessä. Tämä voidaan katsoa vastaavan sitä, mitä direktiivin 3 artiklan 5 kohdassa sallitaan poikkeuksena rangaistavuuteen.

4 artikla. *Yllyttäminen, avunanto ja yritys.* Artiklan 1 kohta velvoittaa jäsenvaltioita siihen, että 3 artiklassa tarkoitettuihin rikoksiin yllyttäminen ja avunanto niissä on rangaistava rikos. Artiklan 2 kohta velvoittaa siihen, että yritys tehdä jokin 3 artiklan 1 kohdan a ja c–g alakohdassa ja h alakohdan i ja ii luetelmakohdassa tarkoitettu rikos on rikosoikeudellisesti rangaistava teko.

Rikoslain 5 luvun 6 §:n nojalla avunannosta rangaistaan sitä, joka ennen rikosta tai sen aikana neuvoi, toimin tai muilla tavoin tahallaan auttaa toista tahallisen rikoksen tai sen rangaistavan yrityksen tekemisessä. Avunantovastuu edellyttää sitä, että pääteko on vähintäänkin edennyt rangaistavan yrityksen asteelle. Rangaistus avunannosta määrätään soveltaen lievennettyä rangaistusasteikkoa noudattaen mitä rikoslain 6 luvun 8 §:n 1 momentin 3 kohdassa sekä 2 ja 4 momentissa säädetään. Koska avunanto on jo rangaistavaa kaikkien tahallisten rikosten osalta, ei direktiivi edellytä tältä osin muutoksia lainsäädäntöön.

Rikoslain 5 luvun 5 §:n nojalla se, joka tahallaan taivuttaa toisen tahalliseen rikokseen tai sen rangaistavaan yritykseen, tuomitaan yllytyksestä rikokseen kuten tekijä. Yllytyksestä rangaistavaan avunantoon rangaistaan 5 luvun 6 §:n nojalla avunantona. Koska yllytys on rangaistavaa kaikkien tahallisten rikosten osalta, ei direktiivi edellytä tältä osin lainsäädännön muuttamista.

Rikoslain 5 luvun 1 §:n nojalla rikoksen yrityksestä rangaistaan vain, jos yritys on tahallista rikosta koskevassa säännöksessä säädetty rangaistavaksi. Teko on edennyt rikoksen yritykseksi, kun tekijä on aloittanut rikoksen tekemisen ja saanut aikaan vaaran rikoksen täyttymisestä. Rikoksen yritys on kysymyksessä silloinkin, kun sellaista vaaraa ei aiheudu, jos vaaran syntymättä jääminen on johtunut vain satunnaisista syistä. Rangaistus yrityksestä määrätään soveltaen lievennettyä rangaistusasteikkoa noudattaen mitä rikoslain 6 luvun 8 §:n 1 momentin 3 kohdassa sekä 2 ja 4 momentissa säädetään.

Tämän lisäksi eräiden rikosten tunnusmerkistöissä yritys rinnastetaan rangaistusarvoltaan täytettyyn tekoon. Näissä tapauksissa ei varsinaisesti sovelleta rikoslain yleisen osan säännöksiä yrityksestä eikä lievennettyä rangaistusasteikkoa vaan yrityksen rangaistavuus määritellään rikoksen tunnusmerkistössä itsessään ja tekoon sovelletaan rikoksen normaalia rangaistusasteikkoa. Säännöstelyrikos on tämän tyyppinen rikos, mikä ilmenee tunnusmerkistön sanamuodosta ”Joka rikkoo tai yrittää rikkoa...”. Tällainen yrityksen rangaistavuus täyttää sinänsä myös direktiivin 4 artiklan 2 kohdassa olevan velvoitteen. Kun säännöstelyrikos ei kuitenkaan edellä todetulla tavalla riitä 3 artiklan täytäntöönpanemiseksi

vaan täytäntöönpano edellyttää muutoksia lainsäädäntöön, on samalla huolehdittava siitä, että myös yrityksen rangaistavuudesta säädetään direktiivin edellyttämällä tavalla.

5 artikla. *Luonnollisille henkilöille määrättävät seuraamukset.* Artiklan 1 kohdan mukaan 3 artiklassa tarkoitetuista rikoksista sekä 4 artiklassa tarkoitetusta avunannosta, yllytyksestä ja yrityksestä tulee voida määrätä tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia rikosoikeudellisia seuraamuksia. Edellä on käsitelty niitä rikoslain säännöksiä, joiden katsotaan täyttävän direktiivin 3 artiklan kriminalisointivelvoitteita. Säännöksissä säädetyt seuraamukset ovat rikosoikeudellisia ja direktiivin edellyttämällä tavalla tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia. Artiklan 1 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 2 kohdassa on yleinen velvoite, jonka mukaan 3 artiklassa määritellyistä rikoksista on voitava määrätä enimmäisseuraamukseksi vankeusrangaistus.

Artiklan 3 kohdan a–e alakohdassa määritellään tarkemmin enimmäisvankeusrangaistukset, joita eri rikoksista on voitava jäsenvaltiossa määrätä.

Kohdan a alakohta koskee 3 artiklan 1 kohdan h alakohdan iii ja iv luetelmakohdissa tarkoitettua pakotteiden kiertämistä. Teoissa on kysymys ilmoittamisvelvollisuuksien laiminlyönnistä. Tällaisista rikoksista on voitava määrätä enimmäisseuraamukseksi vähintään yhden vuoden vankeusrangaistus, jos rikoksiin liittyvien varojen tai taloudellisten resurssien arvo on vähintään 100 000 euroa.

Kohdan b alakohta koskee 3 artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettua varojen tarjoamista, b alakohdassa tarkoitettua jäädyttämisen laiminlyöntiä ja h alakohdan i ja ii luetelmakohdissa tarkoitettua pakotteiden kiertämistä eli varojen peittelyä ja väärien tietojen antamista. Tällaisista rikoksista on voitava määrätä enimmäisseuraamukseksi vähintään viiden vuoden vankeusrangaistus, jos rikoksiin liittyvien varojen tai taloudellisten resurssien arvo on vähintään 100 000 euroa.

Kohdan c alakohdan mukaan 3 artiklan 1 kohdan c alakohdassa tarkoitettu maahantulon mahdollistamisesta direktiivi edellyttää, että enimmäisseuraamus on vähintään kolmen vuoden vankeusrangaistus.

Kohdan d alakohta koskee 3 artiklan 1 kohdan d–g ja i kohdassa tarkoitettuja rikoksia. Näissä on kysymys liiketoiminnasta kolmannen valtion kanssa, kielletystä kaupankäynnistä, kielletystä rahoitustoiminnasta, kielletystä palvelujen tarjoamisesta ja lupaehtojen rikkomisesta. Tällaisista rikoksista on voitava määrätä enimmäisseuraamukseksi vähintään viiden vuoden vankeusrangaistus, jos rikoksiin liittyvien tavaroiden, palveluiden, liiketoimien tai muiden toimintojen arvo on vähintään 100 000 euroa.

Kohdan e alakohdan mukaan jos 3 artiklan 1 kohdan e alakohdassa tarkoitettuun kiellettyyn kaupankäyntiin tai muuhun vaihdantaan liittyy Euroopan unionin yhteiseen puolustustarvikeluetteloon sisältyviä tuotteita tai asetuksen (EU) 2021/821 liitteissä I ja IV lueteltuja kaksikäyttötuotteita, enimmäisrangaistuksen on oltava vähintään viisi vuotta vankeutta kyseisten tuotteiden arvosta riippumatta.

Artiklan 4 kohdan mukaan vähintään 100 000 euron rajan tulee voida täytyä myös 3 artiklan 1 kohdan a, b ja d–i alakohdassa tarkoitettujen toisiinsa liittyvien samankaltaisten rikosten sarjalla, jos rikosentekijä on sama. Direktiivissä ei määritellä tarkemmin, mitä tarkoitetaan toisiinsa liittyvien samankaltaisten rikosten sarjalla, joten asian voidaan katsoa jäävän kansallisessa

lainsäädännössä täsmennettäväksi. Suomen lainsäädännössä asia liittyy rikosten yhtymistä koskeviin yleisiin oppeihin.

Rahalliset arvot määritellään 5 artiklan mukaan päivänä, jona rikos tehtiin.

Artiklan 5 kohdan mukaan luonnollisille henkilöille, jotka ovat tehneet 3 ja 4 artiklassa tarkoitettuja rikoksia, tulee voida määrätä rikosoikeudellisia tai muita kuin rikosoikeudellisia lisäseuraamuksia tai –toimenpiteitä. Kohdan a–e alakohdissa luetellaan eri tyyppisiä tällaisia lisäseuraamuksia ja –toimenpiteitä, mutta luettelo ei ole velvoittavassa muodossa. Kohdan sanamuodon perusteella voidaan pitää riittävänä sitä, että jäsenvaltion lain nojalla on ylipäänsä mahdollista määrätä jonkinlaisia lisäseuraamuksia tai –toimenpiteitä kyseessä olevista rikoksista.

SEUT 288 artiklassa säädetään direktiivien oikeusvaikutuksista. Säännöksen mukaan direktiivit velvoittavat saavutettavaan tulokseen nähden jokaista jäsenvaltiota, jolle se on osoitettu, mutta ne jättävät kansallisten viranomaisten valittavaksi muodon ja keinot. Direktiivin 5 artiklan 3 kohdan b, d ja e alakohdan säännöksillä saavutettava tulos on, että kunkin jäsenvaltion lainsäädäntö mahdollistaa sen, että kohdissa tarkoitetuista teoista voidaan määrätä enimmillään viiden vuoden vankeusrangaistus. Vastaavasti 3 kohdan c alakohdan saavutettava tulos on, että siinä tarkoitettusta teosta voidaan enimmillään määrätä kolmen vuoden vankeusrangaistus. Direktiivissä ei sen sijaan aseteta rangaistuksen mittaamista koskevia täsmällisiä velvoitteita. Direktiivin 8 artiklassa asetetaan velvoitteita, jotka koskevat rangaistuksen mittaamisessa huomioon otettavia raskauttavia asianhaaroja, mutta tällaisten asiahaarojen vaikutus rangaistuksen määrään voidaan tuon säännöksen nojalla jättää tuomioistuimen tapauskohtaiseen harkintaan. Rangaistuksen mittaamisperusteet jäävät näin ollen riippumaan kansallisesta oikeusjärjestelmästä. Selvää on, ettei 5 artiklan mainittujen kohtien säännösten tavoitteena ole se, että viiden tai kolmen vuoden vankeusrangaistus voitaisiin määrätä kyseisistä teoista kaikissa tapauksissa. Myöskään rikostutkintakeinojen tai oikeudellisten yhteistyömahdollisuuksien laajentumista ei voi katsoa säännöksen saavutettavaksi tulokseksi, koska rangaistusasteikkojen ankaruutta ei tule määritellä näillä perusteilla vaan teon vakavuuden perusteella suhteellisuusperiaatteen mukaisesti.

Rikoslain 46 luvun 1 §:n nojalla säännöstelyrikoksesta on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Luvun 2 §:n nojalla törkeästä säännöstelyrikoksesta on tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Rikos katsotaan törkeäksi, jos siinä tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä, se on omiaan jollakin alueella tai koko maassa aiheuttamaan huomattavaa vaaraa väestön toimeentulolle, yhteiskunnan taloudelliselle toiminnalle tai maan taloudelliselle puolustusvalmiudelle tai se tehdään erityisen suunnitelmallisesti. Oikeuskäytännössä taloudellisten rikosten ankaroittamisperusteissa tarkoitettun huomattavan taloudellisen hyödyn tai arvon alarajana on viime vuosina pidetty noin 17 000 euroa (esim. KKO 2019:93). Vähäisissä tapauksissa tuomitaan luvun 3 §:n nojalla lievästä säännöstelyrikoksesta sakkoon.

Säännöstelyrikosten rangaistusasteikot porrastetaan näin teon vakavuuden perusteella rikoslain normaalin sääntelytavan mukaisesti. Porrastaminen laissa lisää lainkäytön selkeyttä ja ennakoitavuutta. Vakavimpien tekotapojen otsikoiminen törkeäksi myös viestii niiden erityisestä moitittavuudesta. Myös sellaisissa oikeusjärjestelmissä, joissa rikoksesta on säädetty vain yksi rangaistusasteikko, asettavat rangaistuksen mittaamiselle oikeudellisia edellytyksiä esimerkiksi rikoslain yleiset säännökset, oikeuskäytäntö tai oikeusperiaatteet. Direktiivillä saavutettavaan tulokseen nähden ei ole merkitystä sillä, määrittävätkö rangaistuksen määräämisen edellytykset rikosten tunnusmerkistöjen porrastuksen, oikeuskäytännön, rikoslain

yleisten säännösten tai muiden oikeudellisten edellytysten mukaan (vastaavasti HE 183/2020 vp s. 22).

Siltä osin kuin direktiivin 3 artiklassa tarkoitetut rikokset ovat Suomen lainsäädännön nojalla rangaistavia, voi niistä seurata säännöstelyrikoksia koskevien säännösten nojalla enimmillään neljän vuoden vankeusrangaistus. Tämä enimmäisrangaistus on mahdollinen myös huomattavasti 5 artiklassa edellytettyä laajemmin. Direktiivin vähimmäisvelvoitteita pidemmälle menee myös törkeästä säännöstelyrikoksesta vähimmäisrangaistukseksi säädetty neljän kuukauden vankeusrangaistus. Edellä todettu huomioon ottaen voidaan katsoa, että säännöstelyrikoksista säädetty rangaistukset täyttävät 5 artiklan 3 kohdan velvoitteet siltä osin kuin nämä eivät edellytä yli neljän vuoden enimmäisvankeusrangaistuksia. Siltä osin kuin 5 artiklan velvoitteet edellyttävät viiden vuoden enimmäisvankeusrangaistusta, eivät velvoitteet täyty nykyisen lainsäädännön nojalla. Lainsäädäntöä olisi näin ollen muutettava ainakin tältä osin niin, että rikoksista voidaan tuomita enimmillään viiden vuoden vankeusrangaistus.

Artiklan 5 kohta velvoittaa siihen, että jäsenvaltioiden lainsäädäntö mahdollistaa lisäseuraamusten tai -toimenpiteiden määräämisen rahanpesurikoksiin syyllistyneille tarvittaessa. Kohdassa mainitaan tällaisista esimerkkejä, mutta säännös jättää lisäseuraamusten tai -toimenpiteiden tyypit ja määräämisen edellytykset jäsenvaltioiden määriteltäväksi. Artiklan velvoitteiden täyttämiseksi lisäseuraamukset tai -toimenpiteet voivat siten olla myös muunlaisia.

Rikoslain 6 luvun 10 §:ssä säädetään ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksista. Pykälän 1 momentin nojalla jos ehdollista vankeutta on pidettävä riittämättömänä rangaistuksena rikoksesta, voidaan sen ohessa tuomita sakkoa, tai jos ehdollinen vankeus on kahdeksan kuukautta tai sitä pidempi, vähintään 14 ja enintään 120 tuntia yhdyskuntapalvelua. Pykälän 2 momentin nojalla rikoksen 21 vuotta täytettyään tehnyt voidaan eräin edellytyksin tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan yhden vuoden kolmen kuukauden ajaksi. Pykälän 3 momentin nojalla voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan yhden vuoden kolmen kuukauden ajaksi, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi.

Liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) 3 §:n nojalla liiketoimintakieltoon voidaan määrätä silloin, kun henkilö on liiketoiminnassa muusta kuin maksukyvyttömyydestä johtuvasta syystä olennaisesti laiminlyönyt siihen liittyviä lakisääteisiä velvollisuuksia tai jos hän on liiketoiminnassa syyllistynyt rikolliseen menettelyyn, jota ei voida pitää vähäisenä, ja hänen toimintaansa on kokonaisuutena arvioiden pidettävä velkojien, sopimuskumppaneiden, julkisen talouden taikka terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun kannalta vahingollisena. Liiketoimintakieltoon voidaan lain 2 §:n nojalla määrätä yksityinen elinkeinonharjoittaja, jolla on kirjanpitolaissa säädetty kirjanpitovelvollisuus, avoimen yhtiön yhtiömies, kommandiittiyhtiön vastuunalainen yhtiömies ja eurooppalaisen taloudellisen etuyhtymän henkilöjäsen sekä se, joka on yhteisön hallituksen jäsenenä tai toimitusjohtajana taikka muussa siihen rinnastettavassa asemassa, samoin kuin se, joka tosiasiallisesti johtaa yhteisön tai säätiön taikka ulkomaisen sivuliikkeen toimintaa taikka hoitaa sen hallintoa. Rangaistus liiketoimintakielon rikkomisesta säädetään rikoslain 16 luvun 11 §:ssä.

Rikosuhrimaksusta annetun lain (669/2015) 2 §:n nojalla rikosuhrimaksun on velvollinen suorittamaan se, joka tuomitaan rangaistukseen rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta. Lain nojalla maksuvelvoitteen edellytyksenä ei ole se, että rikoksella on asianomistaja. Rikosuhrimaksun ovat näin ollen velvollisia suorittamaan muuhun kuin lievään säännöstelyrikokseen syyllistyneet. Rikosuhrimaksun suuruus on näihin rikoksiin syyllistyneelle 80 euroa (3 §:n 2 momentti).

Rikoslain 2 luvun 14 a §:n mukaan rangaistukseen maanpetos- tai valtiopetosrikoksesta taikka muusta rikoksesta vankeuteen vähintään kahdeksi vuodeksi on tuomittava menettämään sotilasarvonsa, jollei sotilasarvon menettämistä huomioon ottaen rikoksen laatu, rikokseen johtaneet ja siitä ilmenevät seikat sekä sotilasarvon menettämisestä tekijälle aiheutuvat muut seuraukset ole pidettävä kohtuuttomana.

Säännöstelyrikokseen syyllistyneelle voi lain nojalla aiheutua myös muita seuraamuksia. Tuomio säännöstelyrikoksesta voi esimerkiksi olla liiketoimintaa tai ammatinharjoittamista koskevan luvan saamisen este tai menettämisen peruste.

Artiklan 5 kohdan velvoitteet täyttyvät edellä mainittujen säännösten nojalla. Kohta ei näin ollen anna aihetta muuttaa lainsäädäntöä.

6 artikla. *Oikeushenkilöiden vastuu.* Artiklassa on velvoitteet oikeushenkilön vastuun ulottamisesta direktiivissä tarkoitettuihin rikoksiin. Säännös vastaa aiemmissa SEUT 83 artiklan nojalla annetuissa säädöksissä määritellyjä oikeushenkilön rangaistusvastuun perusteita koskevia velvoitteita, joiden on katsottu täyttyvän Suomen lainsäädännön nojalla (esim. HE 183/2020 vp s. 26).

Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että oikeushenkilö voidaan saattaa vastuuseen 3 ja 4 artiklassa tarkoitetuista rikoksista, jotka on oikeushenkilön hyväksi tehnyt joko yksin tai oikeushenkilön toimitusjäsenten jäsenenä toimien henkilö, jonka johtava asema oikeushenkilössä perustuu johonkin seuraavista: a) valta edustaa oikeushenkilöä; b) valtuus tehdä päätöksiä oikeushenkilön puolesta; tai c) valtuus käyttää määräysvaltaa oikeushenkilössä.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on lisäksi toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että oikeushenkilö voidaan saattaa vastuuseen, jos tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitettu henkilö on laiminlyönyt ohjaus- tai valvontatehtävänsä siten, että oikeushenkilön alaisuudessa toimiva henkilö on voinut tehdä jonkin 3 artiklan 1 ja 5 kohdassa ja 4 artiklassa tarkoitetun rikoksen oikeushenkilön hyväksi.

Artiklan 3 kohdassa todetaan, että tämän artiklan 1 ja 2 kohdan mukainen oikeushenkilöiden vastuu ei estä rikosoikeudellisten menettelyjen aloittamista sellaisia luonnollisia henkilöitä vastaan, jotka syyllistyvät tai yllyttävät 3 artiklan 1 ja 5 kohdassa ja 4 artiklassa tarkoitettuihin rikoksiin tai avustavat niissä.

Oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään rikoslain 9 luvussa. Luvun 1 §:n mukaan yhteisö, säätiö tai muu oikeushenkilö, jonka toiminnassa on tehty rikos, on syyttäjän vaatimuksesta tuomittava rikoksen johdosta yhteisösakkoon, jos se on tässä laissa säädetty rikoksen seuraamukseksi. Säännöstelyrikokseen ja törkeään säännöstelyrikokseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään. Artikla ei siten edellytä lainsäädännön muuttamista.

7 artikla. *Oikeushenkilöille määrättävät seuraamukset.* Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että 6 artiklan nojalla vastuuseen saatettavalle oikeushenkilölle voidaan määrätä tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia rikosoikeudellisia tai muita kuin rikosoikeudellisia seuraamuksia tai toimenpiteitä, joihin kuuluvat rikosoikeudelliset tai muut kuin rikosoikeudelliset sakot ja joihin voi kuulua muita rikosoikeudellisia tai muita kuin rikosoikeudellisia seuraamuksia ja toimenpiteitä. Viimeksi mainituista seuraamuksista ja toimenpiteistä artiklassa on esimerkinomainen luettelo. Nämä ovat ainakin rikosoikeudellisina seuraamuksina vieraita suomalaiselle

oikeusjärjestelmälle. Artiklan sanamuodon mukaan muiden kuin sakkojen säätämiseen ei kuitenkaan ole velvoitetta, joten kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 2 kohdassa on säännökset oikeushenkilöille määrättävien sakkojen enimmäismäärän määrittelystä. Säännös poikkeaa aiemmissa SEUT 83 artiklan nojalla annetuista direktiiveistä, joissa ei ole ollut velvoittavia säännöksiä sakkojen rahamäärien määrittelystä. Jäsenvaltioiden on kohdan mukaan toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että tällaisten sakkojen enimmäistaso on 3 artiklan 1 kohdan h alakohdan iii–iv alakohdassa tarkoitetuissa rikoksissa vähintään 1 prosentti oikeushenkilön maailmanlaajuisesta kokonaisliikevaihdesta, joko rikoksen tekemistä edeltäneellä tilikaudella tai sakon määräämispäätöstä edeltäneellä tilikaudella, tai 8 000 000:aa euroa vastaava määrä. Kun kyseessä on 3 artiklan 1 kohdan a–g alakohdassa, h alakohdan i ja ii alakohdassa tai i alakohdassa tarkoitettu rikos, sakkojen enimmäistason on vastaavasti oltava joko 5 prosenttia oikeushenkilön maailmanlaajuisesta kokonaisliikevaihdesta tai 40 000 000:aa euroa vastaava määrä. Säännös jättää näin ollen jäsenvaltioiden harkintaan, määritelläänkö enimmäissakot prosenttiosuutena oikeushenkilön liikevaihdesta vai vähintään säännöksessä mainittuina absoluuttisina enimmäismäärinä.

Lisäksi kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat vahvistaa sääntöjä sellaisia tapauksia varten, joissa sakon määrää ei ole mahdollista määrittää käyttäen perusteena oikeushenkilön maailmanlaajuisesta kokonaisliikevaihtoa rikoksen tekemistä edeltäneellä tilikaudella tai sakon määräämispäätöstä edeltäneellä tilikaudella.

Rikoslain 9 luvun 5 §:n mukaan yhteisösakko tuomitaan vähintään 850 ja enintään 850 000 euron suuruisena. Tämä poikkeaa merkittävästi direktiivin 7 artiklan 2 kohdan molemmista vaihtoehtoista tavoista määritellä oikeushenkilölle määrättävien sakkojen enimmäismääriä. Laissa ei säädetä muunkaan tyyppisestä sakosta oikeushenkilöille direktiivissä tarkoitetuista rikoksista. Lainsäädäntöä olisi tämän vuoksi muutettava.

Artiklan 2 kohta edellyttää myös, että 6 artiklan nojalla vastuussa olevalle oikeushenkilölle määrätään 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuista rikoksista rikosoikeudellisia tai muita sakkoja, joiden määrä on oikeassa suhteessa toiminnan vakavuuteen sekä kyseisen oikeushenkilön yksilöllisiin, taloudellisiin ja muihin olosuhteisiin.

Luvun 6 §:ssä säädetään yhteisösakon mittaamisperusteista. Mainitun pykälän 1 momentin mukaan yhteisösakon rahamäärä vahvistetaan oikeushenkilön 2 §:ssä tarkoitetun laiminlyönnin laadun ja laajuuden tai johdon osuuden sekä oikeushenkilön taloudellisen aseman mukaan. Rikoslain 9 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan laiminlyönnin ja johdon osuuden merkitystä arvioitaessa otetaan huomioon tehdyn rikoksen laji ja vakavuus, rikollisen toiminnan laajuus, tekijän asema oikeushenkilön toimitelmissa, se, osoittaako oikeushenkilön velvollisuuksien rikkominen piittaamattomuutta lain säännöksistä tai viranomaisten määräyksistä, sekä muualla laissa säädettyt rangaistuksen mittaamisperusteet. Rikoslain 9 luvun 6 §:n 3 momentin mukaan taloudellista asemaa arvioitaessa otetaan huomioon oikeushenkilön koko, vakavaraisuus, toiminnan taloudellinen tulos sekä muut oikeushenkilön talouden arvioimiseen olennaisesti vaikuttavat seikat. Lainsäädäntö täyttää viimeksi mainitun velvoitteen artiklan 2 kohdassa.

8 artikla. *Raskauttavat asianhaarat.* Artiklan mukaan 3 artiklassa tarkoitettujen pakoterikosten sekä 4 artiklassa tarkoitettujen avunannon, yrityksen ja yllytyksen yhteydessä raskauttavina seikkoina tulee voida pitää yhtä tai useampaa seuraavista seikoista, kansallisen lainsäädännön asiaankuuluvien säännösten mukaisesti: a) rikos on tehty osana neuvoston puitepäätöksessä 2008/841/YOS tarkoitetun rikollisjärjestön toimintaa; b) rikokseen on liittynyt se, että rikosentekijä on käyttänyt väärää tai väärennettyjä asiakirjoja; c) rikoksen on tehnyt ammattimainen palveluntarjoaja tällaisen ammattimaisen palveluntarjoajan ammatillisten

velvollisuuksien vastaisesti; d) rikoksen on tehnyt julkisen viran haltija tehtäviään suorittaessaan tai muu julkista tehtävää hoitava henkilö; e) rikos on tuottanut tai sen on odotettu tuottavan merkittäviä taloudellisia hyötyjä, tai sen avulla on vältetty huomattavia menoja, joko suoraan tai välillisesti, siltä osin kuin tällaiset hyödyt tai menot voidaan määrittää; f) rikoksenteijä on tuhonnut todisteita tai pelotellut todistajia tai kantelijoita; g) luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö on aiemmin tuomittu lainvoiman saaneella tuomiolla 3 ja 4 artiklan soveltamisalaan kuuluvista rikoksista.

Direktiivin johdanto-osan 27 kohdassa täsmennetään artiklan velvoitteita muun muassa seuraavasti:

“... ’Raskauttavien asianhaarojen’ käsitteen olisi ymmärrettävä tarkoittavan joko tosiseikkoja, joiden perusteella kansallinen tuomari tai tuomioistuim voi määrätä samasta rikoksesta ankarampia rangaistuksia kuin siitä tavallisesti määrättäisiin ilman tällaisia tosiseikkoja, tai mahdollisuutta käsitellä useita rikoksia kumulatiivisesti seuraamuksen tason nostamiseksi.

...

Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että vähintään yksi kyseisistä raskauttavista asianhaaroista säädetään mahdolliseksi raskauttavaksi asianhaaraksi niiden oikeusjärjestelmässä raskauttaviin asianhaaroihin sovellettavien sääntöjen mukaisesti. Joka tapauksessa olisi jatkossakin oltava tuomarin tai tuomioistuimen harkintavallassa päättää, kovennetaanko tuomiota, kunkin yksittäistapauksen erityisolosuhteet huomioon ottaen.”

Säännöksen voidaan katsoa velvoittavan jäsenvaltioita siihen, että niiden lainsäädännössä on säädetty ainakin yhdestä a–g kohdassa mainitusta raskauttavasta seikasta siten, että tuomioistuim voi sitä harkintansa mukaan soveltaa rangaistusta ankaroittavana seikkana. Säännöksen velvoitteen voidaan katsoa täyttyvän myös sillä, että jokin siinä mainittu seikka johtaa asiallisesti ankarampaan rangaistukseen esimerkiksi siitä syystä, että henkilö tuomitaan tällöin useammasta rikoksesta tai rikoksen törkeästä tekemuodosta. Säännös vastaa perusluonteeltaan aikaisempia rikosoikeudellisissa direktiiveissä olevia raskauttavia seikkoja koskevia säännöksiä, joiden ei ole katsottu edellyttävän muutoksia lainsäädäntöön (esim. HE 183/2020 vp s. 24–26). Myös nyt käsillä olevan direktiivin 8 artiklan velvoitteiden voidaan katsoa täyttyvän nykyisen lainsäädännön perusteella, koska laissa on useita säännöksiä, joiden nojalla tuomioistuim voi määrätä rangaistuksen ankarammaksi artiklassa tarkoitettujen seikkojen perusteella.

Kohdan a alakohdassa tarkoitettun järjestäytyneen rikollisuuden torjunnasta annetun neuvoston puitepäätöksen 2008/841/YOS 1 artiklan 1 alakohdan mukaan rikollisjärjestöllä tarkoitetaan rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka on ollut olemassa jonkin aikaa ja joka koostuu useammasta kuin kahdesta henkilöstä, jotka toimivat yhdessä tehdäkseen rikoksia, joista voi enimmillään seurata vähintään neljän vuoden pituinen tai sitä ankarampi vankeusrangaistus tai vapaudenriiston käsittävä turvaamistoimenpide, saadakseen niistä suoraan tai välillisesti taloudellista tai muuta aineellista hyötyä. Rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan rangaistuksen koventamisperuste on muun muassa rikoksen tekeminen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Pykälän 2 momentin mukaan järjestäytyneellä rikollisryhmällä tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka 11 luvun 10 §:ssä tai 15 luvun 9 §:ssä tarkoitettuja rikoksia. Rikoslain säännökset vastaavat puitepäätöksen 2008/841/YOS

velvoitteita (HE 263/2014 vp s. 4–5). Rikoslain 6 luvun 5 §:n mukainen järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskeva koventamisperuste soveltuu kaikkiin rikoksiin ja siten myös direktiivin 3 ja 5 artiklassa tarkoitettuihin rikoksiin direktiivin edellyttämällä tavalla.

Kohdan b alakohdassa tarkoitettu vääran tai väärennetyn asiakirjan käyttäminen voi tulla rangaistavaksi rikoslain 33 luvun 1–3 §:n nojalla väärennysrikoksena pakoterikoksen lisäksi. Tämä johtaa ankarampaan rangaistukseen rikoslain 7 luvun säännösten nojalla.

Kohdan c alakohdassa tarkoitettua seikkaa vastaavaa koventamisperustetta tai erityistä rangaistussäännöstä ei vaikuta olevan rikoslaissa. Rikoslain 6 luvun 4 §:ssä säädetyn rangaistuksen mittaamista koskevan yleisperiaatteen mukaan rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Säännöksessä täsmennetään niitä perusteita, joihin rikoksen ja rangaistuksen välistä oikeudenmukaista suhdetta vahvistettaessa tulee kiinnittää huomio. Rikoksen vahingollisuuden ja vaarallisuuden arvioinnin tulisi tapahtua suhteessa annettuun rikoskuvaukseen. Kyse on tunnusmerkistön mukaisten seurausten arvottamisesta. Siinä lähtökohtana ovat säännöksen suojeluobjekti ja suojaamistavoite (HE 44/2002 vp). Se, että rikoksen on tehnyt artiklan c kohdassa tarkoitettu ammattimainen palveluntarjoaja ammatillisten velvollisuuksiensa vastaisesti, on omiaan lisäämään tekijän syyllisyyttä. Sen vuoksi rikoksen tekemistä tällaisen henkilön asemassa on yleensä pidettävä rangaistusta koventamista puoltavana seikkana, joka tulee ottaa rangaistuksen mittaamisessa huomioon rikoslain 6 luvun 4 §:ssä säädetyn rangaistuksen mittaamista koskevan yleisperiaatteen nojalla. Oikeuskäytännössä on vastaavalla tavalla katsottu esimerkiksi, että sitä, että rahanpesua on pidetty kokonaisuutena arvostellen törkeänä, on puoltanut se seikka, että rikokseen syyllistynyt oli toiminut rahanvälitysyhtiöiden asiamiehenä (KKO 21.6.2018 taltio 1318/2018, kohta 29).

Edellä esitetyin perustein ei ole syytä poiketa nykyisestä rikoslain systematiikasta säätämällä erilliseksi koventamisteeaksi rikoksen tekemistä ammattimaisena palveluntarjoajana ammatillisten velvollisuuksiensa vastaisesti. Tämä seikka on jo nykyisten yleisempien lain säännösten nojalla peruste, jonka tuomioistuin voi ottaa huomioon ankaroittavana seikkana rangaistusta mitatessaan direktiivin edellyttämällä tavalla. Lisäksi voidaan ottaa huomioon, että tällainen seikka merkitsee tyypillisesti sitä, että teko on suunnitelmallinen tai koskee huomattavan arvokasta omaisuutta, jolloin törkeän pakoterikoksen tunnusmerkistö voi täyttyä, mikä ankaroittaa rangaistusta artiklassa tarkoitettulla tavalla.

Kohdan d alakohdassa tarkoitettu rikoksen tekeminen julkisen viran haltijana tai muuta julkista tehtävää hoitavana voi tulla erikseen rangaistavaksi rikoslain 40 luvun virkarikossäännösten nojalla.

Kohdan e alakohdassa tarkoitettu merkittävää taloudellista hyötyä koskeva seikka voisi johtaa ankarampaan rangaistukseen sen perusteella, että törkeän säännöstelyrikoksen ankaroittamisperusteisiin kuuluu huomattavan taloudellisen hyödyn tavoittelu. Vastaavat ankaroittamisperusteet ehdotetaan tässä esityksessä koskemaan pakotteiden rikkomista koskevia rikoksia jatkossakin.

Kohdan f alakohdassa tarkoitettu todisteiden tuhoaminen tai todistajien tai kantelijoiden pelottelu voisi tulla erikseen rangaistavaksi rikoslain 15 luvun 7–8 §:ssä säädetyn todistusaineiston vääristelemistä, 9 §:ssä säädetyn oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamista tai 11 §:ssä säädetyn rikoksentehtäjän suojelemista koskevan säännöksen nojalla.

Kohdan g alakohdassa tarkoitettu rikoksentekijän aiempi vastaava rikollisuus on rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 momentin 5 kohdan nojalla rangaistuksen koventamisperuste, jos sen ja uuden rikoksen suhde rikosten samankaltaisuuden johdosta tai muuten osoittaa tekijässä ilmeistä piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä.

Edellä todetun perusteella voidaan katsoa, ettei artiklan nojalla ole aihetta muuttaa lainsäädäntöä.

9 artikla. *Lieventävät asianhaarat.* Artikla velvoittaa jäsenvaltioita toteuttamaan tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että 3 ja 4 artiklassa tarkoitettujen asiaankuuluvien rikosten yhteydessä yhtä tai useampaa seuraavista olosuhteista voidaan kansallisen lainsäädännön mukaisesti pitää lieventävänä asianhaarana:

- (a) rikoksentekijä toimittaa toimivaltaisille viranomaisille tietoja, joita he eivät muutoin olisi voineet saada, mikä auttaa heitä tunnistamaan tai tuomaan oikeuden eteen muita rikoksentekijöitä, tai
- (b) toimittaa toimivaltaisille viranomaisille tietoja, joita he eivät muutoin olisi voineet saada ja auttaa näin löytämään todisteita.

Direktiivin johdanto-osan 28 kohdassa täsmennetään artiklan velvoitteita muun muassa seuraavasti:

”Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että lieventävinä asianhaaroina voidaan kansallisen lainsäädännön mukaisesti pitää vähintään yhtä seuraavista olosuhteista... Lieventäviä asianhaaroja arvioitaessa olisi jatkossakin oltava tuomarin tai tuomioistuimen harkintavallassa päättää, lievennetäänkö tuomiota, kunkin yksittäistapauksen erityisolosuhteet huomioon ottaen. ...”

Vastaavasti kuin 8 artiklassa tarkoitettujen raskauttavien seikkojen osalta, myös lieventäviä seikkoja koskevan artiklan sanamuoto viittaa siihen, että kansallisesti on täytäntöönpantava vähintään yksi eli joko a tai b kohdassa mainittu seikka.

Artiklan a kohdan osalta voidaan todeta, että Suomen oikeusjärjestelmässä ei ole puhtaasti niin sanottua kruununtodistajajärjestelmää, eli omaa rangaistusta ei voi saada alennettua vain sillä, että auttaa saattamaan muita henkilöitä rikosoikeudelliseen vastuuseen. Sen vuoksi lainsäädäntö ei täysin vastaa artiklan a kohtaa. Tällaisen järjestelmän säätäminen merkitsisi oikeusjärjestelmäämme perustavanlaatuisia ja periaatteellista muutosta, jonka vaikutukset olisivat huomattavasti laajemmat kuin mitä direktiivillä tavoitellaan. Tällaiseen muutokseen ryhtymistä olisi vältettävä yhtä rikoslajia koskevan direktiivin täytäntöönpanossa (LaVL 34/2022 vp, s. 6).

Artiklan b kohdan tavoitteita vastaavia säännöksiä sen sijaan lainsäädännössämme on. Rikoslain 6 luvun 6 §:n 3 kohdan nojalla rangaistuksen lieventämisperusteena on tekijän pyrkimys estää tai poistaa rikoksensa vaikutuksia taikka hänen pyrkimyksensä edistää rikoksensa selvittämistä. Lisäksi luvun 8 a §:n mukaan rangaistus määrätään noudattaen lievennettyä rangaistusasteikkoa, jos tekijä on myötävaikuttanut rikoksensa selvittämiseen syyteneuvotteluun liittyen siten kuin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 10 ja 10 a §:ssä ja 5 b luvussa sekä esitutkintalain (805/2011) 3 luvun 10 a §:ssä säädetään. Edellä mainittujen säännösten voidaan katsoa täyttävän sen, mitä artiklan b kohdassa edellytetään. Kun tämä riittää artiklan täytäntöönpanemiseksi, ei artikla anna aihetta lainsäädännön muuttamiseen.

10 artikla. *Jäädättäminen ja menetetyksi tuomitseminen.* Direktiivin 10 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet 3 ja 4 artiklassa tarkoitettujen rikosten rikoksentekovälineiden ja rikosten tuottaman hyödyn jäädättämiseksi ja menetetyksi tuomitsemiseksi. Kohdan mukaan tämä tulisi tehdä rikoksentekovälineiden ja rikoshyödyn jäädättämisestä ja menetetyksi tuomitsemisesta Euroopan unionissa annetun direktiivin 2014/42/EU (ns. konfiskaatiodirektiivi) mukaisesti.

Menettämisseuraamuksista säädetään rikoslain 10 luvussa ja direktiivissä tarkoitettua jäädättämistä vastaavat pakkokeinolain 6 luvun takavarikkoa ja 7 luvun vakuustakavarikkoa koskevat säännökset. Artiklassa viitatus konfiskaatiodirektiivin 2014/42/EU edellyttämät lainsäädäntömuutokset tulivat voimaan syyskuun 2016 alussa (HE 4/2016 vp). Konfiskaatio direktiivin täytäntöönpanon yhteydessä muutettiin rikoslain 10 lukua sekä vakuustakavarikkoa, takavarikoimista ja asiakirjan jäljentämistä koskevia pakkokeinolain 6 ja 7 lukuja (rikoslain 10 luvun muuttamisesta annettu laki 356/2016 sekä pakkokeinolain 6 ja 7 luvun muuttamisesta annettu laki 357/2016).

Hyödyn menettämisestä säädetään rikoslain 10 luvun 2 §:ssä, jonka 1 momentin mukaan valtiolle on tuomittava menetetyksi rikoksen tuottama taloudellinen hyöty, jolla tarkoitetaan 1) rikoksella välittömästi saatua omaisuutta; 2) 1 kohdassa tarkoitettua omaisuuden sijaan tullutta omaisuutta; 3) 1 ja 2 kohdassa tarkoitettua omaisuuden tuottoa; 4) 1–3 kohdassa tarkoitettua omaisuuden ja tuoton arvoa; 5) rikoksella saadun säästön arvoa. Rikoksentekovälineiden tuomitsemisesta menetetyksi säädetään rikoslain 10 luvun 4 §:ssä. Tämän säännöksen nojalla on tuomittava menetetyksi muun muassa rikoksen tekemisessä käytetty ampuma- tai teräase sekä omaisuus, jonka hallussapito on rangaistavaa. Lisäksi menetetyksi voidaan tuomita muun muassa tahalliseksi rikokseksi käytetty esine tai omaisuus. Pykälän nojalla tuomitsemisen tarpeellisuutta harkittaessa on erityisesti kiinnitettävä huomiota uusien rikosten ehkäisemiseen.

Rikoslain 10 luvun säännökset täyttävät edellä todetulla tavalla konfiskaatiodirektiivin 2014/42/EU velvoitteet. Koska tämä lainsäädäntö koskee lähtökohtaisesti kaikkia rikoksia, täyttää lainsäädäntö myös nyt täytäntöön pantavan direktiivin 10 artiklan 1 kohdan velvoitteet. Artiklan 1 kohta ei näin ollen ollen edellytä lainsäädännön muuttamista.

Direktiivin 10 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on myös toteutettava tarvittavat toimenpiteet sellaisten varojen tai talousresurssien jäädättämisen ja menetetyksi tuomitsemisen mahdollistamiseksi, joihin sovelletaan unionin rajoittavia toimenpiteitä, joiden osalta nimetty luonnollinen henkilö, tai nimetyn yhteisön tai elimen edustaja, tekee tai osallistuu 3 artiklan 1 kohdan h alakohdan i ja ii luetelmakohdassa tarkoitettuun rikokseen. Jäsenvaltioiden on myös tässä yhteydessä noudatettava konfiskaatiodirektiiviä 2014/42/EU.

Kohdan sanamuodon mukaan velvoite koskee vain kahta rikostyyppiä, joissa on kysymys pakotteiden kiertämisestä: pakotteiden kohteena olevan omaisuuden peittelyä ja väriä tietojen antamista omistajasta tai edunsaajasta. Lisäksi velvoite koskee vain sellaisia tapauksia, joissa tällaisen rikoksen tekijänä tai osallisena on nimetty luonnollinen henkilö, tai nimetyn yhteisön tai elimen edustaja. Kohdan mukaan jäädättämisen ja menettämisseuraamuksen on oltava lainsäädännön nojalla mahdollista, mutta direktiivi ei aseta velvoitetta niiden soveltamiseen kaikissa tapauksissa, joten näiden toimenpiteiden soveltaminen voidaan kansallisessa lainsäädännössä jättää tapauskohtaiseen harkintaan. Kohdassa viitatus direktiivin 2014/42/EU noudattamisen osalta voidaan vielä todeta, että mainitussa direktiivissä säädetään vilpittömässä mielessä olevien kolmansien osapuolten oikeuksista (6 artiklan 1 kohta). Myös direktiivin 10 artiklan 2 kohtaan liittyvässä johdanto-osan 29 kohdassa vahvistetaan, ettei vilpittömässä mielessä toimineiden kolmansien osapuolten oikeuksia tulisi rajoittaa.

Pakoterikositarkkivi tai direktiivi 2014/42/EU eivät aseta 10 artiklan 2 kohtaan liittyen enempiä harkintakriteerej sille, millaisissa tapauksissa ja kuinka laajasti rikoksen kohteena olevaa omaisuutta tulisi tuomita menetetyksi. EU:n perusoikeuskirjan 49 artiklan 3 kohdan mukaan rangaistus ei saa olla epäsuhteessa rikoksen vakavuuteen. Tämän nojalla voidaan katsoa, ettei rikoksen kohteena olevan omaisuuden menettämisseuraamusta ole velvoitetta määrätä siten, että se asiallisesti muodostuisi kohtuuttoman ankaraksi rangaistukseksi tai johtaisi sellaiseen muiden seuraamusten ohella. Suomen oikeusjärjestelmässä menettämisseuraamus ei ole rangaistus vaan turvaamistoimi, jonka tarkoituksena on rikosten tekemisen ehkäiseminen tai rikoksesta hyötymisen estäminen (HE 4/2016 vp s. 3).

Rikoslain 10 luvun systematiikassa pakotteiden kohteena olevia varoja, joihin liittyen nimetty henkilö tekisi rajoittavien toimenpiteiden kiertämistä koskevan rikoksen, saatetaan arvioida pikemminkin rikoksen kohteena kuin varsinaisena rikoshytyn. Tällaisessa tilanteessa voitaisiin soveltaa rikoslain 10 luvun 5 §:n 2 momentin 3 kohtaa, jonka mukaan rikoksella tuotettu, valmistettu tai aikaansaatu taikka rikoksen kohteena ollut esine tai omaisuus voidaan tuomita kokonaan tai osaksi menetetyksi, jos menettämisseuraamus on tarpeen muun ohella säännöstelyä taikka maahantuontia tai maastavientiä koskevien säännösten tai määräysten tarkoituksen toteuttamiseksi. Tämä viittaa rikoslain 46 luvussa säädettyihin rikoksiin (HE 80/2000 vp s. 29). Koska säännöstelyä koskeviin säännöksiin ja määräyksiin lukeutuvat rajoittavat toimenpiteet ja pakotteet, kattaa 3 kohdan yleinen sanamuoto myös menettämisseuraamuksen sellaisten tarkoituksen toteuttamiseksi (ks. HE 66/1988 vp. s. 169–170). Kohta on siten sovellettavissa myös 10 artiklan 2 kohdassa tarkoitettujen pakotteiden kiertmisrikosten kohteena olevaan omaisuuteen. Esityksessä ehdotetaan, että 46 luvussa jatkossa erotettaisiin pakoterikoksia koskevat rangaistussäännökset säännöstelyrikoksesta erillisiksi säännöksiksi rikoslain 46 lukuun. Tästä luvun rakenteen muutoksesta huolimatta rajoittavat toimenpiteet ja pakotteet ovat edelleen säännöstelyä koskevia määräyksiä, joten rikoslain 10 luvun 5 §:n 2 momentin 3 kohta soveltuisi myös ehdotettuihin pakoterikoksia koskeviin säännöksiin, eikä esityksessä ole tästä tarkoitus poiketa.

Rikoslain 10 luvun 5 §:n 2 momentissa, on kysymys harkinnanvaraisesta menettmisseuraamuksesta. Menetetyksi ei luvun 6 §:n nojalla tuomita 5 §:ssä tarkoitettua esinettä tai muuta omaisuutta, joka kokonaan tai osaksi kuuluu muulle kuin rikosentekijlle, rikokseen osalliselle tai sille, jonka puolesta tai suostumuksin rikos on tehty. Esine tai omaisuus on sen omistusoikeudesta riippumatta tuomittava menetetyksi, jos sen omistajakin sitä hallussaan pitämällä syyllistyisi rikokseen. Rikoslain 10 luvun 10 §:n nojalla menettämisseuraamus voidaan jättää kokonaan tai osittain tuomitsematta myös kohtuussyistä. Vilpittömässä mielessä olleen kolmannen osapuolen suojasta säädetään rikoshyödyn menettämisen osalta rikoslain 10 luvun 2 §:n 4 momentissa.

Edellä viitattujen säännösten voidaan katsoa täyttävän direktiivin 10 artiklan 2 kohdan velvoitteet. Artiklan 2 kohta ei näin ollen edellytä lainsäädännön muuttamista.

11 artikla. *Vanhentumisajat.* Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sellaisen vanhentumisajan vahvistamiseksi, joka mahdollistaa 3 ja 4 artikloissa tarkoitettuja rikoksia koskevan tutkinnan, syytteenpanon, oikeudenkäynnin ja oikeudellisen ratkaisun tekemisen riittävän pitkän ajanjakson ajan näiden rikosten tekemisen jälkeen, jotta näihin rikoksiin voidaan tehokkaasti puuttua. Artiklan 2 kohdassa täsmennetään tätä vaatimusta siten, että jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet tutkinnan, syytteenpanon, oikeudenkäynnin ja oikeudellisen ratkaisun tekemisen mahdollistamiseksi 3 ja 4 artiklassa tarkoitetuista rikoksista, jotka ovat rangaistavia vähintään viiden vuoden enimmisvankeusrangaistuksella, vähintään viiden vuoden ajan rikoksen tekoajankohdasta.

Rikosten vanhentumisajoista säädetään rikoslain 8 luvussa. Rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin 2 kohdan mukaan jos ankarin rangaistus on yli kaksi vuotta ja enintään kahdeksan vuotta vankeutta, syyteoikeus vanhentuu, jollei syytettä ole nostettu kymmenessä vuodessa. Pykälän 3 momentin mukaan ankarimmalla rangaistuksella tarkoitetaan sitä rangaistusta, joka tekoon sovellettavassa rangaistussäännöksessä on säädetty enimmäisrangaistukseksi.

Rikoslain 8 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan 1 §:ssä mainitut syyteoikeuden vanhentumisaajat lasketaan rikoksen tekopäivästä. Jos rikoksen tunnusmerkistössä säädetään laiminlyönti rangaistavaksi, syyteoikeus alkaa vanhentua, kun laiminlyöty teko olisi viimeistään tullut tehdä. Jos rikoksen tunnusmerkistössä edellytetään määrätyn seurauksen syntymistä, aika lasketaan tuon seurauksen ilmenemispäivästä. Pykälän 2 momentin mukaan jos rikolliseen tekoon sisältyy lainvastaisen asiointilan ylläpitäminen, syyteoikeuden vanhentumisaika alkaa vasta sellaisen tilan päättymisestä. 3 momentin mukaan syyteoikeus osallisuudesta rikokseen alkaa vanhentua samana päivänä kuin syyteoikeus pääteosta.

Rikoslain 8 luvun 6 §:n 2 momentin 2 kohdan perusteella jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta yli kaksi vuotta ja enintään kahdeksan vuotta, rangaistusta ei saa tuomita, kun 2 §:n mukaisesta vanhentumisaajan alkamispäivästä on kulunut kaksikymmentä vuotta.

Kun edellä kuvatuksi direktiivin 2 kohta edellyttää, että vähintään viiden vuoden enimmäisvankeusrangaistuksella rangaistavien tekojen osalta tutkinta, syytteenpano, oikeudenkäynti ja oikeudellisen ratkaisun tekeminen ovat mahdollisia vähintään viiden vuoden ajan rikoksen tekoajankohdasta ja rikoslain mukaan tällaisten rikosten syyteoikeuden vanhentumisaika on kymmenen vuotta tekoajankohdasta ja rangaistuksen tuomitseminen on mahdollista 20 vuoden ajan rikoksen tekoajankohdasta, kyseinen direktiivin velvoite täyttyy selvästi eikä se siten edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet, jotta 3 ja 4 artiklassa tarkoitettu rikoksesta lainvoiman saaneen tuomion jälkeen määrätty seuraavat seuraamukset voidaan panna täytäntöön vähintään viiden vuoden ajan lainvoiman saaneen tuomion päivämäärästä: a) yli vuoden vankeusrangaistus tai b) vankeusrangaistus, kun on kyse rikoksesta, josta voidaan määrätä enimmäisseuraamukseksi vähintään viiden vuoden vankeusrangaistus.

Suomessa vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon raukeamisaika on sidottu rikoksesta tuomitun rangaistuksen pituuteen. Rikoslain 8 luvun 10 §:n 2 momentin nojalla 1 momentissa mainittuja, tiettyjen vakavien rikosten johdosta tuomittavien määräaikaisten vankeusrangaistusten raukeamattomuutta koskevia poikkeuksia lukuun ottamatta määräaikainen vankeusrangaistus raukeaa, jollei rangaistuksen täytäntöönpano ole lainvoiman saaneen tuomion antamispäivästä laskettuna alkanut 1) kahdessakymmenessä vuodessa, jos rangaistus on yli kahdeksan vuotta, 2) viidessätoista vuodessa, jos rangaistus on yli neljä ja enintään kahdeksan vuotta, 3) kymmenessä vuodessa, jos rangaistus on yli vuoden ja enintään neljä vuotta, ja 4) viidessä vuodessa, jos rangaistus on enintään vuosi. Kun rikoslain 8 luvun 10 §:n 2 momentin mukaan määräaikainen vankeusrangaistus raukeaa tuomitun rangaistuksen pituudesta riippuen aikaisintaan viidessä vuodessa, direktiivin 12 artiklan 3 kohdan b) vaihtoehdon mukainen vaatimus täyttyy eikä 3 kohta siten edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 4 kohdan mukaan poiketen siitä, mitä 2 ja 3 kohdassa säädetään, jäsenvaltiot voivat asettaa viittä vuotta lyhyemmän vanhentumisaajan, ei kuitenkaan lyhyemmän kuin kolme vuotta, edellyttäen, että vanhentumisaika voidaan keskeyttää. Kuten edellä on todettu, Suomen

lainsäädäntö täyttää 2 ja 3 kohdan mukaiset velvoitteet eikä niistä ole siksi tarpeen 4 kohdan mukaisesti poiketa.

Yhteenvetona voidaan todeta, että 12 artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

12 artikla. *Lainkäyttövalta.* Artiklan 1 kohdan nojalla kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet ulottaakseen lainkäyttövaltansa direktiivissä tarkoitettuihin rikoksiin, kun rikos on tehty kokonaan tai osittain sen alueella, rikos on tehty aluksella tai ilma-aluksessa, joka on rekisteröity asianomaisessa jäsenvaltiossa tai joka purjehtii sen lipun alla, tai kun rikoksen tekijä on jäsenvaltion kansalainen.

Rikoslain 1 luvun 1 §:n nojalla Suomessa tehtyyn rikokseen sovelletaan Suomen lakia. Pykälä täyttää 12 artiklan 1 kohdan a alakohdan velvoitteen.

Luvun 2 §:n 1 momentin nojalla suomalaisessa aluksessa tai ilma-aluksessa tehtyyn rikokseen sovelletaan Suomen lakia, jos rikos on tehty 1) aluksen ollessa aavalla merellä tai millekään valtiolle kuulumattomalla alueella taikka ilma-aluksen ollessa tällaisella alueella tai sen yläpuolella taikka 2) aluksen ollessa vieraan valtion alueella taikka ilma-aluksen ollessa tällaisella alueella tai sen yläpuolella ja rikoksen on tehnyt aluksen päällikkö tai sen miehistön jäsen taikka sen matkustaja tai matkalla muutoin mukana oleva henkilö. Pykälän 2 momentin nojalla Suomen lakia sovelletaan myös suomalaisen aluksen tai ilma-aluksen päällikön tai sen miehistön jäsenen Suomen ulkopuolella tekemään rikokseen, jos tekijä teollaan on rikkonut hänelle aluksen päällikkönä tai miehistön jäsenenä lain mukaan kuuluvaa erityistä velvollisuutta. Pykälä kattaa suomalaisessa aluksessa tai ilma-aluksessa tehdyt rikokset, jotka on tehty Suomen alueen ulkopuolella tehdyt rikokset ja kattaa siten 12 artiklan 1 kohdan b alakohdan velvoitteen.

Luvun 6 §:n nojalla Suomen kansalaisen Suomen ulkopuolella tekemään rikokseen sovelletaan Suomen lakia. Jos rikos on tehty millekään valtiolle kuulumattomalla alueella, rangaistavuuden edellytyksenä on, että teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Suomen kansalaisena pidetään henkilöä, joka rikoksen tekohetkellä oli tai oikeudenkäynnin alkaessa on Suomen kansalainen. Pykälän 3 momentin nojalla Suomen kansalaiseen rinnastetaan henkilö, joka rikoksen tekohetkellä asui tai oikeudenkäynnin alkaessa asuu pysyvästi Suomessa, sekä henkilö, joka tavataan Suomesta ja oikeudenkäynnin alkaessa on Islannin, Norjan, Ruotsin tai Tanskan kansalainen taikka tällöin pysyvästi asuu jossakin näistä maista. Pykälä täyttää sinänsä 12 artiklan 1 kohdan c alakohdan velvoitteen ulottaen lainkäyttövalta jäsenvaltion oman kansalaisen tekemiin rikoksiin.

Luvun 11 §:n 1 momentissa säädetään niin sanotusta kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta tapauksissa, joissa rikos on tehty vieraan valtion alueella. Momentin mukaan tällöin Suomen lain soveltaminen voidaan perustaa 5, 6 ja 8 §:ään vain, jos rikos myös tekopaikan lain mukaan on rangaistava ja siitä olisi voitu tuomita rangaistus myös tämän vieraan valtion tuomioistuimessa. Rikoksesta ei silloin Suomessa saa tuomita ankarampaa seuraamusta kuin siitä tekopaikan laissa säädetään. Pykälän 2 momentissa säädetään poikkeuksista kaksoisrangaistavuuden vaatimukseen eräiden rikosten osalta, kun rikoksen tekijänä on Suomen kansalainen tai siihen rinnastettava henkilö. Näihin rikoksiin eivät kuulu rikoslain 46 luvussa säädetyt.

Kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta poikkeaminen tarkoittaa, että Suomi voi tuomita rangaistukseen vieraassa valtiossa tehdystä teosta, joka ei tekopaikan lainsäädännön mukaan ole rangaistava. Poikkeamisella on tämän vuoksi myös kansainvälinen ulottuvuus. Direktiivissä ei ole nimenomaista säännöstä, joka velvoittaisi poikkeamaan kaksoisrangaistavuuden

vaatimuksesta. EU:n pakoteasetuksissakaan ei nimenomaisesti säädetä kaksoisrangaistavuudesta poikkeamisesta, mutta niissä säädetään direktiiviä tarkemmin, että niitä sovelletaan unionin jäsenvaltion kansalaiseen unionin alueella tai sen ulkopuolella (esimerkiksi asetuksen (EU) 833/2014 13 artiklan c kohta ja asetuksen (EU) 269/2014 17 artiklan c kohta). Tällaisten säännösten voidaan katsoa tarkoittavan, että EU:n pakoteasetusten säännösten rikkomisesta tulee olla säädetty näissä asetuksissa edellytetyt seuraamukset niissäkin tapauksissa, joissa jäsenvaltion kansalainen rikkoo säännöksiä muualla kuin sellaisessa valtiossa, jonka lain mukaan teko on rangaistava.

Kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta poikkeamisella voidaan muutenkin nähdä tärkeä merkitys pakotteiden rikkomista koskevien rikosten osalta. Muussa tapauksessa esimerkiksi Suomen kansalaisen tekemästä pakotteen rikkomisesta, joka tapahtuu pakotteiden kohteena olevassa valtiossa tai pakotteita noudattamatta jättävässä valtiossa, ei voitaisi Suomessa tuomita rangaistukseen.

Edellä todetun vuoksi voidaan pitää perusteltua, että direktiivin täytäntöönpanossa olisi syytä tehdä poikkeus kaksoisrangaistavuuden vaatimukseen ainakin muiden kuin vähäisimpien direktiivin 3 artiklassa tarkoitettujen rikosten osalta.

Artiklan 2 kohdan nojalla jäsenvaltion on ilmoitettava komissiolle päätöksestään laajentaa lainkäyttövaltaansa direktiivissä tarkoitettuihin rikoksiin, jotka on tehty sen alueen ulkopuolella, jos a) rikoksenteijällä on vakinainen asuinpaikka kyseisen jäsenvaltion alueella, b) rikoksenteijä on kyseisen jäsenvaltion viranhaltija, joka toimii virkatehtävässään, c) rikos on tehty sen alueelle sijoittautuneen oikeushenkilön hyväksi tai d) rikos on tehty oikeushenkilön hyväksi sellaisen liiketoiminnan yhteydessä, joka tapahtuu kokonaan tai osittain kyseisen jäsenvaltion alueella. Kohta ei velvoita säätämään siinä tarkoitettua lainkäyttövallasta vaan ainoastaan ilmoittamaan komissiolle, jos jäsenvaltiossa on säädetty tällaisesta lainkäyttövallan perusteesta. Kuten edellä on todettu rikoslain 1 luvun 6 §:n 3 momentin nojalla Suomen lakia voidaan soveltaa sellaisen henkilön tekemään rikokseen, joka oikeudenkäynnin alkaessa asuu pysyvästi Suomessa. Tämä vastaa artiklan 2 kohdan a alakohdan lainkäyttöperustetta. Muita 2 kohdassa tarkoitetuista lainkäyttöperusteista vastaavia säännöksiä ei ole rikoslain 1 luvussa.

Artiklan 3 kohta koskee menettelyä toimivaltaristiriitojen ratkaisemistilanteissa. Vastaavan tyyppisiä säännöksiä on aikaisemmissa EU:n rikosoikeudellisissa säädöksissä. Kohdan mukaan jos jokin direktiivin 3 ja 4 artiklassa tarkoitettu rikos kuuluu useamman jäsenvaltion lainkäyttövaltaan, kyseisten jäsenvaltioiden on toimittava yhteistyössä määrittääkseen, mikä jäsenvaltio toteuttaa rikosoikeudelliset menettelyt. Kohdan mukaan seuraavat tekijät on otettava huomioon: jäsenvaltion alue, jolla rikos on tehty, rikoksenteijän kansallisuus tai asuinpaikka, rikoksen uhrin tai uhrien lähtömaa ja alue, jolta rikoksenteijä on tavoitettu. Asia on tarvittaessa annettava Eurojustin käsiteltäväksi puitepäätöksen 2009/948/YOS 12 artiklan mukaisesti. Viitattu puitepäätös koskee rikosoikeudellisia menettelyjä koskevien toimivaltaristiriitojen ehkäisemistä ja ratkaisemista. Puitepäätös on pantu täytäntöön säätämällä laki rikosoikeudellisia menettelyjä koskevien toimivaltaristiriitojen ehkäisemisestä ja ratkaisemisesta sekä esitutkinnan ja syytetoimien siirtämisestä Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä (295/2012). Laki täyttää 3 kohdan velvoitteet.

Artiklan 4 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on artiklan 1 kohdan c alakohdassa tarkoitetuissa tapauksissa toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että niiden lainkäyttövallan harjoittamisen ehtona ei ole, että syyte voidaan nostaa vain rikoksen tekopaikkana olevan valtion ilmiannon perusteella. Rikoslain 1 luvussa ei ole tällaista edellytystä, joten kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

13 artikla. *Tutkintakeinot.* Artiklan mukaan jäsenvaltioissa tulee olla käytössä tehokkaat ja oikeasuhteiset tutkintakeinot 3 ja 4 artiklan mukaisten rikosten tutkimista tai syyttämistä varten ja näihin tutkintakeinoihin on tarvittaessa sisällyttävä erityisiä tutkintakeinoja, kuten sellaisia, joita käytetään järjestäytyneen rikollisuuden tai muiden vakavien rikosten kohdalla.

Direktiivin 3 artikla koskee unionin rajoittavien toimenpiteiden (pakotteiden) rikkomista koskevia rikoksia ja 4 artikla koskee yllytystä, avunantoa ja yritystä koskien 3 artiklan mukaisia tekoja. Yllytyksen ja avunannon osalta kriminalisointivelvoite koskee kaikkia 3 artiklan mukaisia tekoja ja yrityksen osalta osaa 3 artiklan mukaisista teoista.

Direktiivin johdanto-osan 32 kohdassa todetaan järjestäytyneen rikollisuuden ja muun vakavan rikollisuuden osalta käytettävissä olevista tutkintakeinoista, että niitä olisi oltava käytössä, ”jos ja siinä määrin kuin kyseisten keinojen käyttö on asianmukaista ja oikeassa suhteessa kansallisessa lainsäädännössä määritellyn rikosten luonteeseen ja vakavuuteen”. Kohdassa todetaan myös, että nämä keinot voisivat sisältää esimerkiksi viestinnän kuuntelua, peiteltyä valvontaa, mukaan lukien elektroninen valvonta, valvottuja läpilaskuja, pankkitilien valvontaa ja muita taloudellisia tutkintakeinoja.

Rikoksen selvittämiseksi käytettävistä pakkokeinoista säädetään pakkokeinolaissa (806/2011). Pakkokeinojen käytön yleisenä edellytyksenä on muun muassa pakkokeinolain 1 luvun 2 §:ssä ilmaistu suhteellisuusperiaate. Säännöksessä todetaan, että pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat.

Pakkokeinolain mukaan pakkokeinon käytön yhtenä edellytyksenä on yleensä se, että selvitettävänä on tietty rikos (niin sanottu perusterikos). Tuolloin mahdollisuus käyttää pakkokeinoja rikoksen selvittämisessä määräytyy rikoksesta säädetyn enimmäisrangaistuksen perusteella tai sillä perusteella, että rikos erikseen mainitaan rikosnimikkeeltään keinokohtaisessa säännöksessä. Joidenkin pakkokeinojen (esimerkiksi takavarikko) käytön edellytyksenä ei ole kuitenkaan se, että selvitettävänä on tietyn vakavuustason tai tietyn niminen rikos, vaan keino voi tulla käytettäväksi kaikkien rikosten selvittämisessä.

Pakkokeinolain 10 luvun mukaisten salaisten pakkokeinojen osalta lisäksi luvun 2 §:ssä säädetään salaisten pakkokeinojen käytön edellytyksistä. Salaisen pakkokeinon käytön yleisenä edellytyksenä on, että käytöllä voidaan olettaa saatavan rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoja. Sääntely on kolmiportainen, ja osassa keinoja käytön edellytyksenä on lisäksi erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi ja muutaman keinon osalta edellytetään vielä lisäksi myös välttämättömyyttä. Lisäksi 10 luvun mukaisten salaisten pakkokeinojen osalta on otettava huomioon se, että pääosin niiden käyttämiseen vaaditaan tuomioistuimen lupa. Esimerkiksi tuomioistuin päättää telekuuntelusta ja -valvonnasta pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Lisäksi luvun 43 §:ssä säädetään menettelystä tuomioistuimessa. Edelleen luvun 52 §:ssä säädetään kuuntelu- ja katselukielloista ja 60 §:ssä säädetään salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittamisesta.

Pakkokeinolain 11 luvun 1 §:n mukaan pakkokeinolaissa tarkoitetun pakkokeinon käyttöön ei vaikuta se, että rangaistus mitattaisiin rikoslain 6 luvun 8 §:ää soveltaen lievennetyltä rangaistusasteikolta. Rikoslain 6 luvun 8 §:n mukaan rangaistusasteikon lieventämiseen johtaa muun muassa 1 momentin 2 kohdan mukaan se, että rikos on jäänyt yritykseen, ja 3 kohdan mukaan se, että tekijä tuomitaan avunantajana rikokseen. Sen sijaan yllytyksestä tuomitaan rikoslain 5 luvun 5 §:n mukaan kuten tekijä, mikä tarkoittaa saman rangaistusasteikon soveltamista yllyttäjään kuin mitä sovelletaan tekijään. Edellä selostetun perusteella direktiivin

4 artiklan mukaisten tekojen tutkintaan ovat käytettävissä samat pakkokeinolain mukaiset keinot kuin direktiivin 3 artiklan mukaisten tekojen tutkintaan.

Kuten edellä on todettu, direktiiviehdotuksen 3 artiklan mukaiset teot ovat pääosin Suomessa rangaistavia säännöstelyrikoksena. Rikoslain 46 luvun 1 §:n mukaisesta säännöstelyrikoksesta tuomittava enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta ja 2 §:n mukaisesta törkeästä säännöstelyrikoksesta 4 vuotta.

Säännöstelyrikoksen enimmäisrangaistus (kaksi vuotta vankeutta) huomioon ottaen ja muiden erityisten edellytysten täytyessä pakkokeinolain 7 ja 8 luvun takavarikkoa ja etsintää koskeva sääntely on merkityksellistä. Merkityksellisiä ovat myös tietyt 10 luvun salaiset pakkokeinot, joiden käytön edellytyksenä on, että kyse on rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Säännöstelyrikoksen selvittämistä varten voitaisiin muiden erityisten edellytysten täytyessä käyttää esimerkiksi seuraavia pakkokeinoja: televalvonta, jos kyse on teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdystä rikoksesta (pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n 2 momentin 2 kohta), suunnitelmallinen tarkkailu (pakkokeinolain 10 luvun 12 §), peitelty tiedonhankinta tietoverkossa (pakkokeinolain 10 luvun 14 §:n 4 momentti) ja valeosto (pakkokeinolain 10 luvun 34 §).

Törkeän säännöstelyrikoksen (enimmäisrangaistus neljä vuotta) selvittämistä varten käytettävissä olisi edellä mainittua laajemmin säädettyjen muiden edellytysten täytyessä pakkokeinolain 10 luvun mukaisia salaisia pakkokeinoja, kuten televalvonta (pakkokeinolain 10 luvun 6 §), peitelty tiedonhankinta (pakkokeinolain 10 luvun 14 §), tekninen kuuntelu (pakkokeinolain 10 luvun 16 §), tekninen katselu kotirauhan piirissä (pakkokeinolain 10 luvun 19 §:n 4 momentti) ja valvottu läpilasku (pakkokeinolain 10 luvun 41 §). Lisäksi kun jotakuta on syytä epäillä liike- tai ammattitoimintaan liittyvästä törkeästä säännöstelyrikoksesta, myös telekuuntelu (pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n 3 momentin 7 kohta) olisi muiden edellytysten täytyessä käytettävissä törkeän säännöstelyrikoksen selvittämistä varten. Viimeksi mainitussa säännöksessä törkeä säännöstelyrikos mainitaan rikosnimikkeeltään. Sen osalta edellytetään lisäksi, että rikoksella on tavoiteltu erityisen suurta hyötyä ja rikos on tehty erityisen suunnitelmallisesti (pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n 4 momentti).

Säännöstelyrikosten selvittämiseksi on näin ollen käytössä laajat ja tehokkaat tutkintakeinot, joiden käyttö edellyttää muun ohella suhteellisuusperiaatteen noudattamista. Tämä täyttää artiklan velvoitteet.

Kun esityksen mukaan törkeä pakoterikos erotettaisiin törkeästä säännöstelyrikoksesta omaksi pykäläkseen, olisi pakkokeinolakia kuitenkin syytä muuttaa, jotta telekuuntelu ei jäisi pois törkeän pakoterikoksen selvittämisen keinovalikoimasta vastaavissa tilanteissa, joissa se on nykyisin käytettävissä pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n 3 momentin 7 kohdan mukaisesti törkeän säännöstelyrikoksen selvittämistä varten.

14 artikla. *Unionin rajoittavien toimenpiteiden rikkomisesta ilmoittaminen ja sellaisesta rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojeleminen.* Artiklan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että direktiiviä (EU) 2019/1937 (ilmoittajansuojeludirektiivi) sovelletaan pakoteriksdirektiivin 3 ja 4 artiklassa tarkoitetusta unionin rajoittavien toimenpiteiden rikkomisista ilmoittamiseen ja tällaisista rikkomisista ilmoittavien henkilöiden suojeluun ilmoittajansuojeludirektiivissä vahvistetuin edellytyksin.

Artiklaa koskevan direktiivin 33 johdantokappaleen mukaan ilmoittajansuojeludirektiivin 4 artiklassa tarkoitetut henkilöt, jotka ilmoittavat toimivaltaisille viranomaisille tietoa unionin rajoittavien toimenpiteiden jo toteutetuista, meneillään olevista tai suunnitelluista rikkomisista

sekä yrityksistä kiertää rajoittavia toimenpiteitä ja jotka ovat saaneet nämä tiedot työhön liittyvän toimintansa yhteydessä, ovat vaarassa joutua vastatoimien kohteeksi siinä yhteydessä. Johdantokappaleen mukaan unionin oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden ilmoitukset voivat lujittaa unionin rajoittavien toimenpiteiden täytäntöönpanoa tarjoamalla tietoja, jotka liittyvät esimerkiksi tosiseikkoihin, jotka koskevat unionin rajoittavien toimenpiteiden rikkomisia, rikkomisiin liittyviä olosuhteita sekä rikkomisiin osallistuvia yksityishenkilöitä, yrityksiä ja kolmansia maita. Sen vuoksi olisi varmistettava, että käytössä on asianmukaiset järjestelyt, joiden avulla nämä ilmoittavat henkilöt voivat käyttää luottamuksellisia kanavia, tehdä ilmoituksia toimivaltaisille viranomaisille ja joiden avulla heitä voidaan suojella kostotoimilta. Sitä varten olisi säädettävä, että unionin rajoittavien toimenpiteiden rikkomisesta ilmoittamiseen ja rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelemiseen sovelletaan direktiiviä (EU) 2019/1937 siinä vahvistetuin edellytyksin.

Ilmoittajasuojeludirektiivi on pantu kansallisesti täytäntöön lailla Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta (1171/2022, ilmoittajasuojelulaki). Pakoteriksdirektiivin 3 ja 4 artiklassa tarkoitetut pakotteiden rikkomiset eivät sisälly ilmoittajasuojelulain soveltamisalaa koskevaan 2 §:ään. Pakoteriksdirektiivin 14 artiklan velvoitteen täyttämiseksi ilmoittajasuojelulain soveltamisalaa olisi laajennettava niin, että se koskee myös pakotteiden rikkomisesta ilmoittamista, ainakin siltä osin kuin kyse on pakoteriksdirektiivin 3 ja 4 artiklassa tarkoitetuista teoista.

15 artikla. *Toimivaltaisten viranomaisten välinen koordinointi ja yhteistyö jäsenvaltiossa.* Artiklassa jäsenvaltioita velvoitetaan nimeämään toimivaltaisten viranomaistensa keskuudesta yksikkö tai elin, joka varmistaa lainvalvontaviranomaisten ja unionin rajoittavien toimenpiteiden täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten välisen koordinoinnin ja yhteistyön direktiivin soveltamisalaan kuuluvien rikosten osalta, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tuomioistuinten riippumattomuutta. Yksikön tai elimen tulee vastata seuraavista tehtävistä:

- (a) yhteisten painopisteiden ja rikosoikeudellisen ja hallinnollisen täytäntöönpanon välistä suhdetta koskevan yhteisymmärryksen varmistaminen;
- (b) tietojen vaihtaminen strategisia tarkoituksia varten sovellettavassa unionin oikeudessa ja kansallisessa lainsäädännössä vahvistetuissa rajoissa;
- (c) yksittäisiin tutkintoihin liittyvä kuuleminen sovellettavassa unionin oikeudessa ja kansallisessa lainsäädännössä vahvistetuissa rajoissa.

Artiklassa ei säädetä tarkemmin, minkä viranomaisten koordinointia ja yhteistyötä siinä asetetut velvoitteet koskevat. Suomessa pakotteiden valvonnasta ja täytäntöönpanosta vastaavat nykyisin useat eri viranomaiset, esimerkiksi ulkoministeriö, poliisi, Tulli, Rajavartiolaitos, Finanssivalvonta, ulosottolaitos ja Traficom. Pakotesäädösten rikkomista koskevien rikosten esitutkinnasta vastaavat poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos, syyttämisestä syyttäjä ja tuomitsemisesta yleiset tuomioistuimet. Pakotelain 2 b §:n 4 momentin mukaan toimivaltaiselle viranomaiselle osoitettavista tehtävistä vastaa Suomessa ulkoasiainministeriö, jos ne eivät kuulu muun viranomaisen toimialaan.

Ulkoministeriö on asettanut kansainvälisten pakotteiden täytäntöönpanoon liittyviä kysymyksiä tarkastelevan kansallisen viranomaisyhteistyöryhmän. Työryhmään kuuluvat muun muassa kaikki edellä mainitut lainvalvonnasta ja pakotteiden täytäntöönpanosta vastaavat viranomaiset. Työryhmän tehtävänä on käsitellä pakotteiden täytäntöönpanoon ja tarpeen mukaan pakotesäädösten valmisteluun liittyviä kysymyksiä, edistää pakotesäädösten tuntemusta ja

niiden yhtenäistä tulkintaa sekä arvioida pakotteiden kansalliseen täytäntöönpanoon liittyviä kehittämistarpeita. Työryhmä toteuttaa käytännössä artiklan edellyttämää koordinaatiotehtävää. Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

16 artikla. *Jäsenvaltioiden viranomaisten, komission, Europolin, Eurojustin ja Euroopan syyttäjänviraston välinen yhteistyö.* Artiklan 1 kohdassa säädetään jäsenvaltioiden viranomaisten velvollisuudesta harkita tietojen antamista asianmukaisille toimivaltaisille elimille, jos rikoksen epäillä olevan luonteeltaan rajat ylittävä. Tietojen toimittaminen toimivaltaisille elimille ei ole kohdan mukaan pakollista vaan harkinnanvaraista. Jäsenvaltioiden viranomaisten välistä oma-aloitteista tiedonvaihtoa koskevat määräykset sisältyvät keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyn yleissopimuksen (SopS 88/2005) 7 artiklaan. Artiklan mukaan jäsenvaltioiden toimivaltaiset viranomaiset voivat oman kansallisen lainsäädäntönsä rajoissa ilman erillistä pyyntöä vaihtaa keskenään tietoja rikoksista, joista rankaiseminen tai joiden käsittely tietojen toimittamisen ajankohtana kuuluu tiedot vastaanottavan viranomaisen toimivaltaan.

Poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietojen luovutuksesta EU:n jäsenvaltioiden toimivaltaisille lainvalvontaviranomaisille säädetään Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehdyn neuvoston puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetussa laissa (26/2009, tietojenvaihtolaki). Tietojenvaihtolain 6 §:ssä säädetään oma-aloitteisesta tietojen ja tiedustelutietojen luovuttamisesta. Tietojenvaihtolaki korvataan uudella Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välistä tietojenvaihtoa koskevaksi lainsäädännöksi annettavalla lailla, jolla implementoidaan jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tietojenvaihdosta ja neuvoston puitepäätöksen 2006/960/YOS kumoamisesta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2023/977. Direktiivissä vahvistetaan yhdenmukaistetut säännöt toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten väliselle riittävälle ja nopealle tietojenvaihdolle rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai tutkintaa varten.

Esitutkintaviranomaisten oikeudesta luovuttaa henkilötietoja säädetään poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen henkilötietolaeissa (laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa 616/2019, laki henkilötietojen käsittelystä Tullissa 650/2019, laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa 639/2019). Laeissa säädetään henkilötietojen luovutuksesta Euroopan unionin jäsenvaltion ja Euroopan talousalueen jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle (poliisin henkilötietolaki 25 §, Tullin henkilötietolaki 23 §, Rajavartiolaitoksen henkilötietolaki 35 §). Edellä mainitut säännökset antavat kyseessä olevalle viranomaiselle oikeuden luovuttaa henkilötietoja myös Eurojustille ja muulle Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen nojalla perustetulle toimielimelle, jonka tehtäviin kuuluu oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen tai rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen kyseisten tehtävien suorittamiseksi.

Lisäksi 1 kohdan mukaan jäsenvaltiot, eurooppalaiset virastot (EPPO, Europol, Eurojust) ja komissio tekevät toimivaltansa mukaisesti keskenään yhteistyötä direktiivissä tarkoitettujen rikosten torjunnassa rajoittamatta kuitenkaan rajat ylittävää yhteistyötä ja yhteistä oikeusapua rikosasioissa koskevien sääntöjen soveltamista. Europol ja Eurojust antavat kohdan mukaan teknistä ja operatiivista tukea jäsenvaltioille. Viittaus on luonteeltaan toteava, eikä edellytä kansallisen lainsäädännön muuttamista.

Jäsenvaltioiden ja eurooppalaisten virastojen välistä yhteistyötä koskevaa sääntelyä sisältyy kyseisiä virastoja koskeviin asetuksiin sekä kansalliseen lainsäädäntöön. Esimerkiksi EPPO-asetuksen (EU) 2017/1939) 5 artiklan 6 kohdan mukaan toimivaltaisten kansallisten

viranomaisten on aktiivisesti avustettava ja tuettava EPPOa sen tutkinta- ja syytetoimissa. Täydentävä kansallinen sääntely on sisällytetty Suomen osallistumisesta Euroopan syyttäjänviraston (EPPO) toimintaan annettuun lakiin (66/2021). Lisäksi esitutkintalain 5 luku pitää sisällään säännökset esitutkintayhteistyöstä esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän välillä. Luku soveltuu esitutkintalain muun syyttäjää koskevan sääntelyn tavoin myös Euroopan syyttäjänviraston toimivaltaan kuuluiin rikosasioihin (HE 184/2020 vp s. 39). Europol-asetuksen (EU) 2016/794 II luku pitää sisällään säännökset jäsenvaltioiden ja Europolin yhteistyöstä. Asetusta täydentää kansallisesti Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta annettu laki (214/2017). Myös Eurojust-asetus (EU) 2018/1727 pitää sisällään yhteistyötä koskevaa sääntelyä (esimerkiksi tietojenvaihtoa koskeva 21 artikla). Asetusta täydentävä kansallinen sääntely on voimassa Suomen osallistumisesta Euroopan unionin rikosoikeudellisen yhteistyön viraston (Eurojust) toimintaan annetussa laissa (1232/2019). Artiklan 1 kohta ei edellytä kansallisen lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 2 kohdan mukaan komissio voi tarvittaessa perustaa verkoston muun muassa parhaiden käytänteiden jakamiseksi ja antaa jäsenvaltioiden viranomaisille apua pakoterikosten tutkintaan. Kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 3 kohdan mukaan yhteistyössä kolmansien maiden viranomaisten kanssa tulee huomioida ihmisoikeudet ja kansainvälinen oikeus. Säännöksellä voidaan katsoa yleisen perusoikeuksien noudattamisvelvoitteen, erityisesti oikeus yksityiselämän suojaan ja henkilötietojen suojaan, lisäksi katsoa olevan yhteys esimerkiksi henkilötietojen suojaamista koskevaan lainsäädäntöön siirrettäessä henkilötietoja kolmansiin maihin. Silloin, kun kyse on tietojen luovuttamisesta rikosasioissa toimivaltaisten viranomaisten välillä, sovellettavaksi tulee laki henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä (105/2018). Riippuen kolmannen maan viranomaisesta, osa henkilötietojen siirroista voisi kuulua EU:n yleisen tietosuojasetuksen (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679) V luvun soveltamisalaan.

Artiklan 4 kohdan mukaan jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten tulee vaihtaa usein ja säännöllisesti tietoja käytännön asioista erityisesti pakotteiden kiertämisen tyypeistä, kuten todellisen edunsaajan ja varojen hallinnoinnin piilottaminen, komission ja muiden jäsenvaltioiden viranomaisten kanssa. Velvoite on luonteeltaan yleisluonteinen eikä se velvoita henkilötietojen vaihtoon tai jäsenvaltiota säätämään lainsäädäntöä. Sen voidaan katsoa täyttyvän edellä viitattujen viranomaisyhteistyötä koskevan lainsäädännön puitteissa tapahtuvan sekä muun viranomaisten kansainvälisen yhteistoiminnan yhteydessä. Kohta ei siten edellytä lainsäädännön muuttamista.

17 artikla. Tilastotiedot. Jäsenvaltioiden on artiklan 1 kohdan mukaan varmistettava, että käytössä on järjestelmä, jonka avulla voidaan kirjata, tuottaa ja antaa anonyymejä tilastotietoja, jotka kuvaavat 3 ja 4 artiklassa tarkoitettujen rikosten ilmoittamis-, tutkinta- ja tuomioistuinvaihetta.

Artiklan 2 kohta koskee 3 ja 4 artiklassa tarkoitettuja rikoksia koskevien tilastotietojen toimittamista vuosittain komissiolle. Näihin on sisällyttävä vähintään olemassa olevaa tietoa seuraavista: a) niiden rikosten lukumäärä, jotka on rekisteröity tai joista on annettu tuomio jäsenvaltiossa, b) niiden oikeustapausten määrä, joiden käsittely on lopetettu, myös asianomaisen rikoksen vanhentumisajan päättymisen vuoksi, c) niiden luonnollisten henkilöiden lukumäärä, jotka on i) asetettu syytteeseen tai ii) tuomittu, d) niiden oikeushenkilöiden määrä, jotka on i) asetettu syytteeseen tai ii) tuomittu tai joille on määrätty sakkoja ja e) määrättyjen seuraamusten tyyppi ja tasot.

Artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että niiden tilastoista julkaistaan yhteenveto vähintään kolmen vuoden välein.

Rikoksista saadaan tarvittavia tietoja Tilastokeskuksen oikeustilastoista (poliisin tietoon tulleet rikokset sekä tuomioistuintilastot). Esitutkintaviranomaisten tietoon tulleista maksuvälinepetoksista on saatavissa tilastotietoja myös Poliisihallituksen, Tullin ja rajavartiolaitoksen analyysitoiminnan kautta. Tiedot perustuvat näiden viranomaisten tiedonhallintajärjestelmissä oleviin tietoihin.

18 artikla. *Direktiivin (EU) 2018/1673 muuttaminen.* Artiklalla muutetaan Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä (EU) 2018/1673 rahanpesun torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin, niin sanottu rahanpesurikosdirektiivi. Muutos koskee rahanpesurikosdirektiivin 2 artiklan 1 kohtaa, jossa luetellaan rikokset, joihin perustuvaa hyötyä tai omaisuutta rahanpesun rangaistavuuden tulee koskea, eli niin sanotut rahanpesun esirikokset. Luetteloon lisättäisiin w alakohdaksi ”unionin rajoittavien toimenpiteiden rikkominen”.

Rikoslain 32 luvun 6–10 §:ssä säädetään rahanpesurikoksista. Suomessa rahanpesun esirikos voi olla mikä tahansa hyötyä tuottava rikos (HE 183/2020 vp s. 9). Tämä täyttää nyt täytäntöönpantavana olevan direktiivin 18 artiklan velvoitteen. Artikla ei siten edellytä lainsäädännön muuttamista.

19 artikla. *Arviointi, raportointi ja uudelleentarkastelu.* Artiklassa on säännökset direktiivin jälkiarviointista ja uudelleentarkastelusta. Säännökset koskevat ensisijaisesti komissiota. Säännöksissä veloitetaan myös jäsenvaltioita toimittamaan komissiolle tätä varten tietoja.

20 artikla. *Saattaminen osaksi kansallista lainsäädäntöä.*

21 artikla. *Voimaantulo.*

22 artikla. *Osoitus.*

Artikloissa 20–22 on tavanomaiset direktiivin loppusäännökset, jotka eivät aiheuta tarvetta muuttaa lainsäädäntöä.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksellä saatetaan Suomen lainsäädäntö vastaamaan direktiivin vaatimuksia. Edellä jaksossa 3.3 todetuilla perusteilla esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslain 46 lukua. Lisäksi ehdotetaan tämän johdosta tarvittavien muutosten tekeminen muuhun lainsäädäntöön.

4.1.1 Rangaistavat teot

Pakotteiden rikkomista koskevat rangaistussäännökset

Rikoslain 46 luvun säännöksiä olisi edellä osiossa 3.3 todetuilla perusteilla syytä muuttaa niin, että pakotteiden rikkominen olisi rangaistavaa nykyistä säännöstelyrikossäännöstä kattavammilla ja yksityiskohtaisemmilla rangaistussäännöksillä. Tähän tavoitteeseen voidaan päästä parhaiten säätämällä säännöstelyrikossäännöksestä erilliset rangaistussäännökset pakoterikoksesta, törkeästä pakoterikoksesta, tuottamuksellisesta pakoterikoksesta ja pakoterikkomuksesta. Tämä sääntelytapa on lainsäädäntöteknisesti perusteltu myös sen vuoksi,

että direktiivin 5 artikla edellyttää törkeiden tekojen osalta ankarampia enimmäisrangaistuksia kuin mitä säännöstelyrikoksesta on säädetty.

Keskeistä on myös se, että viittausketju rikoslain rangaistussäännöksestä rangaistavuuden tarkemmat edellytykset ilmaisevaan aineelliseen säännökseen on mahdollisimman selkeä. Ehdotetuissa rangaistussäännöksissä viitattaisiin tämän vuoksi selkeästi niihin pakotesäädöksiin, joiden vastainen menettely olisi rangaistavaa. Direktiivin 3 artiklan velvoitteiden täyttämiseksi rangaistavuuden olisi SEUT 215 artiklan nojalla annettujen asetusten lisäksi katettava myös SEU 29 artiklan nojalla annettujen pakotepäätösten täytäntöönpanolainsäädännön vastaisen menettelyn. Tarkoituksenmukaista ja oikeasuhtaista olisi tämän lisäksi kattaa samassa rangaistussäännöksessä myös YK:n turvallisuusneuvoston antamien pakotteita koskevien päätöslauselmien nojalla säädetyn kansallisen lain vastainen menettely, vaikka käytännössä tällaiset pakotteet säädetään pääsääntöisesti myös osaksi EU:n antamia pakotteita edellä mainittujen oikeusperustojen nojalla. Uusien pakoterikossäännösten soveltamisala kattaisi myös sellaisen Suomen lainsäädännön rikkomisen, jolla täydennetään kansainvälisen pakotenormiston täytäntöönpanoa.

Laillisuusperiaatteen noudattamista koskevat perustuslakivaliokunnan blankorangaistussäännöksille asettamat vaatimukset edellyttävät, että rangaistussäännöksessä itsessään on rangaistavasta menettelystä asialliset luonnehdinnat (ks. tarkemmin tämän esityksen osio 11). Rikoslain 46 luvun 1 §:ssä säädetyn säännöstelyrikossäännöksen 1 momentissa oleva EU:n pakotteiden rikkomista koskeva 9 kohta, joka sisältää vain hyvin yleisluonteisen asiallisen luonnehdinnan rangaistavasta menettelystä, ei parhaiten täytä näitä vaatimuksia. Kuten direktiivin 3 artiklan 1 kohdastakin käy ilmi, pakoterikoksina rangaistavia tekoja on mahdollista jaotella ja luonnehtia huomattavasti tätä tarkemmin. Sen vuoksi esityksessä ehdotetaan, että pakoterikoksia koskevassa rangaistussäännöksessä luonnehdittaisiin rangaistavaa menettelyä nykyistä säännöstelyrikossäännöstä yksilöidymmin. Tämä tehtäisiin tavalla, joka täyttää nykyistä paremmin laillisuusperiaatteen vaatimukset. Säännöksessä kuvailtaisiin keskeiset tekotavat, joilla pakotelainsäädännössä säädettyjä kieltoja voidaan rikkoa. Vaikka rangaistava menettely ilmenisi tarkemmin vasta rangaistussäännöksessä viitatussa pakotelainsäädännöstä, kertoisi näin muotoiltu rangaistussäännös jo itsessään nykyistä selkeämmin, millaisia tekoja rangaistavuus koskee. Tämä edistäisi perustuslakivaliokunnan täsmentämien laillisuusperiaatteen asettamien vaatimusten toteutumista huomattavasti paremmin kuin sellainen yleisluonteinen pakoterikossäännös, jossa ei olisi enempää rangaistavan menettelyn asiallisia luonnehdintoja. Lisäksi ehdotettu sääntelytapa täyttäisi yleisluonteista rangaistusäännöstä selkeämmin direktiivin 3 artiklan velvoitteet edellä osiossa 3.3 todetuista syistä.

Ehdotetussa pakoterikosta koskevassa rangaistussäännöksessä vältettäisiin kuitenkin rikoslainsäädännön kirjoittamistavasta poikkeavaa pitkälle menevää kasuistisuutta. Soveltamisalaan kuuluvien rangaistavien tekojen huomattavan yksityiskohtainen kuvaaminen säännöksessä olisi tarpeetonta ja epätarkoituksenmukaista, koska rangaistavien tekojen tarkempi sisältö säädetään muussa lainsäädännössä, käytännössä erityisesti EU:n pakoteasetuksissa. Sellainen myös lisäisi olennaisesti säännöksen pituutta ja vaikeaselkoisuutta. Huomattavan tarkkapiirteinen rikosten tekotapojen määrittely ja luokittelu jo rikoslain säännöksessä voisi myös tarpeettomasti vaikeuttaa säännöksen soveltamista käytännön tapauksissa. Rikoslain rangaistussäännösten tulisi myös riittävästi kestää aikaa. Pakotelainsäädäntöä on varsinkin EU:ssa muutettu viime aikoina tiheään tahtiin. Tulisi huolehtia siitä, että pakoterikoksia koskevien rangaistussäännösten yhteensopivuus aineellisen pakotelainsäädännön kanssa säilyy pitkään. Näistä syistä eri tyyppisten rangaistavien menettelyjen luonnehdinnat tulisi laatia riittävän yleisluonteisiksi. Tavoitteena onkin, että ehdotettavissa rangaistussäännöksissä rangaistavien tekojen asialliset luonnehdinnat yhtäältä

kattavat kaiken rangaistavuuden alaan kuuluvaksi tarkoitetun menettelyn ja toisaalta antavat mahdollisimman selkeän yleiskäsityksen keskeisten rangaistavuuden piiriin kuuluvien tekojen luonteesta.

Rangaistussäännökseen tekojen yleisiäkään asiallisia luonnehdintoja ei kuitenkaan näytä mahdolliselta laatia edellä mainitut tavoitteet täyttäen siten, että ne varmuudella kattaisivat kaiken sen, mitä pakotelainsäädännössä määritellään kielletyksi tai toimintavelvoitteen vastaiseksi. Tämä johtuu ensinnäkin siitä, että rangaistussäännöksen voimaantulon jälkeen saatetaan säätää uuden tyyppisistä pakotteista, joita rangaistussäännöksen sanamuodossa ei ole voitu ennakoida. Ei myöskään voida laatia edes yleisellä tasolla sellaisia rangaistavien tekojen asiallisia luonnehdintoja, jotka varmuudella kattaisivat kaiken sen, mikä jo nykyisin määritellään kielletyksi. Tämä seuraa erityisesti pakotelainsäädännön mittavasta laajuudesta ja kirjavuudesta. Lisäksi on syytä pyrkiä välttämään pitkää ja vaikeaselkoista rikoslain säännöstä. Tästä huolimatta olisi varmistuttava siitä, ettei mikään pakotesäädöksissä nimenomaisesti kielletty tai siihen merkitykseltään rinnastettavan toimintavelvollisuuden vastainen teko jää rangaistussäännöksen ulkopuolelle. Edellä todetun vuoksi voidaan nähdä välttämättömänä, että pakoterikossäännöksen tunnusmerkistöön sisällytetään sellainen tekotapakohta, joka jättäisi rangaistavat teot muita kohtia avoimemmin pakotesäädösten sisällöstä riippuvaiseksi. Avoimempi tekotapakohtakin kriminalisoisi kuitenkin vain sellaisia tekoja, jotka ovat suoraan sovellettavissa pakotesäädöksissä, joko EU:n pakoteasetuksissa tai kansallisessa lainsäädännössä, määritelty nimenomaisesti tarkemmilla säännöksillä kielletyksi tai toimintavelvollisuutta rikkovaksi. Näin tällainenkaan säännös ei jättäisi rangaistavan menettelyn määrittelyä laajasti avoimeksi.

Direktiivin 3 artiklan 1 kohdan h alakohdan i ja ii luetelmakohdissa määriteltyjä pakotteiden kiertämistä koskevia rikoksia ei määritellä samalla tarkkuudella EU:n pakoteasetuksissa kuin muita pakotteiden rikkomista koskevia kieltoja ja velvollisuuksia. Tällaisten tekojen osalta ei sen vuoksi voitaisi rangaistussäännöksessä viitata teon tarkempaan määrittelyyn pakoteasetuksessa. Direktiivi velvoittaa kuitenkin säätämään tällaisetkin teot rangaistavaksi. Jotta rangaistussäännös olisi laillisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla selkeä, tältä osin rangaistava menettely määriteltäisiin rikoslaissa yleistä asiallista luonnehdintaa tarkemmin.

Yrityksen rangaistavuus

Pakoterikoksen yritys ehdotetaan direktiivin velvoitteiden täyttämiseksi rangaistavaksi. Yrityksen rangaistavuus toteutettaisiin jonkin verran direktiivin velvoitteita laajemmin. Ensinnäkin yritys ehdotetaan rangaistavaksi kaikkien tekotapojen osalta, vaikka direktiivi sallisi yrityksen rangaistavuuden ulottamisen vain joihinkin rikoksiin. Pakoterikoksen tunnusmerkistössä rikosten eri tekotapoja ei edellä todetuista syistä eroteltaisi toisistaan niin tarkkarajaisesti, että yrityksen rangaistavuutta olisi mahdollista selkeästi rajata joidenkin niiden osalta. Pakoterikoksen soveltamisalaan kuuluvia rikoksia ei ole perusteltua myöskään asettaa lähtökohtaiseen arvojärjestykseen. Rikosten tekotavoissa ei myöskään ole niiden luonteen tai moitittavuuden puolesta nähtävissä sellaisia olennaisia eroja, jotka perustelisivat yrityksen rangaistavuuden rajaamista vain joihinkin tekotapoihin.

Lisäksi ehdotetaan direktiivin velvoitetta pidemmälle menevänä, että yritys rinnastettaisiin pakoterikoksen täytettyyn tekoon kriminalisoimalla perustunnusmerkistössä pakotteen rikkomisen lisäksi pakotteen rikkomisen yrittäminen. Pakotteen rikkomisen yrittämiseen ei tämän sääntelytavan mukaisesti sovellettaisi alennettua rangaistusasteikkoa. Tämä poikkeaisi rikoslain säätämisen lähtökohdista (HE 44/2022 vp). Tämä olisi kuitenkin tässä tapauksessa perusteltua, koska pakoterikoksen kattamat teot ovat laajasti sellaisia, joissa teon jääminen yritykseksi johtuu pitkälti sellaisista seikoista, jotka eivät ole teon moitittavuuden kannalta

olennaisia. Esimerkiksi se, onnistuuko kielletty tavaran vieminen valtion rajan yli, riippuu yleensä paljolti viranomaisvalvonnasta. Usean tekotyypin osalta ei ole myöskään erotettavissa tarkasti, milloin teko on yritysvaiheessa. Tällaisia tekoja voivat olla esimerkiksi eri tyyppisten palvelujen tarjoaminen tai liiketoiminnan harjoittaminen. Ehdotetun pakoterikossäännöksen soveltamisessa olisi näin ollen vähemmän merkitystä sillä, onko kyseessä yritys vai täytetty teko. Yritysteon rinnastaminen moitittavuudeltaan täytettyyn tekoon vastaisi nykyistä ja myös jäljelle jäävän säännöstelyrikoksen tunnusmerkistöä, joten rangaistavuutta ei tältä osin lievennettäisi. Ratkaisu olisi siten myös johdonmukainen rikoslain 46 luvun sisäisesti ja esityksen yleisten tavoitteiden kanssa. Selvää on, että tästäkin huolimatta yritysteon mahdollinen vähäisemmäksi jäävä vahinko tai vaara tulee ottaa huomioon rangaistuksen mittaamisessa rikoslain 6 luvun yleisten säännösten nojalla.

Direktiivin 3 artiklan 1 kohdan h alakohdan i ja ii luetelmakohdissa määriteltyjen pakotteen kiertämistä koskevien rikosten osalta yrityksen rangaistavuus rajattaisiin omaisuuden peittämistä ja väärien tietojen antamista koskeviin tekoihin, ja siihen sovellettaisiin rikoslain yleisen osan säännösten mukaisesti alennettua rangaistusasteikkoa. Tällä täytettäisiin direktiivin vähimmäisvelvoitteet. Kyseisissä yrityksenä rangaistavissa teoissa on yritysvaihe yleensä selvemmin erotettavissa, ja niiden aiheuttama vahinko tai vaara on selvemmin täytettyä tekoa vähäisempi.

Yrityksen rangaistavuus koskisi aktiivisia tekoja eli pääasiassa pakotesäädöksissä säädettyjen kieltojen rikkomista koskevia tekoja. Siltä osin kuin rangaistavissa teoissa olisi kysymys laiminlyönneistä, yrityksen rangaistavuus ei tulisi kysymykseen.

Törkeä pakoterikos

Törkeän pakoterikoksen tunnusmerkistössä ankaroittamisperusteet kattaisivat ne seikat, joiden täyttyessä enimmäisrangaistuksen olisi direktiivin 5 artiklan nojalla oltava vähintään viisi vuotta vankeutta.

Huomattavan hyödyn tavoittelu olisi ankaroittamisperusteena vastaavasti kuin nykyisin törkeän säännöstelyrikoksen tunnusmerkistössä. Pakotteiden rikkomisessa niin rikoksen kohteena olevan kuin rikoksella tavoiteltavankin varallisuuden taloudellisella arvolla on keskeinen merkitys rikoksen moitittavuuden kannalta. Kuten monessa muussakin rikoksessa, jossa ei ole varsinaista asianomistajaa, esimerkiksi huumausainerikoksessa, tavoitellun hyödyn arvo yleensä korreloi suoraan rikollisen toiminnan laajuuden, vaarallisuuden ja vahingollisuuden kanssa.

Lisäksi ankaroittamisperusteena olisi nimenomaisesti rikoksen kohteen huomattava arvo. Tämä on perusteltua, koska huomattavan arvokasta omaisuutta koskevat pakoterikokset ovat pakotteiden tavoitteiden kannalta usein olennaisesti vahingollisempia ja moitittavampia riippumatta siitä, millaista hyötyä rikoksentehtyjä on tavoitellut.

Ankaroittamisperusteeksi säädettäisiin direktiivin velvoitteiden mukaisesti myös se, että rikoksen kohteena on puolustustarvike tai kaksikäyttötuote. Ankaroittamisperuste koskisi tältä osin myyntiä, vientiä ja muuta vaihdantaa sekä tällaisiin tuotteisiin liittyviä palveluja koskevia tekoja. Tekojen ankarampi arvostelu perustuu erityiseen vaaraan tai vahinkoon, joka liittyy tällaisten tuotteiden saattamiseen pakotteiden kohteena olevaan valtioon.

Lisäksi ankaroittamisperusteet kattaisivat erityisen suunnitelmallisuuden ja järjestäytyneen rikollisryhmän toiminnassa tehdyt teot. Tältä osin ankaroittamisperusteet menisivät jonkin verran direktiivin velvoitteita pidemmälle, koska enimmäisrangaistusvelvoitteita ei direktiivissä

liitetä näihin seikkoihin. Nämä seikat osoittavat pakotteiden rikkomista koskevissa teoissa rikoksentehtäjän olennaisesti moitittavampaa suhtautumista ja lisäävät rikoksen vaarallisuutta, minkä vuoksi niitä on perusteltua pitää rikoslaissa ankaroittamisperusteina. Vastaavat perusteet on muuallakin rikoslaissa yleisiä törkeistä tekemuotoja koskevissa säännöksissä. Erityinen suunnitelmallisuus sisältyy myös törkeän säännöstelyrikoksen tunnusmerkistöön. Tekojen rikosoikeudellinen arvostelu ei siten lieventyisi tältäkään osin. Vaikka direktiivi ei edellytä säätämään ankaroittamisperusteeksi rikoksen tekemistä järjestäytyneen rikollisryhmän puitteissa, on direktiivin 8 artiklan perusteella tällaisia tekoja pidettävä normaalia moitittavampina. Ankaroittamisperuste edistäisi näin ollen direktiivin tavoitteiden toteutumista.

Törkeän pakoterikoksen tunnusmerkistöön ei sisällytettäisi törkeää säännöstelyrikosta koskevassa säännöksessä olevaa ankaroittamisperustetta, jonka mukaan ”rikos on omiaan jollakin alueella tai koko maassa aiheuttamaan huomattavaa vaaraa väestön toimeentulolle, yhteiskunnan taloudelliselle toiminnalle tai maan taloudelliselle puolustusvalmiudelle.” Direktiivi ei edellytä tällaisen ankaroittamisperusteen säätämistä. Kyseinen peruste ei ainakaan pakoterikoksena rangaistavien tekojen osalta olisi riittävän täsmällinen ja tarkkarajainen, ja myös sen toteennäyttäminen yksittäistapauksessa olisi haasteellista. Perusteen lisäämistä voidaan myös pitää melko tarpeettomana, koska sikäli kuin se voi liittyä pakoterikoksiin, sen tavoitteet tulevat riittävästi katetuksi jo muilla ehdotetuilla pakoterikoksen kvalifiointiperusteilla. Esimerkiksi pakotteiden kohteena olevaan valtioon kielletty tavarantoiminta, joka koskee ammuksia tai suurta määrää esineitä, ja joka saattaa siten olla omiaan aiheuttamaan edellä tarkoitettua vaaraa, täyttäisi yleensä puolustustarvikkeita tai huomattava arvoa koskevan ankaroittamisperusteen.

Tuottamuksellinen pakoterikos

Direktiivin velvoitteiden mukaisesti puolustustarvikkeiden ja kaksikäyttötuotteiden myyntiä, vientiä ja muuta vaihdantaa sekä tällaisiin tuotteisiin liittyviä palveluja koskevat teot säädettäisiin rangaistavaksi myös törkeästä huolimattomuudesta tehtyinä. Vastaavasti kuin samoja tuotteita koskeva ankaroittamisperuste, alemmaa syyksiluettavuuden astetta voidaan perustella sillä erityisellä vahingolla ja vaaralla, joka liittyy tällaisten tuotteiden saattamiseen pakotteiden kohteena olevaan valtioon. Direktiivi ei velvoita säätämään tuottamuksellisista rikoksista muilta osin eikä esityksessä mentäisi tältä osin direktiivin velvoitteita pidemmälle.

Pakoterikkomus

Pakotelainsäädännössä asetetaan myös kieltoja ja velvoitteita, joiden rikkomista voidaan pitää rangaistusarvoltaan olennaisesti vähäisempänä kuin niitä tekoja, jotka rangaistaisiin perusmuotoisina pakoterikoksina. Tällaisia voivat olla esimerkiksi vähäarvoista omaisuutta koskevat tai muuten olennaisesti vähäisemmät kieltojen rikkomiset. Lisäksi rikkomukset voivat koskea sellaisia pakotelainsäädännössä asetettuja toimintavelvollisuuksia tai pelkkiä menettelysäännöksiä, jotka on säädetty palvelemaan enemmän hallinnollisia tavoitteita kuin varsinaisia pakotteiden päätavoitteita. Tämän tyyppisiä tekoja varten rikoslain 46 luvussa on nykyisin säännökset lievästä säännöstelyrikoksesta (3 §) ja rangaistavuuden rajoittamisesta kokonaan erityisellä rajoitussäännöksellä (15 §:n 1 momentti). Esityksessä ehdotetaan todetuista syistä säädettäväksi vähäisempiä tekoja koskeva säännös pakoterikkomuksesta. Kun tämän rikoksen enimmäisrangaistus olisi sakko, olisi rikokset mahdollista käsitellä sakkomenettelyssä. Nykytilasta poiketen erityistä rajoitussäännöstä ei kuitenkaan ulotettaisi pakoterikoksiin, koska niihin ei katsota sisältyvän sellaisia kieltoja tai velvoitteita, joiden rikkomisia tulisi pitää kokonaan rankaisemattomina.

Kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta poikkeaminen

Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa koskevaa rikoslain 1 lukua muutettaisiin direktiivin lainkäyttövaltaa koskevan velvoitteen johdosta tekemällä poikkeus kaksoisrangaistavuuden vaatimusta koskevaan säännökseen. Ehdotettuja pakoterikoksia koskevia säännöksiä sovellettaisiin tämän mukaan Suomen kansalaisen sekä sellaiseen rinnastettavan henkilön Suomen ulkopuolella tekemään rikokseen niissäkin tapauksissa, joissa teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa. Ehdotettu muutos tarkoittaisi, että tällainen henkilö voitaisiin tuomita pakoterikoksesta silloinkin, kun hän on tehnyt rikoksen missä tahansa vieraassa valtiossa, esimerkiksi pakotteen kohteena olevassa valtiossa, tai millegään valtiolle kuulumattomalla alueella.

4.1.2 Rangaistukset luonnollisille henkilöille

Edellä osiossa 3.3 todetuilla perusteilla ehdotetaan, että pakoterikoksen rangaistusasteikot porrastettaisiin rikoksen vakavuuden perusteella rikoslain normaalin systematiikan mukaisesti.

Perusmuotoisen pakoterikoksen rangaistusasteikko olisi sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Rangaistusasteikko vastaisi säännöstelyrikoksen asteikkoa ja olisi rikoslain sisäisesti oikeasuhtainen ja johdonmukainen.

Pakoterikoksen törkeän tekemuodon rangaistusasteikko olisi vankeutta neljästä kuukaudesta viiteen vuoteen. Enimmäisrangaistus olisi korkeampi kuin törkeän säännöstelyrikoksen neljän vuoden enimmäisrangaistus. Rikosten törkeyden arvioinnissa on pyrittävä käyttämään vakiintuneesti käytössä olevia rangaistusasteikkoja, törkeiden osalta tässä tapauksessa asteikkoa neljästä kuukaudesta neljään vuoteen vankeutta. Viiden vuoden enimmäisrangaistus poikkeaa vakiintuneesta rikoslain sääntelytavasta. Se ei siten ole aivan ongelmaton Suomen rikoslaissa noudatetun suhteellisuusperiaatteen eikä rikoslain sisäisen johdonmukaisuuden kannalta. Ehdotettu viiden vuoden enimmäisrangaistus johtuu direktiivin velvoitteesta, joka ei usean rikostyyppin osalta jätä mahdollisuutta alempaan enimmäisrangaistukseen kuin viisi vuotta vankeutta. Tällaisella perusteella rikoslain vakiintuneista asteikoista on voitu poiketa (LaVM 29/2014 vp s. 3). Viiden vuoden enimmäisvankeusrangaistusta voidaan tässä tapauksessa myös pitää oikeasuhtaisena, kun otetaan huomioon pakotteiden merkitys ja niiden rikkomisen vakavuus erityisesti kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden kannalta.

Tuottamuksellisen pakoterikoksen rangaistusasteikko olisi sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta. Rikos koskisi tekoja, jotka ovat moitittavuudeltaan tahallisiin tekoihin nähden jossain määrin vähäisempiä, minkä tulisi näkyä myös rangaistusasteikoissa. Rikoksen tunnusmerkistö koskee kaupankäyntiä ja muuta vaihdantaa kaksikäyttötuotteilla ja puolustustarvikkeilla sekä näihin liittyviä palveluja, mikä tulee kuitenkin ottaa huomioon rikosten vahingollisuutta ja vaarallisuutta lisäävinä seikkoina. Rikoksen tunnusmerkistö koskisi vain törkeästä huolimattomuudesta tehtyjä tekoja, joissa syyksiluettavuus voi olla lähellä tahallisuutta. Näistä syistä tuottamuksellisen pakoterikoksen enimmäisrangaistuksen ehdotetaan olevan edellä todetun mukaisesti melko lähellä perusmuotoisen pakoterikoksen enimmäisrangaistusta.

Lievemman tyyppisiä tekoja varten säädettäisiin pakoterikkomusta koskeva rangaistussäännös, josta säädettäisiin rangaistukseksi sakkoa. Tämä vastaisi säännöksen soveltamisalaan kuuluvien tekojen moitittavuutta. Tämä mahdollistaisi myös asioiden käsittelyn sakkomenettelyssä, mikä on näissä tapauksissa tarkoituksenmukaista ja säästää resursseja.

Ehdotettuja rangaistusasteikkoja voidaan edellä todetut näkökohdat huomioon ottaen pitää oikeasuhtaisina ja johdonmukaisina myös muihin rikoslain 46 luvussa ja muissa luvuissa säädettyihin rangaistusasteikkoihin nähden.

4.1.3 Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Direktiivin 7 artiklan 2 kohta edellyttää säätämään oikeushenkilöille tuomittavan sakan enimmäismäärästä rikoslain 9 luvun 5 §:ssä säädetystä yhteisösakon asteikosta merkittävästi poikkeavalla tavalla. Säännöksen sanamuoto ”rikosoikeudellisia tai muita sakkoja” tarkoittaa, ettei se suoraan velvoita siihen, että oikeushenkilölle määrättävät sakot olisivat välttämättä rikosoikeudellisia. Suomen lainsäädännössä on jo säädetty oikeushenkilölle määrättävistä hallinnollisista maksuseuraamuksista, joiden enimmäismäärä lasketaan prosenttiosuutena liikevaihdosta rikosoikeudellisesta yhteisösakosta poiketen, esimerkiksi kilpailulain 13–13 f §:ssä sekä finanssivalvonnasta annetun lain 41–41 c §:ssä. Direktiivin johdanto-osan 23 kohta viittaa kuitenkin siihen, että Suomessa tulisi tässä tapauksessa säätää rikosoikeudellisista sakoista:

”Jotta tämän direktiivin tavoitteet saavutettaisiin, niiden jäsenvaltioiden, joiden kansallisessa lainsäädännössä säädetään oikeushenkilöiden rikosoikeudellisesta vastuusta, olisi varmistettava, että niiden kansallisessa lainsäädännössä säädetään tämän direktiivin mukaisista tehokkaista, varoittavista ja oikeasuhteisista rikosoikeudellisista seuraamustyypeistä ja -tasoista, jotta direktiivin tavoitteet voidaan saavuttaa.”

Kun kyse on oikeushenkilöille rikosten johdosta määrättävistä sakoista, rikosoikeudellisten sakkojen säätämisen puolesta puhuu tässä tapauksessa myös EU-oikeudellinen vastaavuusperiaate. Sen mukaan vaikka jäsenvaltiot voivat valita kyseessä olevan EU-lainsäädännön rikkomisesta määrättävät seuraamukset, niiden on huolehdittava erityisesti siitä, että unionin oikeuden rikkominen sanktioidaan vastaavin aineellisin ja menettelyllisin edellytyksin kuin kansallisen oikeuden vastaavanlaatuinen ja vakavuudeltaan samanlainen rikkominen ja että seuraamus on joka tapauksessa tehokas, oikeasuhteinen ja varoittava (EU:n tuomioistuimen tuomio 5.3.2020, C-679/18, OPR-Finance, kohta 25, sekä tuomio 27.3.2014, C-565/12, LCL Le Crédit Lyonnais, kohta 44). Rikoslaisissa säätämistä puoltavat lisäksi seuraamuksen ankaruus, sääntelyn selkeys, nykytilan säilyttäminen sakkojen luonteen osalta sekä edut, jotka liittyvät asian selvittämiseen ja käsittelyyn rikosprosessissa, jossa käsiteltäisiin myös mahdollisia luonnollisiin henkilöihin kohdistuvia rikosepäilyjä. Näin ollen esityksessä ehdotetaan, että direktiivin 7 artiklan 2 kohdan velvoitteet täytäntöönpannaan säätämällä oikeushenkilölle rikosoikeudellista sakoista.

Rikoslaisissa oikeushenkilön rangaistusvastuu koskee yli sataa eri rikosta. Direktiivin velvoitteet koskevat kuitenkin vain siinä määriteltäviä rikoksia. Lähtökohtaisesti olisi parempi, ettei yhden rikoslajin osalta yhteisösakon rangaistusasteikko poikkeaisi merkittävästi muita rikoksia koskevista rangaistusasteikosta. Eduskunnan lakivaliokunta on aiemmassa EU:n rikosoikeudellisten direktiivien kansallista täytäntöönpanoa koskevassa käytännössään pitänyt perusteltuna, että kansallisessa täytäntöönpanossa rajaudutaan lähtökohtaisesti vain direktiivin täytäntöönpanon kannalta välttämättömiin muutoksiin (esim. LaVM 9/2021 vp, s. 2). Lisäksi valiokunta on usein korostanut, että yksittäisen unioni-instrumentin seurauksena ei ole perusteltua ryhtyä toteuttamaan alaltaan ja vaikutukseltaan laaja-alaisempia rikosoikeudelliseen lainsäädäntöön kohdistuvia muutoksia (esimerkiksi LaVL 28/2022 vp s. 6–7, LaVM 13/2020 vp, s. 3 ja LaVM 9/2021 vp, s. 2–3).

Laajempi rikoslain 9 luvun uudistaminen vaatisi myös merkittävästi enemmän valmistelutyötä kuin mitä direktiivin täytäntöönpano edellyttää. Tällaiseen työhön ei olisi ollut mahdollisuutta direktiivin täytäntöönpanon yhteydessä, koska täytäntöönpanon määräaika on poikkeuksellisen lyhyt (12 kuukautta). Esityksessä ehdotetaan sen vuoksi, että säädetään erityissäännöksellä

rikoslain 9 luvun 5 §:stä poikkeavasta yhteisösakon enimmäismäärästä vain pakoterikoksia koskien direktiivin vähimmäisvelvoitteet täytävällä tavalla.

Esityksen valmistelussa on kuitenkin katsottu, että tällaisen säännöksen olisi syytä jäädä väliaikaiseksi, ja rikoslain 9 luvun laajempaan uudistamiseen olisi perusteita ryhtyä rikoslain sisäisen johdonmukaisuuden edistämiseksi (ks. myös LaVL 28/2022 vp s. 6). Tähän liittyen oikeusministeriö on 21.5.2024 asettanut työryhmän valmistelevaan uuden ympäristörikosdirektiivin (direktiivi ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivien 2008/99/EY ja 2009/123/EY korvaamisesta) kansallista täytäntöönpanoa. Tuon työryhmän tehtävänä on myös arvioida, miten ympäristörikosdirektiiviin sisältyvät vastaavat oikeushenkilölle määrättävää sakkoa koskevat velvoitteet on mahdollista toteuttaa rikoslain 9 luvun sääntelyä muuttamalla, mukaan lukien yhteisösakon asteikon muuttaminen yleisesti liikevaihtoon perustuvaksi.

Tässä esityksessä käsiteltävän direktiivin 7 artiklan 2 kohta edellyttää enimmäissakon olevan rikoksesta riippuen joko 5 % tai 1 % liikevaihdosta, mutta jättää mahdollisuuden tämän sijaan määritellä enimmäissakoiksi 8 miljoonaa tai 40 miljoonaa euroa. Liikevaihtoperusteinen määrittely suhteuttaisi rangaistusasteikon määrittelemisen oikeushenkilön taloudelliseen asemaan. Tätä voidaan pitää mainituista vaihtoehdoista oikeasuhtaisempana kuin taloudellisesta asemasta riippumatonta hyvin korkeaa sakon enimmäismäärää. Direktiivin 7 artiklan 2 kohdan sanamuotoa ja direktiivin johdanto-osan 11 kohtaa on mahdollista lukea niin, että jäsenvaltion tulisi valita jompikumpi näistä sääntelymalleista. Jos näin tehtäisiin, liikevaihtoperusteisesta enimmäissakosta säädetettäessä sakon enimmäismäärälle ei määriteltäisi absoluuttista kattoa.

Direktiivistä ei kuitenkaan vaikuta aiheutuvan selvää estettä säätää sakkojen absoluuttisiksi enimmäismääriksi vähintään mainittuja 8 tai 40 miljoonaa euroa niissäkin oikeusjärjestelmissä, joissa enimmäismäärä määritellään lähtökohtaisesti liikevaihdon perusteella. Tällainen sääntelyratkaisu tarkoittaisi, että absoluuttisesta enimmäissakosta säädetettäessäkin yksittäistapauksessa enimmäissakon määrä olisi suhteutettava oikeushenkilön taloudelliseen asemaan. Tämä koskisi muita kuin suurimpia oikeushenkilöitä, joiden osalta absoluuttisen sakon säätäminen puolestaan estäisi yhteisösakon muodostumista rajattoman suureksi. Tällaisen sääntelyratkaisun voidaan siten katsoa edistävän rangaistusten oikeasuhtaisuutta. Tälle sääntelyratkaisulle on mahdollista nähdä tukea myös EU:n tuomioistuimen ratkaisusta asiassa C-35/20, joka koski verrattain suurituloiselle luonnolliselle henkilölle tuomittua päiväsakkoa. Tuomioistuin ei pitänyt asiassa EU:n oikeuden mukaisena tai oikeasuhtaisena Suomen päiväsakkojärjestelmän perusteella luonnolliselle henkilölle tuomittavaa sakkoa, jonka rahamääräksi voitiin määritellä 20 prosenttia sakotettavan nettokuukausitulosta ilman enimmäismäärää.

Kansallisista lähtökohdista absoluuttisen sakon säätämistä yhteisösakolle liikevaihtoperusteisen asteikon lisäksi voidaan perustella myös sillä, että näin poikettaisiin vähemmän nykyisestä rikoslain 9 luvun 5 §:n asteikosta kuin jättämällä sakon enimmäismäärä rajattoman korkeaksi. Todetuista syistä voidaan pitää perusteltuna, että 7 artiklan 2 kohdan velvoite pannaan täytäntöön säätämällä yhteisösakon enimmäismäärä lähtökohtaisesti liikevaihtoperusteisesti, mutta samalla säädettäisiin direktiivissä määritellystä sakon absoluuttisesta enimmäismäärästä. Jotta nykytilaa ei esityksen tarkoituksesta poikkeavalla tavalla lievennettäisi, olisi syytä säätää myös, ettei yhteisösakon enimmäismäärä voisi olla nykyistä enimmäismäärää (850 000 euroa) alhaisempi.

Direktiivin 7 artiklan 2 kohdassa mahdollistetut lievemmat enimmäissakot, 1 % liikevaihdosta tai 8 miljoonaa euroa, olisivat määrältään viidenneksen muiden rikosten enimmäissakosta (5 % tai 40 miljoonaa euroa). Nämä lievemmat sakkojen enimmäismäärät koskevat vain kahta

erityistä rikostyyppiä, joissa on kysymys pakotteiden kiertämisestä. Voidaan katsoa, etteivät nämä rikokset poikkea vakavuudeltaan aivan näin merkittävästi muista direktiivissä määritellyistä rikoksista. Tämä näkyisi myös ehdotetuissa luonnollisille henkilöille säädettävissä enimmäisrangaistuksissa. Myös oikeushenkilöille määrättävien seuraamusten osalta vain yhdestä yhteisösakon asteikosta säättäminen kaikista pakoterikoksista olisi lainsäädännöllisesti selkein ratkaisu. Lisäksi sen voidaan nähdä vastaavan paremmin nykyistä rikoslain perusratkaisua, jossa kaikkia oikeushenkilön vastuulla olevia rikoksia koskee vain yksi yhteisösakon rangaistusasteikko. Yksittäistapauksessa rikoksen vähäisempi vakavuus voitaisiin riittävästi ottaa huomioon rangaistuksen mittaamisessa. Kansallisessa täytäntöönpanossa olisi näin ollen perustellumpaa säätää vain yhdestä kaikkia pakoterikoksia koskevasta yhteisösakon enimmäismäärästä, joka toteutettaisiin direktiivin 5 %:a ja 40 miljoonaa euroa koskevien velvoitteiden mukaisesti.

Direktiivi jättää täytäntöönpanolle sakon laskennan perusteena olevan liikevaihtovuoden määrittämisessä kaksi vaihtoehtoa, joista yksi liittyy rikoksen teko aikaan ja toinen tuomitsemisajankohtaan. Jälkimmäistä vaihtoehtoa voidaan pitää parempana, koska sitä soveltamalla sakon enimmäismäärä vastaa todennäköisemmin oikeushenkilön todellista taloudellista asemaa. Vastaava ratkaisu on omaksuttu edellä viitatuissa oikeushenkilölle määrättävissä hallinnollisissa seuraamusmaksuissa ja se vastaa enemmän myös päiväsakkojärjestelmässä noudatettuja periaatteita (rikoslain 2 a luvun 2 §).

Suomen oikeusjärjestyksessä ei ole vain yhtä määritelmää käsitteelle ”liikevaihto”. Keskeinen määritelmä on kirjanpitolain (1336/1997) 4 luvun 1 §:ssä, mutta lainsäädännössä esiintyy myös muita määritelmiä (esimerkiksi finanssivalvonnasta annetun lain 41 §:n 7 momentissa viitattu lainsäädäntö). Lisäksi on huomioitava, että kaikkien oikeushenkilöiden tulot, esimerkiksi yleishyödyllisten yhdistysten ja säätiöiden jäsenmaksut, eivät ole määriteltävissä liikevaihdoksi vaan sellaisia on luonnehdittu lainsäädännössä termillä liikevaihtoa ”vastaava tuotto” (esimerkiksi tilintarkastuslaki (1141/2015)). Myös nämä seikat olisi otettava huomioon, kun säädetään liikevaihtoperusteisesta yhteisösakosta.

Esityksessä ehdotetaan edellä todetuista syistä säädettäväksi, että rikoslain 9 luvun 5 §:stä poiketen pakoterikoksia koskevan yhteisösakon enimmäismäärä määriteltäisiin niin, että se on 5 % oikeushenkilön vuotuisesta liikevaihdosta, kuitenkin vähintään 850 000 euroa ja enintään 40 miljoonaa euroa. Liikevaihdolla tarkoitettaisiin direktiivin velvoitteiden mukaisesti oikeushenkilön maailmanlaajuisista kokonaisliikevaihtoa tai sitä vastaavaa tuottoa yhteisösakon tuomitsemista edeltävän vuoden tilinpäätöksen mukaisesti. Lisäksi säädettäisiin liikevaihdon arvioimisesta sellaisia tapauksia varten, joissa tilinpäätöksestä ei ole saatavissa asianmukaista tietoa. Niissä tapauksissa, joissa oikeushenkilöllä ei ole liikevaihtoa tai siitä ei saada selvyyttä, sovellettaisiin yhteisösakon nykyistä enimmäismäärää. Kun direktiivin velvoitteiden sanamuodoissa ei mainita konserneja, huomioitaisiin yhteisösakon perusteena oleva kokonaisliikevaihto vain sen oikeushenkilön osalta, jonka toiminnassa rikos on tapahtunut. Mahdollista olisi sekin, että tietty pakoterikos tapahtuu usean samaan konserniin kuuluvan oikeushenkilön toiminnassa, jolloin voitaisiin rangaista kutakin niistä erikseen.

Kun mainittu yhteisösakkoa koskeva poikkeussäännös tehtäisiin vain rikoslain 9 luvun 5 §:ään ja yhteisösakon enimmäismäärän määrittelyyn, muilta osin oikeushenkilön rangaistusvastuuseen ja sakon mittaamiseen sovellettaisiin edelleen nykyisiä 9 luvun säännöksiä.

4.1.4 Pakkokeinolaki

Pakkokeinolakia muutettaisiin niin, että telekuuntelua voitaisiin käyttää myös törkeää pakoterikosta koskeissa rikostutkinnoissa. Telekuuntelun edellytykset olisivat vastaavat kuin nykyisin törkeän säännöstelyrikoksen osalta. Telekuunteluvaltuuden laajentaminen koskemaan tietyissä tilanteissa törkeää säännöstelyrikosta ja muita törkeimpiä talousrikoksia on aiemmin katsottu perustelluksi erityisesti ammattimaisen ja järjestäytyneen talousrikollisuuden selvittämiseen liittyvillä seikoilla. Mitä suurempaa hyötyä talousrikoksella on tavoiteltu, sitä suurempi on yhteiskunnallinen intressi selvittää se, ja mitä suunnitelmallisemmin talousrikos tehdään, sitä vaikeampi se on selvittää perinteisin keinoin (HE 52/2002 vp s. 26, PeVL 36/2002 vp s. 4–5). Vastaaivin perustein on syytä huolehtia siitä, että vastaavien rikosten tutkinnassa on jatkossakin käytettävissä olennaisesti vastaavat pakkokeinot.

4.1.5 Muu lainsäädäntö

Laki Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Ilmoittajansuojelulain soveltamisalaa muutettaisiin niin, että se soveltuisi myös pakotteiden rikkomisesta ilmoittaneiden henkilöiden suojeluun. Direktiivin 14 artikla velvoittaa ulottamaan tällaisen suojelun vain direktiivissä tarkoitettuihin EU:n asettamia pakotteita rikkoviin rikoksiin ja sellaisiin liittyvään avunantoon, yllytykseen ja yritykseen. Yhdenvertaisuuden ja selkeyden vuoksi voidaan kuitenkin pitää perustelluimpana, että ilmoittajansuojelu kattaisi kaikki Suomen noudattamat ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan liittyvät pakotteet, vastaavasti kuin ehdotettu pakoterikossäännös. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan, että ilmoittajansuojelulaki koskisi EU:n asettamien pakotteiden lisäksi myös YK:n turvallisuusneuvoston määräämien pakotteiden rikkomisesta ilmoittamista.

Vaikka pakotesäädösten rikkominen olisi kattavasti rangaistavaa, esityksessä ehdotetaan, että ilmoittajansuojelulaissa säädetty suojelu soveltuisi ilmoittamisen kohteena olevan toiminnan mahdollisesta seuraamuksesta tai vaarasta riippumatta. Tämä ratkaisu olisi selkeämpi kuin suojelun kytkeminen seuraamusedellytykseen.

Laki eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä

Laissa oleva rangaistavuutta koskeva viittaussäännös rikoslain säännöstelyrikossäännöksiin muutettaisiin niin, että siinä viitattaisiin niiden asemasta ehdotettuihin pakoterikossäännöksiin, joita vastaaviin tekoihin sovellettaisiin jatkossa.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Yhteiskunnalliset vaikutukset ja vaikutukset viranomaisten toimintaan

Pakotteilla on tärkeä merkitys kansainvälinen rauhan ja turvallisuuden sekä demokratian, oikeusvaltion ja ihmisoikeuksien vahvistamisessa ja tukemisessa. Ehdotetulla lainsäädännöllä pyritään tehostamaan pakotteiden noudattamista niissä rajoissa, joissa tämä on rikoslainsäädännön keinoin mahdollista.

Vaikka kansainvälinen pakotelainsäädäntö edellyttää jo nykyisin säätämään pakotteiden rikkomisesta tehokkaat, oikeasuhtaiset ja varoittavat seuraamukset, direktiivin velvoitteilla säätää tällaiset teot Euroopan unionin jäsenvaltioissa rikoksiksi voidaan nähdä myönteisiä

vaikutuksia pakotteiden noudattamisen ja niiden rikkomisesta seuraavan rikosvastuun toteuttamisen kannalta. Yhteisillä vähimmäissäännöillä voidaan varmistaa, että pakotteiden rikkominen ja kiertäminen on rangaistavaa kattavasti ja riittävän yhdenmukaisilla säännöksillä kussakin jäsenvaltiossa. Lisäksi rikoslainsäädäntöjen lähentäminen edesauttaa jäsenvaltioiden keskinäistä yhteistyötä ja mahdollisuuksia estää ja selvittää pakoterikoksia. Tätä edistävät myös direktiivin viranomaisyhteistyötä koskevat säännöt sekä velvoitteet, jonka mukaan jäsenvaltioiden rikosten tutkinnasta tai syytteenpanosta vastaavilla tahoilla on oltava käytettävissään tehokkaat tutkintakeinot. Ehdotetulla lainsäädännöllä Suomi edistäisi osaltaan näiden tavoitteiden toteutumista.

Pakotteiden rikkominen säädettäisiin rikoslaissa rangaistavaksi nykyistä huomattavasti yksilöidymmin ja selkeämmin. Tämä auttaa viranomaisten työtä pakoterikosten torjunnassa ja rikosvastuun toteuttamisessa. Rikoslainsäädännön selkiyttämällä voi olla osaltaan myös pakotteiden noudattamista edistävä vaikutus.

Mahdollisiin haitallisiin käyttötarkoituksiin käytettäviä kaksikäyttötuotteita ja puolustustarvikkeita koskevien tekojen rangaistavuuden ulottaminen jo törkeän huolimattomiin tekoihin voi ehkäistä tällaisten tuotteiden päätymistä pakotteiden kohteena oleviin valtioihin.

Pakotteilla jäädytettäväksi määrättyjen varojen peittelyä koskevien tekojen säätäminen rangaistavaksi nimenomaisesti voi osaltaan edistää sitä, että tällaiset varat tulevat aiempaa laajemmin viranomaisten tietoon ja saadaan jäädytettyä.

Esityksellä ei ole olennaisia vaikutuksia viranomaisten keskinäisiin suhteisiin, viranomaisten tehtäviin ja menettelytapoihin, henkilöstöön tai organisaatioon taikka viranomaisten hallinnollisiin tehtäviin.

Aineellisen pakotelainsäädännön säätämisellä EU:ssa ja YK:n puitteissa sekä niiden rikkomisen sanktioimisella on ollut merkittäviä vaikutuksia yritysten toimintaan. Sen sijaan tällä esityksellä toteutettavalla direktiivin täytäntöönpanolla, jossa on kysymys ennen muuta rikoslainsäädännön tarkentamisesta eikä uusista pakotteista tai rangaistavuuden alaan olennaisesta laajentamisesta, ei katsota olevan sellaisenaan merkittäviä yritysvaikutuksia. On sinänsä selvää, että liikevaihdoltaan suuremmat yritykset, joiden toiminnassa syyllistytään pakoterikoksiin, voisivat jatkossa saada nykyiseen nähden moninkertaisen yhteisösakon, mikä voi vaikuttaa olennaisesti niiden toimintaan ja taloudelliseen asemaan. Tämä ankaroittaminen vaikuttaisi vain tapauksissa, joissa yrityksen toiminnassa syyllistytään tahalliseen tai eräissä tapauksissa törkeän huolimattomalla toiminnalla rikokseen. EU:n pakoteasetuksissa asetetaan yrityksille jo nykyisin kieltojen lisäksi myös pakotteiden noudattamisen edistämiseen tähtäviä toimintavelvollisuuksia, joiden rikkominen on rangaistavaa. Ankarammissa rangaistuksissakaan ei siten ole merkittävästi kysymys myöskään yritystoiminnan rajoituksista tai uusista yritystoiminnan riskeistä.

4.2.2 Vaikutukset julkiseen talouteen

Uudet pakoterikoksia koskevat rangaistussäännökset eivät merkitsisi, että viranomaisten tutkittaviksi tulisi uusia rikostyyppejä. Pääasiassa kyse on nykyisen sääntelyn selkiyttämisestä. Lainsäädäntömuutoksista ei siten arvioida aiheutuvan suurta muutosta rangaistaviksi säädettyjen tekojen määrään.

Siltä osin kuin kysymys on rangaistavuuden alan laajentamisesta törkeän tuottamuksellisiin tekoihin ja varojen peittelyä koskevien tekojen nimenomaisesta kriminalisoinnista, voi ehdotus lisätä jonkin verran rikosprosessista vastaavien viranomaisten työmäärää. Tämän kasvun ei

kuitenkaan arvioida olevan merkittävä. Tämä johtuu siitä, että jo nykyisen lainsäädännön nojalla ainakin valtaosan tällaisista teoista voidaan arvioida etenevän rikosprosessissa.

Voidaan arvioida, että direktiivin johdosta esitutkinta- ja syyttäväviranomaisten kansainväliseen tiedonvaihtoon liittyvät tehtävät lisääntyvät jonkin verran. Tämä vaikutus voi syntyä pääosin siitä, että direktiivin johdosta jäsenvaltioiden lainsäädäntöä yhtenäistetään, minkä tarkoitus on helpottaa tällaista yhteistyötä. Tietojenvaihdon parantuessa ja ilmoitusten lisääntyessä myös ulosottoviranomaisen tehtävien voidaan arvioida lisääntyvän, koska selvitettävien omistus- ja määräysvaltakysymysten määrät kasvavat. Kun jo nykyisin EU:n lainsäädännön nojalla viranomaisyhteistyöhön rikosasioissa on laajat mahdollisuudet lainsäädäntöjen eroista huolimatta, esityksessä ehdotetusta lainsäädännöstä aiheutuvan mahdollisen lisätyön määrän tai resurssivaikutusten ei arvioida olevan tältäkin osin merkittäviä.

Käräjäoikeus on voinut oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:n nojalla käsitellä törkeää säännöstelyrikosta koskevat asiat yhden tuomarin kokoonpanossa, koska enimmäisrangaistus on neljä vuotta vankeutta. Törkeän pakoterikoksen ehdotettu viiden vuoden maksimirangaistus johtaisi siihen, että asian käsittelyyn käräjäoikeudessa sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:ää, mikä tarkoittaa, että asiat on käsiteltävä vähintään lautamieskokoonpanossa, ja asian luonne huomioiden on todennäköistä, että niitä käsitellään jatkossa kolmen ammattituomarin kokoonpanossa. Tietoa ei ole siitä, kuinka suuri osuus törkeistä säännöstelyrikoksista on viime vuosina käsitelty kolmen ammattituomarin kokoonpanossa. Jos oletetaan, että syyttäjälle 2022–2023 ilmoitetuista 11–19 törkeistä säännöstelyrikoksesta noin 10 käsiteltäisiin jatkossa käräjäoikeudessa kolmen ammattituomarin kokoonpanossa, ja tämä olisi 5–10 tapausta enemmän kuin nykyisen lain nojalla, lisäisi tämä käräjäoikeuksien työmäärää jonkin verran. Työmäärän lisäyksen ei kuitenkaan arvioida olevan merkittävä. Ehdotuksella ei siten arvioida olevan merkittäviä henkilöstövaikutuksia eikä henkilöstön lisäämiseen liittyviä taloudellisia vaikutuksia eikä näin ollen merkittäviä taloudellisia vaikutuksia rikosprosessista ja pakotteiden täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten eli lähinnä poliisi-, tulli-, syyttäjä-, oikeusapu-, tuomioistuin- ja ulosottoviranomaisten toimintaan.

Tuottamuksellisen pakoterikoksen säätämisen ei arvioida lisäävän merkittävästi tuomittavien ehdottomien vankeusrangaistusten pituutta.

Törkeään säännöstelyrikokseen nähden törkeän pakoterikoksen ankaroittamisperusteiden laajentaminen ja enimmäisrangaistuksen nostaminen neljästä vuodesta viiteen vuoteen vankeutta voidaan arvioida pidentävän tuomittavien ehdottomien vankeusrangaistusten pituutta jonkin verran. Tämän taloudellisten vaikutusten arviointi on epävarmaa ja voidaan tehdä vain suuntaa-antavasti. Jos oletetaan, että nämä lainmuutokset johtaisivat siihen, että tuomittujen vankeusrangaistusten pituus pitenisi keskimäärin 3 kuukaudella, joista vankeudessa suoritettaisiin 60 %, lisääntyisi vankilassa suoritettavien vankeuskuukauden määrä 1,8 kuukautta rikosta kohden. Syyttäjälle ilmoitettiin syyteharkintaan törkeitä säännöstelyrikoksia vuonna 2022 yhteensä 11 ja vuonna 2023 yhteensä 19. Jos oletetaan, että näistä noin kolmanneksessa eli 5 tapauksessa tuomittaisiin ehdottomaan vankeuteen, lisäisi törkeän pakoterikoksen enimmäisrangaistuksen korottaminen vankeudessa suoritettavaa aikaa vuosittain yhteensä 9 kuukautta (5 * 1,8 kuukautta) eli 0,75 vuotta. Erityisesti suljetut vankilat ovat tällä hetkellä täynnä. Laskentaperusteena käytetään sen vuoksi vankivuoden hintaa uusissa rakennettavissa vankiloissa, 120 000 euroa/vanki. Tämän mukaisesti voidaan vankeusrangaistusten täytäntöönpanon kustannusten arvioida kasvavan 90 000 eurolla vuodessa. Nämä vaikutukset alkaisivat vuonna 2026 ja tulisivat täysimääräisiksi vuonna 2027.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Direktiivin kansallinen täytäntöönpano ei ole toteutettavissa muulla keinolla kuin lainsäädännöllä. Ehdotettuja lakeja voidaan pitää parhaina vaihtoehtoina edellä osiossa 4 esiin tuoduilla perusteilla.

5.2 Muiden jäsenvaltioiden suunnittelemat tai toteuttamat keinot

Direktiivi velvoittaa jäsenvaltioita lainsäädäntötoimenpiteisiin poikkeuksellisen lyhyessä aikataulussa. Hallituksen esityksen valmistelun aikana ei ole ollut saatavilla yksilöidympää tietoa muiden jäsenvaltioiden lainsäädäntösuunnitelmista. Direktiivin säännösten mukaisesti myös muiden jäsenvaltioiden on direktiivin täytäntöönpanon määräaikaan (20.5.2025) mennessä huolehdittava siitä, että niiden rikoslainsäädännöt täyttävät yhteiset rikosoikeudelliset vähimmäisvelvoitteet sekä niihin liittyvät direktiivissä asetetut muut velvoitteet.

6 Lausuntopalaute

6.1 Yleisesti lausunnoista

Direktiivin täytäntöönpanoa valmistelleen työryhmän mietinnöstä (Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2024:23) annettiin yhteensä 21 lausuntoa.

Lausunnoissa työryhmämietinnössä ehdotettuja lainsäädäntömuutoksia kannatettiin laajasti. Jotkin lausunnonantajat tekivät eräitä muokausehdotuksia pykäliin tai perusteluihin, mutta nämä eivät kohdistuneet ehdotetun lainsäädännön perusratkaisuihin. Vaikka oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevia ehdotuksiaakin kannatettiin laajasti, useassa lausunnossa nähtiin aiheellisenä ryhtyä oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevan lainsäädännön laajempaan uudistamiseen.

Esityksen jatkovalmistelussa on katsottu, että lakiehdotuksia ei ole lausuntopalauteen johdosta aihetta muuttaa asiallisesti. Sen sijaan esityksen perusteluja on täydennetty ja selvennetty.

Seuraavassa tuodaan esiin tiivistetysti keskeinen lausuntopalaute ja sen huomioon ottaminen esityksen jatkovalmistelussa. Lausunnonantajien huomioita on tiivistämistä varten lyhennetty, ryhmitelty uudestaan ja niiden kieliasua on yhtenäistetty. Lausumia ei pääsääntöisesti ole toistettu siltä osin kuin lausunnonantajat ovat ilmoittaneet kannattavansa esityksen hyväksymistä tai lausunnoissa tuetaan tai toistetaan esityksen ehdotuksia tai argumentaatiota taikka muissa lausunnoissa jo esitettyä.

Alkuperäiset lausunnot ovat kokonaisuudessaan saatavissa valtioneuvoston hankerekisteristä osoitteesta: <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM167:00/2023>.

6.2 Ehdotetut rangaistussäännökset

Ehdotettuja rangaistussäännöksiä kannatettiin laajasti. Joitakin ehdotuksia kuitenkin tehtiin.

Yhdessä lausunnossa katsottiin, että hallituksen esityksessä on syytä todeta selkeästi pakoterikoksen taustalla oleva oikeushyvä lainkonkurrenssitilanteiden ratkaisemisen helpottamiseksi.

Jatkovalmistelussa esityksen perusteluja on muokattu niin, että on pakotteiden säätämisen perusteet ja tarkoitus ja sitä kautta pakoterikoksella suojattavat oikeushyvät on tuotu aiempaa selkeämmin ilmi myös pakoterikossäännöksen säännöskohtaisissa perusteluissa.

Yhdessä lausunnossa ehdotettiin harkittavaksi, että passittaminen säädettäisiin nimenomaisesti yhdeksi ehdotetun rikoslain 46 luvun 3 a §:n 1 momentin 4 kohdan tekotavaksi, sen sijaan, että asiaan liittyen on maininta työryhmämietinnössä.

Termi ”passittaminen” tarkoittaa määräämistä viemään joku vietäväksi jonnekin tai lähettämistä (Kielitoimiston sanakirja). Direktiivin englanninkielisessä versiossa vastaavasta tekotavasta käytetään termiä ”transit”, joka käännetään yleensä kauttakulukuksi. Passittamisella tarkoitetaan myös erityistä tullimenettelyä, mutta tietävästi termillä ei ole sen tällaisessa erityiskäytössäkään aivan selkeää ja yksiselitteistä määritelmää. Passittaminen ei siten ole terminä kovin selkeä. Sillä tarkoitettut teot tulevat kuitenkin asiallisesti katetuiksi muilla säännöksessä mainituilla tekotavoilla, jotka ovat yleiskielisiä. Rikosten tunnusmerkistöissä tulee yleensäkin pyrkiä käyttämään vain yleiskielisiä sanamuotoja. Esityksen valmistelussa on sen vuoksi katsottu, ettei passittamista ei ole syytä mainita erikseen pakoterikoksen tunnusmerkistössä.

Yhdessä lausunnossa ehdotettiin harkittavaksi, että pakoterikoksen tunnusmerkistöön sisällytettäisiin selkeyden vuoksi viittaus joihinkin pakoteasetuksen määritelmiin.

Esityksen jatkovalmistelussa on ei ole nähty syytä muuttaa rikosten tunnusmerkistöjä tältä osin. Valmistelussa on katsottu, että tunnusmerkistössä määritelmiin viittaaminen riittää pääsääntöisesti säännöskohtaisissa perusteluissa, ottaen muun muassa huomioon, että pakoterikoksen tunnusmerkistö muutenkin määrittyy olennaisesti pakoteasetusten säännöksissä.

Yksi lausuja totesi, ettei se ollut vakuuttunut siitä, että pakotteiden rikkomista esimerkiksi pelkästään aatteellisista syistä olisi syytä arvioida lievemmin kuin sitä, että saman menettelyn motiivina olisi pyrkimys hankkia itselle huomattavaa taloudellista hyötyä. Lausuja esitti pohdittavaksi, tarvitaanko huomattavaan hyötyyn liittyvää kvalifiointiperustetta lainkaan. Lisäksi se katsoi, että erityisen vastuullinen asema esimerkiksi pankissa tai muussa yhtiössä, jonka toimialaan pakotteiden tarkka noudattaminen olennaisesti liittyy, saattaisi luontevasti soveltua myös pakoterikoksen nimenomaiseksi kvalifiointiperusteeksi.

Esityksen jatkovalmistelussa perusteluja on täsmennetty sen selventämiseksi, miksi huomattavan hyödyn tavoittelun tulisi olla pakoterikoksen kvalifiointiperuste. Pelkästään aatteellisiin syihin, eli muuhun kuin teon aiheuttamaan vaaraan tai vahinkoon, perustuvaa pakotteiden rikkomista ei sen sijaan ole katsottu perustelluksi rinnastaa rangaistussäännöksessä huomattavan hyödyn tavoitteluun. Aatteellista syytä olisi vaikeaa perustella sellaisenaan seikkana, jonka johdosta rangaistusta olisi ankaroitettava. Tällainen kohtaisi myös sääntelyn selkeyteen ja rikoksen toteennäyttämiseen liittyviä merkittäviä ongelmia.

Kuten esityksen perusteluissa todetaan, esityksen valmistelussa on katsottu, että lainsäädäntö täyttää direktiivin 8 artiklan raskauttavia asianhaaroja koskevat velvoitteet, eikä jatkovalmistelussa ole nähty aiheutta muuttaa esitystä tältä osin. Rikoksentekijän erityinen vastuuasema voi olla esityksen perusteluissa todetulla tavalla rangaistuksen mittaamisessa huomioon otettava seikka. Tällaisen seikan säätäminen pakoterikoksen kvalifiointiperusteena menisi huomattavasti direktiivin velvoitteita pidemmälle ja sellaista voidaan pitää oikeasuhtaisuuden kannalta ongelmallisena. Esityksessä ehdotettujen kvalifiointiperusteiden voidaan katsoa kattavan laajasti ja riittävästi myös erityisessä vastuuasemassa tehtävät erityisen

moitittavat teot ja ne kohdentuvat täsmällisemmin sellaisiin tekoihin, joita on syytä pitää törkeinä.

Yhdessä lausunnossa ehdotettiin harkittavaksi, tulisiko myös pakoterikoksen törkeään tekemuotoon sisällyttää harkinnanvarainen kvalifointiperuste, jos teolla aiheutetaan merkittävää vaaraa tai vahinkoa (siviili)väestölle tai puolustautumiselle.

Vaikka tämän kaltaisella kvalifointiperusteella (ankaroittamisperusteella) voidaan nähdä olevan asianmukainen tavoite, on esityksen valmistelussa on katsottu, ettei sellaista olisi perusteltua lisätä törkeän pakoterikoksen tunnusmerkistöön. Perusteluja on jatkovalmistelussa täydennetty tältä osin. Rikoslaisissa törkeiden tekemuotojen tunnusmerkistöissä olevat kvalifointiperusteet eivät myöskään voisi olla harkinnanvaraisia. Perusteen soveltamisen kannalta olennaisten seikkojen tulee ilmetä selkeästi tunnusmerkistöstä. Riittävän harkinnan tuomarille jättää törkeiden tekemuotojen tunnusmerkistöissä oleva kokonaistörkeysedellytys.

Yhdessä lausunnossa todettiin, että esityksessä on osittain päällekkäisyyttä kaksikäyttötuotteita koskevan muun rangaistussääntelyn kanssa, jos vientivalvonta-asetuksen liitteessä I mainittu kaksikäyttötuote viedään pakotemaahan luvattomasti.

Jatkovalmistelussa ei ole katsottu aiheelliseksi tehdä esitykseen tältä osin muutoksia. Ehdotetuilla pakoterikossäännöksillä ei muutettaisi muiden kuin pakotteisiin liittyvien tekojen rangaistavuutta. Muihin tekoihin soveltuvat rangaistussäännökset määräytyisivät jatkossakin sen perusteella, mitä maahantuontiin ja maastavientiin liittyvää lainsäädäntöä teolla rikotaan. Jos samaan tekoon soveltuu useampi kuin yksi rangaistussäännös, noudatetaan tavanomaisesti yleisiä lainkonkurrenssiopeja.

Yksi lausuja totesi katsoi, että yrityksen pitäisi olla täytettyyn rikokseen rinnastettu myös pakoterikossäännöksen 2 momentin tekotavoissa. Myös toisessa lausunnossa katsottiin, että yrityksen rinnastamista täytettyyn tekoon myös 2 momentissa säädettyjen tekotapojen osalta voitaisiin säännöksen sisäisen johdonmukaisuudenkin vuoksi lain jatkovalmistelussa vielä selvittää.

Esityksen jatkovalmistelussa on pidetty työryhmämietinnössä ehdotettua säännöstä parempana vaihtoehtona esityksen perusteluissa todetuista syistä.

Yhdessä lausunnossa katsottiin, että tiukasti säädellyillä aloilla kuten finanssimarkkinoilla, törkeä tuottamuksellisuus voi ilmetä esimerkiksi annettujen määräysten ja ohjeiden laiminlyöntinä, jotka de facto mahdollistavat pakotteiden kiertämisen toisten henkilöiden toimesta. Se esittää harkittavaksi, tulisiko tuottamuksellisen tekemuodon ulottamista näihin tilanteisiin edelleen harkita.

Direktiivissä rikosoikeudellista tuottamusvastuuta koskeva vähimmäisvelvoite koskee ainoastaan puolustustarvikkeista ja kaksikäyttötuotteita. Muusta tuottamusvastuusta säättäminen rikosoikeudellisenä tekona laajentaisi yksilöiden huolellisuusvelvoitteita huomattavasti. Esityksen valmistelussa on katsottu, että tällainen olisi sääntelyn selkeyden ja oikeasuhtaisuuden kannalta kyseenalaista. Pakotelainsäädännössä säädetään usean tyyppisistä velvoitteista, joiden tavoitteena on pakotteiden noudattamisen turvaaminen. Näiden velvoitteiden rikkominen on ja olisi jatkossakin sellaisenaan kriminalisoitu. Rangaistusvastuuta voidaan siten pitää riittävän kattavana ilman tuottamuskriminalisoinnin laajentamistakin.

Yhdessä lausunnossa todettiin, että ehdotettu rangaistusasteikko on kannatettava, mutta pidettiin perusteltuna myös kuuden vuoden enimmäisvankeusrangaistusta suojeltavaan

oikeushyvään nähden. Toisessa lausunnossa katsottiin, että tuottamuksellisen pakoterikoksen enimmäisrangaistus voisi olla puolentoista vuoden sijaan kaksi vuotta vankeutta.

Esityksen jatkovalmistelussa on todettu työryhmämietinnössä ehdotettujen rangaistusasteikkojen saaneen lausuntokierroksella laajaa kannatusta ja olevan esityksen perusteluissa esitetyllä tavalla oikeasuhtaisia myös rikoslain sisäisesti ja direktiivin velvoitteet huomioon ottaen.

Yhdessä lausunnossa kiinnitettiin huomiota siihen, ettei mietinnön perusteluista suoraan ilmene, millä perusteella työryhmä on katsonut ehdotettujen säännösten täyttävän direktiivin vähimmäisvaatimukset siltä osin kuin direktiivin 5 artiklan 3 kohdan c alakohdassa on edellytetty, että direktiivin 3 artiklan 1 kohdan c alakohdassa tarkoitettu maahantulon mahdollistamisesta tuomittava enimmäisseuraamus on vähintään kolmen vuoden vankeusrangaistus.

Esityksen jatkovalmistelussa on katsottu, että nämä perusteet ilmenevät esityksen perusteluosasta, jossa arvioidaan direktiivin 5 artiklan velvoitteita ja niiden suhdetta Suomen lainsäädäntöön.

6.3 Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Lausuntopalautteessa kannatettiin laajasti ehdotettua oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaa säännöstä. Samalla useat lausunnonantajat ovat pitäneet ehdotettua yhteisösakon rangaistusasteikkoa ankaruudeltaan poikkeuksellisenä ja katsoneet työryhmän kantaa vastaavasti, että sääntelyn olisi syytä jäädä väliaikaiseksi ja oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevan lainsäädännön laaja-alaisempi uudistaminen olisi perusteltua. Lausunnoissa ei ole pääsääntöisesti esitetty, että direktiivin velvoitteiden täytäntöönpanoon olisi tässä yhteydessä parempia vaihtoehtoja. Joitakin ehdotuksia on kuitenkin tehty säännökseen tai sen perusteluihin.

Yhdessä lausunnossa katsottiin, että yhteisösakon mittaamisessa tulisi huomioida yhtiön liikevaihdon lisäksi muut yhtiön liiketoimintaan vaikuttavat seikat, kuten esimerkiksi yhtiön toiminnan kannattavuus.

Esityksen jatkovalmistelussa ehdotetun lainsäädännön muuttamiseen ei ole tältä osin nähty aiheutta. Kuten esityksessä todetaan, yhteisösakon mittaamiseen sovellettaisiin nykyisiä 9 luvun säännöksiä.

Yhdessä lausunnossa ehdotettiin, että ehdotettavaa 46 luvun 13 §:n 2 momenttia olisi hyvä täydentää siinä tapauksessa, että tarkoituksena on ottaa huomioon muitakin tuottoeriä kuin mitä liikevaihto kirjanpito-oikeudellisessa mielessä käsittää. Ottaen huomioon euromääräisen rangaistusuhun huomattavuuden, suositeltavampi vaihtoehto olisi lausujan mielestä kuitenkin pysyttäytyä yksinomaan liikevaihdon ja sitä vastaavan tuoton käsitteessä, kun seuraamussäännöksen sisältöä kuvataan perusteluissa.

Jatkovalmistelussa esityksen perusteluja on tältä osin muokattu.

Yhdessä lausunnossa katsottiin, että esityksen perusteluita olisi selvyiden vuoksi hyvä täydentää toteamuksella siitä, että maailmanlaajuisella kokonaisliikevaihdolla tarkoitetaan konsernituloslaskelman mukaista liikevaihtoa, jos oikeushenkilö on emoyritys, jonka konsernista on laadittu konsernitilinpäätös. Tämä olisi yksiselitteisenä kuvauksena omiaan helpottamaan tuomioistuimia rangaistuksen mittaamisessa.

Esityksen jatkovalmistelussa esityksen perusteluita on pidetty tältä osin riittävinä. Direktiivissä ei määritellä tarkemmin käsitettä ”maailmanlaajuinen kokonaisliikevaihto”, eikä direktiivin sanamuoto viittaa siihen, että yhteisösakon enimmäismäärän määrittelyssä olisi huomioitava koko konsernin liikevaihto, vaan ainoastaan sen tai niiden oikeushenkilöiden liikevaihto, joiden toiminnassa on syyllistytty rikokseen. Rikoslain 9 luvussa tai sen esitöissäkään ei nimenomaisesti oteta kantaa yhteisösakon määräämiseen tilanteissa, joissa rangaistuksen saava oikeushenkilö on osa konsernia. Tällä esityksellä tehtäisiin vain rajoitettu, yhtä rikoslajia koskeva muutos yhteisösakon rangaistusasteikkoon. Sen vuoksi voidaan pitää tarkoituksenmukaisena, että konsernitilanteissakin rikosvastuu jätetään määriteltäväksi yleisten oikeushenkilöiden rikosvastuun määräytymistä koskevien säännösten mukaan. Konserneja koskevat erilaiset tilanteet on sinänsä mahdollista ottaa tarvittaessa huomioon, kun rikoslain 9 lukua uudistetaan laajemmin.

Yhdessä lausunnossa todettiin, että pakoterikoksille ehdotetun yhteisösakon enimmäismäärän laskentatapa poikkeaa rahanpesulain (444/2017) 8 luvun 4 §:n laskentatavasta, jota sovelletaan luotto- tai rahoituslaitokselle määrättävään seuraamusmaksuun 3 luvun 16 §:ssä säädettyjen pakotesääntelyn ja jäädyttämispäätösten noudattamisen varmistamiseen liittyvien velvoitteiden laiminlyönnistä tai rikkomisesta (enintään joko kymmenen prosenttia luotto- tai rahoituslaitoksen seuraamusmaksun määräämistä edeltävän vuoden liikevaihdosta tai viisi miljoonaa euroa, sen mukaan kumpi on suurempi). Lausunnossa katsotaan, että oikeushenkilön rangaistusvastuuta ja rahanpesulain hallinnollisia seuraamuksia koskevat säännökset tulisikin sovittaa yhteen niin, ettei niiden soveltaminen johda lopputulokseen, jossa esimerkiksi pakotteiden kiertämiseen liittyvän maksutoimeksiannon välittänyt pankki joutuu ankarampien seuraamusten kohteeksi kuin rikoksen tekijät. Vastaavan suuntaisesti esitettiin myös toisessa lausunnossa.

Viitattu rahanpesulaissa (444/2017) 8 luvun 4 §:ssä säädetty hallinnollinen seuraamusmaksu koskee lain 3 luvun 16 §:ssä säädettyjen ilmoitusvelvollisten toimintaperiaatteita, menettelytapoja ja sisäistä valvontaa koskevien velvoitteiden rikkomiseen. Nämä velvoitteet liittyvät asiakkaan tuntemiseen ja ovat sen vuoksi luonteeltaan erilaisia kuin pakotteiden rikkomista koskevat velvoitteet. Velvoitteet ja seuraamusmaksun suuruus pohjautuvat nekin EU:n lainsäädäntöön, joka asettaa tältä osin vähimmäissäännöt ja määrittää jäsenvaltion liikkumavaran. Lain säännökset ohjaavat seuraamusmaksun ja yhteisösakon määräämistä yksittäistapauksessa. On myös syytä huomioida, että vaikka seuraamusmaksun enimmäismäärä määritellään eri tavalla kuin esityksessä ehdotetussa yhteisösakon enimmäismäärää koskevassa säännöksessä, on jälkimmäinen rikosoikeudellinen seuraamus ja sen vuoksi sitä voidaan pitää ankarampana.

Esityksen jatkovalmistelussa on katsottu, että viitattu hallinnollista seuraamusmaksua ja esityksessä ehdotettua yhteisösakon enimmäismäärää koskevat säännökset koskevat erilaisia tekoja ja ovat luonteeltaan erilaisia (yksi on hallinnollinen, toinen rikosoikeudellinen). Vaikka seuraamusten enimmäismäärät määritellään eri tavoin, ei niitä ole aiheutta pitää yhteensopimattomina. Lisäksi on syytä ottaa huomioon, että molemmat seuraamukset perustuvat EU:n lainsäädäntöön, joka asettaa tältä osin vähimmäissäännöt ja määrittää jäsenvaltion liikkumavaran.

Yhdessä lausunnossa todettiin, että pakotteiden kiertämisestä seuraamuksena voisi direktiivin mukaan mainituissa lievemmissä tapauksissa olla yhteisösakko, joka olisi enimmillään 1 % liikevaihdosta tai kahdeksan miljoonaa euroa. Lausunnon mukaan olisi oikeudenmukaisempaa, että näiden lievempien rikosten osalta yhteisösakon enimmäismääräksi myös kansallisesti määriteltäisiin direktiivissä määritelty yhteisösakon taso.

Esityksen jatkovalmistelussa ehdotetun lainsäädännön muuttamiseen ei ole tältä osin nähty aihetta. Asiaa on käsitelty esityksen perusteluissa.

6.4 Vaikutusarvio

Yhdessä lausunnossa katsottiin, että rikosprosesseista aiheutuu esitutkintaviranomaisille, Syyttäjälaitokselle, tuomioistuimille ja Ulosottolaitokselle lisätyötä, jonka määrää on vielä tässä vaiheessa vaikea arvioida. Sama koskee ulosottomiesten selvitystyön lisääntymistä ulosottomiehelle tehtävien ilmoitusten määrän todennäköisesti kasvaessa, kun sääntelyn tavoitteet toteutuvat. Vaikutusarviointia ei lausunnon mukaan ole kuitenkaan näiltä osin mahdollista tehdä nyt mietinnössä ehdotettua suuremmalla tarkkuudella, koska direktiiville on säädetty vain 12 kuukauden kansallinen täytäntöönpano-aika.

Yhdessä lausunnossa pidettiin työryhmämietinnössä esitettyjä taloudellisia vaikutuksia alimitoitettuna. Siinä ei kuitenkaan esitetty tarkempaa arviota taloudellisista vaikutuksista.

Esityksen jatkovalmistelussa vaikutusarviota on näiltä osin pidetty saatavilla olevaan tietoon nähden riittävänä. Ulosottolaitokselle ja tuomioistuimille aiheutuvat arvioidut taloudelliset vaikutukset on työryhmävaiheessa tehty näiden viranomaisten edustajien myötävaikutuksella ja hyväksynnällä. On syytä korostaa, että pakotteiden rikkominen on jo nykyisin kriminalisoitu ja tietoon tulleet rikosepäilyt johtavat rikosprosessiin. Tämän vuoksi ehdotettu lainsäädäntö ei merkittävästi lisää rikosprosesseista aiheutuvaa työmäärää viranomaisille. Toinen asia on, että pakotteiden määrä ja niiden tietoon tullut rikkominen on viime aikoina yleistynyt huomattavasti. Tästä aiheutuva viranomaisten työmäärän kasvu ei kuitenkaan johdu esityksestä ehdotetusta lainsäädännöstä.

Yhden lausunnon mukaan esityksessä tulisi arvioida myös yritysvaikutuksia.

Esityksen jatkovalmistelussa vaikutusarviota on tältä osin täydennetty.

Yhdessä lausunnossa todettiin, että mikäli sen tilastokeskukselle toimitettavaan aineistoon liittyen tulee muutoksia, voi tästä aiheutua kustannuksia Oikeusrekisterikeskukselle.

6.5 Muut asiat

Yhdessä lausunnossa katsotaan, että pakkokeinolain muutostarve koskee myös törkeän pakoterikoksen lisäämistä pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n 2 momenttiin rikokseksi, jonka selvittämiseen voidaan käyttää telekuuntelua ilman, että teko on tapahtunut liike- ja ammattitoiminnassa.

Esityksen työryhmä- ja jatkovalmistelussa on arvioitu direktiivin rikostutkintakeinoihin liittyvien velvoitteiden riittävää ja oikeasuhtaista täytäntöönpanoa. Telekuuntelu on voimakkaasti yksityisyydensuojaan ja viestintäsalaisuuteen puuttuva pakkokeino. Esityksen mukaan se olisi mahdollista myös törkeän pakoterikoksen osalta vastaavin edellytyksin kuin muiden vakavuudeltaan ja tyypiltään vastaavanlaisten rikosten tutkinnassa. Tätä pidemmälle menevä telekuuntelutoimivaltuuden laajentaminen olisi siten poikkeuksellista. Esityksen jatkovalmistelussa ei ole nähty riittäviä perusteita pakkokeinojen enemmälle laajentamiselle tältä osin.

Yhden lausunnon mukaan ehdotettua säännöstä menettämisseuraamuksesta ja sen suhteesta rahanpesurikokseen tulisi tarkentaa ja selvittää etusijajärjestystä esimerkkien avulla.

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia menettämisseuraamuksia tai rahanpesua koskeviin säännöksiin vaan todetaan nykyisten olevan riittäviä direktiivin täytäntöönpanemiseksi. Menettämisseuraamusten ja rahanpesurikoksen keskinäiseen suhteeseen ei sen vuoksi ole tässä yhteydessä aihetta ottaa enemmälti kantaa. Mitä tulee rahanpesurikosten ja ehdotettujen pakoterikosten suhteeseen, on syytä huomata, että pakotteiden kohteena oleva omaisuuden oletetaan lähtökohtaisesti olevan laillisesti hankittua kun taas rahanpesun kohteena oleva omaisuus on aina rikokseen perustuvaa. Tämä on otettu huomioon myös rahanpesuun ja pakoterikoksiin liittyvissä erityisissä menettämisseuraamussäännöksissä.

Kahdessa lausunnossa pidetään tärkeänä, että pakoterikoksia koskevan sääntelyn jatkovalmistelun yhteydessä mahdollistettaisiin nykyistä selkeämmin ja kattavammin pakotteiden kohteena olevia henkilöitä, yhteisöjä ja niiden mahdollisia määräysvaltatahoja koskevien tietojen vaihto sekä viranomaisen ja ilmoitusvelvollisten välillä, että ilmoitusvelvollisten kesken.

Esityksen jatkovalmistelussa on pidetty tärkeänä pakotteisiin liittyvää riittävää ja oikeasuhtaista tietojen vaihtoa. Ehdotetun lainsäädännön muuttamiseen ei ole tältä osin nähty aihetta.

Yhdessä lausunnossa korostettiin kansainvälisen humanitaarisen oikeuden osalta sen tärkeyttä, että tuodaan selvästi esiin, mitä direktiivin 3 artiklan 5 kohdan mukaisesti sallitaan poikkeuksena rangaistavuuteen.

Esityksen valmistelussa on yhdytty tähän näkemykseen. Ehdotetun lainsäädännön tai esityksen perustelujen muuttamiseen ei ole tältä osin nähty aihetta.

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Rikoslaki

1 luku Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

11 §. Kaksoisrangaistavuuden vaatimus. Kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta poikkeamista koskevaa pykälän 2 momenttia muutettaisiin. Momenttiin lisättäisiin uusi 13 kohta, jossa viitattaisiin ehdotetuissa rikoslain 46 luvun 3 a–3 c §:ssä säädettyihin pakoterikosta, törkeää pakoterikosta ja tuottamuksellista pakoterikosta koskeviin säännöksiin. Muutoksen johdosta näihin rikoksiin sovellettaisiin Suomen lakia, vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa, jos rikoksen on tehnyt Suomen kansalainen tai 1 luvun 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu Suomen kansalaiseen rinnastettava henkilö.

46 luku Maahantuontiin ja maastavientiin liittyvät rikokset

Lukuun lisättäisiin direktiivin täytäntöönpanemiseksi uudet säännökset pakoterikoksista. Näitä säännöksiä olisivat pakoterikos (3 a §), törkeä pakoterikos (3 b §), tuottamuksellinen pakoterikos (3 c §) ja pakoterikkomus (3 d §). Säännöksissä säädettäisiin rangaistavaksi EU:n rajoittavien toimenpiteiden ja YK:n turvallisuusneuvoston asettamien pakotteiden vastaiset teot. Samalla säännöstelyrikosta koskevia säännöksiä muutettaisiin niin, etteivät ne enää koskisi EU:n tai YK:n asettamien pakotteiden rikkomista.

Pakotteilla pyritään ylläpitämään kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta sekä vahvistamaan ja tukemaan demokratiaa, oikeusvaltiota ja ihmisoikeuksia. Pakotteiden rikkomisen voi heikentää tai vaarantaa näiden oikeushyvien toteutumista. Pakoterikoksia koskevilla säännöksillä on siten tarkoitus suojata näitä oikeushyviä.

EU:n lainsäädännössä pakotteista käytetään termiä ”rajoittava toimenpide”, kun taas YK:n turvallisuusneuvoston asettamista pakotteista käytetään ainoastaan termiä ”pakote”. Tämän vuoksi ehdotetuissa pakoterikossäännöksissä käytettäisiin molempia termejä. Rikosten nimikkeissä käytettäisiin selkeyden ja ytimekkyyden vuoksi termiä pakote. Tämän esityksen perusteluissa termillä pakote viitataan sekä EU:n rajoittaviin toimenpiteisiin että YK:n turvallisuusneuvoston asettamiin pakotteisiin.

Pakoterikossäännöksissä olisi rangaistavien tekojen yleiset asialliset luonnehdinnat. Rangaistavien tekojen tarkempi määrittely olisi pakoterikossäännöksissä viitatuissa pakotteita koskeissa sääöksissä. Pakoterikossäännöksissä ei säädettäisi itsenäisiä rikoksia vaan rangaistavia olisivat ainoastaan sellaiset teot, jotka rikkovat aineellisessa pakotelainsäädännössä säädettyä kieltoa tai velvoitetta. Pakoterikossäännökset olisivat siten luonteeltaan niin sanottuja blankorangaistussäännöksiä.

Joihinkin pakotesääöksissä oleviin kieltoihin on säädetty vapautuksia ja poikkeuksia. Pakotesääöksissä olevilla vapautuksilla tarkoitetaan säännöksiä, joiden nojalla pakotesääöksissä olevia kieltoja ei sovelleta tietyissä tapauksissa. Pakotesääöksissä on säädetty vapautuksia muun muassa diplomaatti- ja konsuliedustojen toimintaa varten. Pakotesääöksessä kielletty teko on tällöin sallittu suoraan sovellettavan vapautussäännöksen nojalla eikä teko näin ollen täyttäisi pakoterikoksen tunnusmerkistöä.

Pakoterikoksiksi ei olisi katsottava myöskään tekoja, joissa on kysymys avun tarpeesta oleville henkilöille annettavasta humanitaarisesta avusta tai ihmisten perustarpeita tukevista toiminnoista, joita annetaan humanitaaristen periaatteiden (tasapuolisuus, inhimillisuus, puolueettomuus ja riippumattomuus) ja soveltuvien osin kansainvälisen humanitaarisen oikeuden mukaisesti. Myös direktiivin 3 artiklan 5 kohdassa vahvistetaan, ettei tarkoituksena ole kriminalisoida tällaisia tekoja. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden (Geneven sopimusten (SopS 7–8/1955) I lisäpöytäkirjan (SopS 82/1980)) mukaisesti kaikkien sopimusosapuolten on sallittava humanitaarisen avun esteetön ja nopea kulku ja helpotettava sitä. Humanitaarista apua annetaan myös muissa kuin konfliktitilanteissa, esimerkiksi luonnonkatastrofien yhteydessä.

Pakotesääöksissä olevilla poikkeuksilla tarkoitetaan puolestaan sitä, että tiettyyn kiellettyyn toimintaan voidaan hakea toimivaltaisen viranomaisen lupaa pakotesääöksissä erikseen määritellyissä tilanteissa. Mikäli toimivaltainen viranomainen on arvioinut, että poikkeuslupan myöntämiseksi asetetut ehdot täyttyvät ja toimivaltainen viranomainen on myöntänyt toiminnalle poikkeuslupan, on toiminta poikkeuslupan nojalla sallittua eikä se näin ollen täyttäisi pakoterikoksen tunnusmerkistöä. Pakotesääökset mahdollistavat esimerkiksi poikkeuslupan myöntämisen sellaisille maksuille, jotka ovat on tarkoitettu yksinomaan oikeudellisiin palveluihin liittyvien kohtuullisten palkkioiden maksamiseen ja näistä palveluista aiheutuneiden kulujen korvaamiseen.

Pakotesääöksissä määritellään edellytyksiä viranomaisen poikkeuslupan antamiselle. Esimerkiksi asetuksen (EU) N:o 833/2014 3 artiklan 5 kohdassa säädetään, milloin viranomainen ei saa myöntää poikkeuslupaa asetuksessa määritellyn teknologian viennille. Jos viranomainen poikkeuslupan antaessaan jättää noudattamatta tällaisia edellytyksiä, ei kyse ole varsinaisesta pakoteasetuksessa säädetyn kiellon rikkomisesta vaan viranomaisen toimivallan väärinkäytöstä. Menettelyä ei sen vuoksi olisi yleensä arvioitava pakoterikoksena vaan pikemminkin rikoslain 40 luvun virkarikossäännösten nojalla.

Direktiivissä säädetään asianajosalaisuuden etusijasta kriminalisointivelvoitteisiin nähden 3 artiklan 4 kohdassa ja vastaavanlaisia sääntöjä on pakotesääöksissä, esimerkiksi asetuksen (EU) N:o 833/2014 8 artiklan 1 kohdassa. Direktiivin johdanto-osan 13 ja 42–43 kohdassa

vahvistetaan yleisesti prosessuaalisten ja muiden perusoikeuksien kunnioittaminen. Myöskään ehdotetuilla pakoterikossäännöksillä ei ole tarkoitus rajoittaa perustuslaissa ja kansainvälisissä ihmisoikeusvelvoitteissa turvattuja rikosprosessuaalisia perusoikeuksia kuten syyttömyysolettamaa, itsekriminointisuoja ja asianajosalaisuutta. Tarkoitus ei myöskään ole rajoittaa asianajajista annetun lain 5 c §:ssä erikseen säädettyä asianajan salassapitovelvollisuutta.

EU:n pakoteasetuksissa on myös jäsenvaltioille suoraan osoitettuja velvoitteita sekä sellaisia velvoitteita, joiden täyttämisestä vastaa ensisijaisesti jäsenvaltio. Tällaisia ovat esimerkiksi säännökset, jotka edellyttävät, että toimivaltaiset viranomaiset vaihtavat tietoja komission tai muiden jäsenvaltioiden kanssa. Vastuu tällaisten velvoitteiden täyttämässä kuuluu jäsenvaltiolle eivätkä niiden rikkomiset kuuluisi lähtökohtaisesti pakoterikossäännösten soveltamisalaan.

Pakoterikossäännöksissä käytettäisiin eräitä termejä, joiden merkityssisältö määritellään tarkemmin direktiivin 2 artiklassa ja EU:n pakoteasetuksissa tai näissä viitatuissa säädöksissä. Tällaisia termejä ovat esimerkiksi ”nimetty henkilö”, ”varat”, ”taloudelliset resurssit”, ”varojen jäädyttäminen”, ”kaksikäyttötutu” ja ”puolustustarvike”. Asiallisesti vastaavia termejä käytetään myös muussa pakotelainsäädännössä. Näiden termien merkityksen pakoterikossäännöksissä on tarkoitettu vastaavan niiden merkitystä EU:n ja muussa pakotelainsäädännössä ellei muuta ole mainittu.

Direktiivin 3 artiklan 2 kohdan mukaisesti jäsenvaltiot voivat jättää säätämättä rikoksiksi eräät 3 artiklassa tarkoitetut teot, jotka koskevat alle 10 000 euron taloudellista arvoa. Selvyyden vuoksi todetaan, ettei tällaista mahdollisuutta ehdoteta käytettäväksi Suomen lainsäädännössä, vaan ehdotettujen pakoterikoksia koskevien säännösten 3 a – 3 d §:ssä soveltamisalaan kuuluisivat myös alle 10 000 euron taloudellista arvoa koskevat rikokset. Rikokseen liittyvä taloudellinen arvo voisi kuitenkin vaikuttaa siihen, soveltuuko tekoon perusmuotoista vai törkeää pakoterikosta vaiko pakoterikkomusta koskeva rangaistussäännös.

Edellä osiossa 3.3 todetulla tavalla menettämisseuraamusta koskevan rikoslain 10 luvun 5 §:n 2 momentin 3 kohdan sanamuoto viittaa menettämisseuraamukseen säännöstelyä tai maahantuontia koskevien säännösten tai määräysten tarkoituksen toteuttamiseksi. Kun säännöstelyä koskeviin säännöksiin ja määräyksiin lukeutuvat myös pakotteet, soveltuu 3 kohdan yleinen sanamuoto myös pakotteiden rikkomista koskeviin rikoksiin (ks. HE 66/1988 vp. s. 169–170). Tarkoitus ei ole rajoittaa kohdan soveltumista myös ehdotettujen pakoterikosten kohteena olevaa omaisuutta koskevaan menettämisseuraamukseen.

Käytännössä pakotteiden rikkomista koskevissa rikosasioissa on ollut yleistä, että vastaaja vetoaa pakotelainsäädännön vaikeaselkoisuuteen ja tietämättömyyteensä tekonsa rangaistavuudesta. Selvyyden vuoksi todetaan, ettei kysymystä teon rangaistavuutta koskevasta tietämättömyydestä ole yleensä arvioitava syyksiluettavuuden eli tekijän tahallisuuden tai tuottamuksen täyttymisen kannalta vaan kieltoerehdystä koskevan säännöksen (rikoslain 4 luvun 2 §) soveltumisen kannalta. Yleisesti voidaan todeta, että kieltoerehdystä koskevan säännöksen soveltamiskynnys on varsin korkealla (HE 44/2002 vp, s. 106 ja esim. KKO 2006:70, KKO 2011:23 ja KKO 2015:66).

Maahantuontiin ja maastavientiin liittyy pakotteiden lisäksi myös muuta kansalliseen ja kansainväliseen lainsäädäntöön liittyviä rajoituksia, joiden rikkominen on säädetty rangaistavaksi rikoslain 46 luvussa. Esimerkiksi kaksikäyttötutujen osalta tällaisia rajoituksia sisältyy myös kaksikäyttötutujen vientivalvonnasta annettuun lakiin (562/1996), jonka 9 §:ssä viitataan tämän lain vastaisten tekojen rangaistavuuden osalta rikoslain 46 luvun

1–3 ja 12 §:ään. Ehdotetuilla pakoterikossäännöksillä ei muutettaisi muiden kuin pakotteisiin liittyvien tekojen rangaistavuutta, joten muihin tekoihin soveltuvat rangaistussäännökset määräytyisivät jatkossakin sen perusteella, mitä maahantuontiin ja maastavientiin liittyvää lainsäädäntöä teolla rikotaan.

1 §. Säännöstelyrikos. Pykälän 1 momenttia muutettaisiin niin, että sen 1 ja 9 kohta kumottaisiin. Muutokset tehtäisiin sen vuoksi, että jatkossa vastaaviin tekoihin sovellettaisiin ehdotettuja pakoterikoksia koskevia säännöksiä 3 a – 3 d §:ssä.

3 a §. Pakoterikos. Lukuun lisättäisiin uusi rangaistussäännös, joka koskisi pakotteiden vastaisia tekoja. Pykälän 1 momentin johdantokappaleessa määriteltäisiin ne säädökset, joissa asetettujen pakotteiden rikkomista rangaistavuus koskee. Viitatuissa säädöksissä tai niiden nojalla säädettyissä pakotteissa määritellään tarkemmin ne kiellot, joiden rikkominen tulisi pakoterikoksena rangaistavaksi.

Keskeisimpiä näistä säädöksistä ovat käytännössä SEUT 215 artiklan nojalla annetut asetukset, joiden säännökset ovat pääasiassa suoraan sovellettavia. Pakotelain (659/1967) 2 a §:n 1 momentin mukaan SEUT 215 artiklan nojalla annettujen pakoteasetusten täytäntöönpanosta annetaan tarvittaessa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella. Tällaisten valtioneuvoston asetusten säännösten rikkominen kuuluisi johdantokappaleen sanamuodon mukaan pakoterikossäännöksen soveltamisalaan.

SEU 29 artiklan nojalla tehdyt pakotteita koskevat neuvoston päätökset eivät sen sijaan ole suoraan sovellettavia. Pääsääntöisesti ne pannaan kuitenkin täytäntöön SEUT 215 artiklan nojalla annetuilla asetuksilla. On myös mahdollista, että SEU 29 artiklan nojalla annettu pakotepäätös edellyttää kansallista täytäntöönpanolainsäädäntöä. Tällaisissa tapauksissa pakoterikoksen rangaistavuuden piiriin kuuluisivat pakotepäätöksen täytäntöönpanemiseksi annetun lainsäädännön vastaiset teot.

YK:n peruskirjan (SopS 1/1956) VII luvun artiklan nojalla YK:n turvallisuusneuvosto voi määrätä pakotteita kansainvälistä rauhaa tai turvallisuutta uhkaavaa toimijaa kohtaan. EU:ssa YK:n määräämät pakotteet pannaan käytännössä täytäntöön neuvoston päätöksillä ja neuvoston asetuksilla. Kun neuvoston asetukset ovat suoraan sovellettavia, myös YK:n määräämät pakotteet velvoittavat tätä kautta Suomen oikeudenkäyttöpiirissä. Pykälän 1 momentin johdantokappaleessa on kuitenkin katsottu tarpeelliseksi erikseen kattaa myös YK:n turvallisuusneuvoston pakotteita koskevien päätöslauselmien nojalla säädetyn lainsäädännön rikkominen, varautuen tilanteeseen, jossa EU ei poikkeuksellisesti täytäntöönpanisi YK:n turvallisuusneuvoston asettamia pakotteita neuvoston päätöksiin ja asetuksiin. Tällöin YK:n turvallisuusneuvoston pakotteita koskeva päätöslauselma toimeenpano vaatisi kansallista lainsäädäntöä. Myös muusta syystä saattaa olla tarpeen säätää näissä tilanteissa kansallista täydentävää lainsäädäntöä. Pakotelain (659/1967) 1 § mahdollistaa, että Suomelle yhdistyneiden Kansakuntien jäsenyydestä johtuvien, turvallisuusneuvoston sitoviin päätöksiin perustuvien velvoitusten täyttämiseksi Suomen osalta tarvittavista taloudellisluontoisista sekä tieto- ja muuta liikennettä koskevista toimenpiteistä voidaan määrätä asetuksella. Johdantokappaleen sanamuodon mukaan rangaistavuus kattaisi myös tällaisen lainsäädännön rikkomisen.

YK:n turvallisuusneuvoston terrorismin vastaisia pakotteita koskeva päätöslauselman 1373 (2001) perusteella on säädetty laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi (325/2013), niin sanottu ”jäädyttämislaki”. Pakoterikossäännöstä ei ole tarkoitus soveltaa jäädyttämislain kieltojen rikkomista koskeviin tekoihin. Jäädyttämislain 6 ja 7 §:n kieltojen rikkomista

koskevista tekoista rangaistaisiin sen sijaan jatkossakin rikoslain 46 luvun 1 §:n 2 momentissa nojalla säännöstelyrikoksena.

Ehdotetun 3 a §:n 1 momentin johdantokappaleen mukaan rikoksen yritys rinnastettaisiin täytettyyn tekoon kriminalisoimalla perustunnusmerkistössä pakotteen rikkomisen lisäksi pakotteen rikkomisen yrittäminen. Pakotteen rikkomisen yrittämiseen ei näin ollen sovellettaisi alennettua rangaistusasteikkoa. Siltä osin kuin rangaistavissa teoissa olisi kysymys laiminlyönneistä, yrittämisen rangaistavuus ei tulisi kysymykseen.

Momentin 1–10 kohdassa luonnehdittaisiin asiallisesti ne tekotavat, joilla pakotteiden rangaistavaan rikkomiseen voi syyllistyä. Tarkoitus on, että rangaistavuus kattaa kaikkien pakotesäädöksessä säädettyjen yksilöityjen kieltojen ja niihin merkitykseltään rinnastettavien toimintavelvollisuuksien rikkomiset. Kohdissa 1–9 on pyritty kuvaamaan ainakin keskeisimmät tällaiset tekotavat, jotta säännös antaisi selkeän kuvan rangaistavuuden piiriin kuuluvien tekojen luonteesta. Viimeinen 10 kohta jättäisi rangaistavat tekotavat muita kohtia avoimemmin pakotenormiston sisällöstä riippuvaksi. Jos teko rikkoo muunlaista yksilöityä pakotesäädöksessä säädettyä kieltoa tai niihin merkitykseltään rinnastettavaa toimintavelvollisuutta kuin 1–9 kohdissa tarkoitettua, sovellettaisiin siihen 10 kohtaa.

Momentin 1–10 kohdat perustuvat pääosin direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa oleviin rikosmääritelmiin, mutta eivät täysin seuraisi niiden mukaista jaottelua. Momentin 1–10 kohdissa määriteltäisiin tekoja rangaistavaksi jossain määrin laajemmin kuin direktiivin rikosmääritelmissä. Tämä johtuu siitä, etteivät direktiivin rikosmääritelmät näytä kattavan ainakaan riittävällä selvyydellä kaikilta osin pakotesäädöksissä asetettujen kieltojen tai velvoitteiden rikkomista. Kohdat olisivat soveltamisalaltaan joiltain osin päällekkäisiä, millä on tarkoitus varmistaa rangaistavuuden alan selkeys ja kattavuus.

Joissakin pakotesäädöksissä asetetuissa kielloissa kielletään erilaisia tekoja ”suoraan tai välillisesti” tehtyinä. Ehdotettujen pakoterikossäännösten soveltaminen kattaisi myös tällaiset välilliset teot, kun ne on nimenomaisesti pakotesäädöksessä kielletty. Välillisinä voidaan pitää tekoja, joita tehdään kolmannen henkilön tai kolmannen valtion kautta. Esimerkiksi kiellettyä välillistä varojen saataville asettamista voi olla varojen antaminen näennäisesti kolmannelle henkilölle (niin sanotulle bulvaanille), siinä tarkoituksessa tai ainakin mieltäen tahallisuusedellytyksen täyttävällä tavalla, että varat päätyvät nimetylle henkilölle. Vastaavasti kiellettyinä välillisenä vientinä voidaan pitää tavarantoiminnan kolmanteen maahan tarkoituksena tai mieltäen, että se päättyy pakotteen kohteena olevaan valtioon. Rikoslain 5 luvun yleisten osallisuutta koskevien säännösten nojalla välillisiä tekoja voitaisiin katsoa tapauksesta riippuen myös rangaistavaksi avunannoksi, rikoskumppanuudeksi tai muuksi osallisuudeksi. Vaikka omaisuus ei tämän tyyppisissä tapauksissa päätyisikään tosiasiallisesti pakotteen kohteena olevalle henkilölle tai valtioon, voi kysymys kuitenkin olla rangaistavasta yrittämisestä.

Momentin 1 kohta koskisi henkilöpakotteiden rikkomista. Kohdan alkuosan mukaan rangaistavaa olisi se, että varoja tai taloudellisia resursseja asetetaan pakotesäädöksessä nimetyn henkilön tai oikeushenkilön saataville tai hyödynnettäviksi. Termillä oikeushenkilö on tarkoitus kattaa se, mitä EU:n pakoteasetuksissa tarkoitetaan sanamuodolla ”yhteisö tai elin”. Kohta liittyy direktiivin 3 artiklan 1 kohdan a ja b alakohtien rikosmääritelmiin ja kieltoihin, joista säädetään esimerkiksi asetuksen (EU) N:o 269/2014 2 artiklan 2 kohdassa. Rangaistava teko koskisi sanamuotonsa mukaisesti vain pakotesäädöksissä nimetyille luonnollisille tai oikeushenkilöille kohdistettuja taloudellisia etuja. Saataville asettamisella tarkoitetaan sitä, että varoja tai taloudellisia resursseja annetaan, myydään tai muulla tavoin saatetaan henkilön käytettäväksi. Kohdassa tarkoitettu käsite ”taloudelliset resurssit” määritellään direktiivin 2 artiklan 4 kohdassa ja samalla tavalla EU:n henkilöpakoteasetuksen (EU) N:o 269/2014 1

artiklan d kohdassa. Niiden mukaan ”taloudellisilla resursseilla” tarkoitetaan ”kaikenlaista aineellista tai aineetonta, irtainta tai kiinteää omaisuutta, joka ei ole varoja mutta jota voidaan käyttää varojen, tavaroiden tai palvelujen hankkimiseen.”

Kohdan loppuosassa säädetään rangaistavaksi pakotesäädöksessä säädetyn jäädyttämisvelvoitteen laiminlyönti. Kohta liittyy velvoitteisiin, joista säädetään esimerkiksi asetuksen (EU) N:o 269/2014 2 artiklan 1 kohdassa. Kohdassa tarkoitettu jäädyttäminen määritellään tarkemmin direktiivin 2 artiklassa. Artiklan 5 kohdan mukaan ”varojen jäädyttämisellä” tarkoitetaan ”toimia, joilla estetään kaikki sellainen varojen siirtäminen, kuljettaminen, muuntaminen tai käyttö tai varojen käyttöön antaminen tai käsittely, joka johtaisi niiden määrän, paljouden, sijainnin, omistuksen, hallinnan, luonteen tai käyttötarkoituksen muuttumiseen taikka muuhun sellaiseen muutokseen, joka mahdollistaisi varojen käytön, omaisuudenhoito mukaan lukien”. Artiklan 6 kohdan mukaan ”taloudellisten resurssien jäädyttämisellä” tarkoitetaan toimia, joilla estetään taloudellisten resurssien käyttäminen varojen, tavaroiden tai palvelujen hankkimiseen millä tahansa tavalla, muun muassa niitä myymällä, vuokraamalla tai kiinnittämällä.” Rikokseen voisivat syylistyä ne henkilöt, jotka ovat keskeisestä vastuuasemasta vastuulle tällaisen jäädyttämisvelvoitteen toimeenpanossa.

Momentin 2 kohta liittyy neuvoston päätöksissä jäsenvaltioille asetettuihin velvoitteisiin toteuttaa tarvittavat toimenpiteet estääkseen nimettyjen luonnollisten henkilöiden pääsyn valtion alueelle tai heidän kauttakulkunsa valtion alueen kautta. Tällaisista velvoitteista säädetään esimerkiksi neuvoston päätöksen 2014/145/YUTP 1 artiklassa. Matkustusrajoituksia koskevia rajoittavia toimenpiteitä koskevia neuvoston päätöksiä täytäntöönpanevat säännökset ovat erityisesti ulkomaalaislaissa (31/2004). Lain 11 §:n mukaan ulkomaalaisen maahantulo edellyttää muun muassa, että häntä ei ole määrätty maahantulokieltoon. Ulkomaalaislain 36 §:n mukaan oleskelulupa voidaan jättää myöntämättä, jos ulkomaalaisen katsotaan vaarantavan yleistä järjestystä tai turvallisuutta, kansanterveyttä tai Suomen kansainvälisiä suhteita taikka jos henkilön maahantulo ja kauttakulku tulee Suomea sitovan kansainvälisoikeudellisen velvoitteen tai Euroopan unionista tehdyn sopimuksen nojalla annetun neuvoston päätöksen mukaisesti estää.

Schengenin tietojärjestelmän (SIS) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä rajatarkastuksissa, Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen muuttamisesta ja asetuksen (EY) N:o 1987/2006 muuttamisesta ja kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2018/1861 25 artiklassa säädetään maahantulon ja maassa oleskelun epäämistä koskevien kuulutusten tallentamisen edellytyksistä Schengen-alueen yhteiseen Schengenin tietojärjestelmään sellaisten kolmansien maiden kansalaisten osalta, joihin sovelletaan rajoittavia toimenpiteitä. SIS-järjestelmään tallennetaan neuvoston antamien tietojen perusteella neuvoston säädökseen perustuvaan rajoittamistoimeen liittyvät kuulutukset. Vakiintuneen käytännön mukaan näiden kuulutusten ylläpitäminen on Euroopan unionin neuvoston puheenjohtajana toimivan jäsenvaltion vastuulla (HE 35/2021 vp s. 18).

Suomessa matkustusrajoitteiden toimeenpanosta vastaavat Rajavartiolaitos sekä poliisi muun muassa selvittämällä ulkomaalaisen maassaolon laillisuuden. Myös ulkoasiainministeriön passi- ja viisumiyksikön ja Maahanmuuttoviraston tulee ottaa EU:n pakotesäännökset toiminnassaan huomioon. Rajoittavien toimenpiteiden kohteet havaitaan tehokkaasti, jos henkilöt on merkitty asianmukaisesti rekistereihin. Viisumihakemusten osalta matkustusrajoitteiden kohteet tulisi havaita Schengenin tietojärjestelmästä (SIS) järjestelmästä tai viimeistään ulkorajalla tapahtuvan tarkastuksen yhteydessä (HE 288/2014 vp s. 12).

Ehdotetussa momentin 2 kohdassa mahdollistamisella tarkoitettaisiin joko aktiivista tekoa tai laiminlyöntiä, jonka johdosta maahantulo tai kauttakulku toteutuu. Pelkän mahdollisuuden

luominenkin tällaiseen täyttäisi tunnusmerkistön, jos kysymys on rangaistavasta yrittämisestä. Kun rikokseen syyllistyy virkamies, voisivat tekoon soveltua momentin 2 kohdan lisäksi rikoslain 40 luvun säännökset, ja Rajavartiolaitoksen sotilasvirassa palvelevien osalta rikoslain 45 luvun säännökset. Kohta liittyy direktiivin 3 artiklan 1 kohdan c alakohdan rikosmääritelmään.

Momentin 3 *kohta* liittyy sektoripakotteissa asetettuihin kieltoihin, jotka koskevat liiketoimintaa tai muuta sopimuksen tai muun oikeustoimien tekemistä. Sanamuoto koskisi mitä tahansa tällaista toimintaa, joka on pakotesäädöksessä kielletty. Sanamuoto kattaisi esimerkiksi julkisia hankintoja koskevien sopimusten tekemisen. Kohdassa tarkoitettuja kieltoja on asetettu esimerkiksi asetuksen (EU) N:o 833/2014 5 aa ja 5 k artiklassa. Kohta liittyy direktiivin 3 artiklan 1 kohdan d alakohdan rikosmääritelmään, mutta on tätä soveltamisalaltaan laajempi, koska rangaistavuus ei rajoitu toimintaan vain pakotteiden kohteena olevan valtion elinten tai niiden omistamien oikeushenkilöiden kanssa. Kohdan sanamuoto kattaisi tällaisen toiminnan myös muiden tahojen kanssa, kun niillä rikotaan pakotesäädöksessä asetettua kieltoa.

Momentin 4 *kohta* liittyy sektoripakotteissa asetettuihin kieltoihin, jotka koskevat tavaroihin tai muuhun omaisuuteen liittyvää myymistä tai muunlaista vaihdantaa. Tällaisia kieltoja on useita esimerkiksi asetuksessa (EU) N:o 833/2014. Kohta liittyy direktiivin 3 artiklan 1 kohdan e alakohdan rikosmääritelmään. Momentin 4 kohta näyttää kuitenkin olevan soveltamisalaltaan sitä laajempi, koska se kattaisi tavaraan kohdistuvan toiminnan lisäksi myös toiminnan, joka koskee muuta omaisuutta, esimerkiksi tuotteisiin tai teknologiaan liittyviä oikeuksia, kuten lisenssejä, teollis- ja tekijänoikeuksia, liikesalaisuuksia ja käteisrahaa. Myös tällaisen muun omaisuuden vaihdantaa koskevia kieltoja on pakotesäädöksissä. Kohdassa mainitut tekotavat kattaisivat myös toiminnan, esimerkiksi maahantuonnin, maastaviennin ja välittämisen, jossa omaisuus ei välttämättä ole missään vaiheessa tekoon syyllistyvän hallussa. Kohdan sanamuodot kattavat myös passittamisen. Lisäksi sanamuodot kattavat myös kauttakuljetuksen ja muun toiminnan myös kolmansien maiden kautta, kun tällainen on pakotesäädöksissä kielletty. Pakotesäädöksissä saatetaan täyskiellon sijaan säätää omaisuuden vienti tai muu vaihdanta luvanvaraiseksi. Tällöin luvatta vieminen voidaan yleensä katsoa rajoittavaa toimenpidettä rikkovaksi.

Momentin 5 *kohta* liittyy sektoripakotteissa asetettuihin kieltoihin, jotka koskevat eri tyyppisten palvelujen tarjoamista tai toimittamista. Sanamuoto kattaisi kaiken tyyppiset pakotesäädöksissä kielletyt palvelut, kuten välitys-, sijoitus-, neuvonta- ja muut palvelut. Tunnusmerkistössä mainittaisiin selvyyden vuoksi erikseen myös tekninen apu. Pakotesäädöksissä kielletään nimenomaisesti myös teknisen avun antamista. Asetuksen (EU) N:o 833/2014 1 artiklan c kohdan määritelmäsäännöksen mukaan ”teknisellä avulla” tarkoitetaan: ”kaikkea teknistä tukea, joka liittyy korjaamiseen, kehittämiseen, valmistukseen, kokoamiseen, testaamiseen, kunnossapitoon tai muuhun tekniseen palveluun, ja se voi olla muodoltaan ohjausta, neuvontaa, koulutusta, käytännön tietojen tai taitojen välittämistä tai konsulttipalveluja, mukaan lukien avun antaminen suullisesti”. Momentin 5 kohta liittyy direktiivin 3 artiklan 1 kohdan g alakohdan rikosmääritelmään.

Momentin 6 *kohta* liittyy sektoripakotteissa asetettuihin kieltoihin, jotka koskevat rahoituksen tai rahoitusavun tarjoamista. Asetuksen (EU) N:o 833/2014 1 artiklan o kohdan määritelmäsäännöksen mukaan ”rahoituksella tai rahoitusavulla” tarkoitetaan ”valitusta keinosta riippumatta kaikkia toimia, joilla kyseinen henkilö, yhteisö tai elin ehdollisesti tai ehdoitta antaa käyttöön tai sitoutuu antamaan käyttöön omia varojaan tai taloudellisia resurssejaan, joihin kuuluvat muun muassa seuraavat: avustukset, lainat, takaukset, takausvakuutukset, velkakirjat, remburssit, toimitusluotot, ostajaluotot, tuonti- tai vientiennakot ja kaikenlaiset vakuutukset ja jälleenvakuutukset, mukaan lukien vientiluottovakuutukset;

tuotteen tai palvelun sovitun hinnan maksaminen sekä normaalin liiketoimintakäytännön mukaisesti laaditut maksua koskevat ehdot eivät ole rahoitusta eivätkä rahoitusapua”. Momentin 6 kohta liittyy direktiivin 3 artiklan 1 kohdan f alakohdan rikosmääritelmään.

Momentin 7 kohta liittyy sektoripakotteissa asetettuihin kieltoihin, jotka koskevat kulkuvälineiden liikennöintiä ja pääsyä alueelle tai paikkaan sekä poispääsyä niiltä. Kohdan sanamuoto kattaa maa-, ilma- ja vesiliikenteen. Kiellot voivat liittyä kulkuvälineiden liikennöintiin tai päästämiseen valtion alueelle tai siellä olevaan paikkaan, kuten satamaan, tai näiltä poistumiseen. Tällaiseen toimintaan liittyviä kieltoja säädetään esimerkiksi asetuksen (EU) N:o 833/2014 3 d, 3 ea–ec ja 3 l artiklassa. Mahdollistamisella tarkoitettaisiin kohdassa samaa kuin momentin 2 kohdassa. Rikokseen voisi syyllistyä joko aktiivisella teolla tai laiminlyönnillä. Kiellon rikkomiseen voisivat syyllistyä ne henkilöt, jotka ovat tehtäviensä perusteella keskeisessä vastuuasemassa kulkuneuvojen pääsyn tai poispääsyn kontrolloimisessa. Kiellon rikkomiseen voisivat syyllistyä myös sellaiset henkilöt, jotka liikennöivät kulkuneuvoja pakotesäädösten vastaisesti. Momentin 7 kohtaa vastaavaa rikosta ei näytä sisältyvän direktiivin 3 artiklan 1 kohdan rikosmääritelmiin.

Momentin 8 kohta liittyy sektoripakotteissa asetettuihin kieltoihin toimia oikeushenkilössä. Tällaisia kieltoja on esimerkiksi asetuksen (EU) N:o 833/2014 5 aa artiklan 1 b kohdassa ja 5 o artiklassa, joissa kielletään määrätyn edellytyksin oikeushenkilöiden hallintoelimissä toimiminen. Pykälän 8 kohtaa vastaavaa rikosta ei näytä sisältyvän direktiivin 3 artiklan 1 kohdan rikosmääritelmiin.

Momentin 9 kohta koskee pakotesäädösten nojalla tiettyyn toimintaan myönnettyissä luvissa asetettujen ehtojen rikkomista. Pakotesäädöksissä säädetty poikkeukset kieltoihin perustuvat usein viranomaisen myöntämään poikkeuslupaun, joissa asetetaan ehtoja. Ehdot voivat koskea esimerkiksi määräaikoja tai määriä. Rangaistavuus koskisi tällaisessa luvassa asetetun ehdon rikkomista. Direktiivin 3 artiklan 1 kohdan i alakohdan rikosmääritelmän mukaan tällaisen teon tulisi olla rangaistava ainakin, jos kyseinen toiminta tällaisen luvan puuttuessa katsotaan sellaisen pakotteessa asetetun kiellon tai rajoituksen rikkomiseksi. Momentin 9 kohta ei sisältäisi vastaavaa rajoitusta rangaistavuuteen, mutta lupaehdon rikkomisen ollessa merkitykseltään vähäisempi, arvioitaisiin tekoa pakoterikkomuksena ehdotetun 3 d §:n 1 momentissa säädetyn mukaisesti.

Momentin 10 kohdan nojalla rangaistavia olisivat sellaiset pakotesäädöksissä asetettujen kieltojen tai toimintavelvollisuuden vastaiset teot, joita ei mainita momentin muissa kohdissa. Tarkoitus on, että rangaistavuus kattaa myös muiden mahdollisten nykyisten ja tulevien pakotteiden vastaiset teot. Momentin 10 kohta on tarpeellinen edellä osiossa 4 todetuista syistä, joiden mukaan kaikkien nykyistenkin pakotesäädöksissä asetettujen kieltojen tai velvoitteiden rikkomista ei ole mahdollista luonnehtia tai tarkoituksenmukaista pyrkiä luonnehtimaan asiallisesti tarkemmin pykälän muissa kohdissa. Myös 10 kohta koskisi ainoastaan tekoja, joilla rikotaan tai yritetään rikkoa jotakin momentin johdantokappaleessa tarkoitettua rajoittavaa toimenpidettä tai pakotetta.

Kohta koskisi yksilöityjen kieltojen rikkomisen lisäksi myös toimintavelvollisuuksien rikkomista, kun toimintavelvollisuus voidaan merkitykseltään rinnastaa kieltoon. Tällaisista toimintavelvollisuuksista säädetään pakotesäädöksissä kieltojen lisäksi ja yleensä kieltojen noudattamisen tehostamiseksi. Toimintavelvollisuuden merkitystä arvioitaisiinkin kyseessä olevien pakotteiden yleisten tavoitteiden kannalta. Tässä olisi syytä ottaa huomioon toimintavelvoitteen merkitys osana pakotesäädöksen kokonaisuutta.

Kohdan nojalla rangaistavissa teoissa voi olla kysymys esimerkiksi henkilöpakotteesta asetetun toimintavelvollisuuden rikkomisesta. Esimerkiksi asetuksen (EU) N:o 269/2014 8 ja 9 artiklan 2 kohdan a alakohdassa asetetaan velvoitteita tehdä varoista tai taloudellisista resursseista ilmoitus toimivaltaiselle viranomaiselle. Tällaisten velvoitteiden rikkomista osittain koskevat rikosmääritelvät ovat direktiivin 3 artiklan 1 kohdan h alakohdan iii ja iv luetelmakohdissa. Sektoripakotteiden osalta momentin 10 kohdassa tarkoitettu merkittävämpi toimintavelvollisuus on esimerkiksi asetuksen (EU) N:o 833/2014 5 r artiklan 1 kohdassa, jossa velvoitetaan tiettyjä oikeushenkilöitä ilmoittamaan kaikista yli 100 000 euron suuruista varainsiirroista, jotka ne ovat tehneet kyseisen vuosineljänneksen aikana suoraan tai välillisesti yhdessä tai useammassa erässä unionin ulkopuolelle. Saman artiklan 2 kohdassa asetetaan lisäksi velvoitteita luottolaitoksille. Lisäksi 5 g artiklan 1 kohta velvoittaa luottolaitoksia ilmoittamaan viranomaisille 100 000 euron suuruista talletuksista.

Tämän tyyppisten toimintavelvollisuuksien laiminlyönnin merkitys voidaan vakavuudeltaan lähtökohtaisesti rinnastaa kieltojen rikkomiseen, ja ne kuuluisivat sen vuoksi pykälän 10 kohdan soveltamisalaan. Samalla on syytä ottaa huomioon, että monien tällaisten velvoitteiden välitön tarkoitus voi olla turvata tai valvoa sitä, että erikseen säädettyjä kieltoja noudatetaan. Tapauksesta riippuen teoista ei välttämättä sen vuoksi suoraan aiheudu vastaavanlaista vahinkoa kuin kieltojen rikkomista koskevista teoista. Tällä voisi olla yksittäistapauksessa merkitystä arvioitaessa rangaistuksen mittaamisessa teon vakavuutta ja vahingollisuutta rikoslain 6 luvun säännösten nojalla. Jos taas kyse on olennaisesti vähäisemmästä tällaisesta teosta, arvioitaisiin se pakoterikkomuksena ehdotetun 3 d §:n 1 momentin nojalla. Pakotesäädöksissä säädetään myös sellaisista vähäisemmistä velvoitteista, jotka eivät merkitykseltään rinnastu kieltoihin. Tällaisten rikkomista arvioitaisiin 3 d §:n 2 momentin nojalla.

Momentin 10 kohdan tai pakoterikkomusta koskevan säännöksenkään soveltamisalaan eivät kuuluisi teot, jotka eivät riko kieltoa tai velvoitetta, vaan ainoastaan merkitsevät muunlaisen pakotesäädöksessä säädetyn normin, kuten menettelyä tai muotovaatimuksia koskevan säännöksen vastaista menettelyä. Tällaiset teot eivät ylipäänsä olisi rangaistavia sellaisenaan (ks. tarkemmin 3 d §:n 2 momentin perustelut).

Pykälän 2 *momentti* koskisi tekoja, joilla pyritään kiertämään henkilöpakotteita. Pykälän 1 momentista poiketen 2 momentissa rikosten tunnusmerkistöissä tekojen keskeinen sisältö selviäisi jo rikoslain säännöksestä eikä olennaisesti jäisi muun lainsäädännön varaan. Tämä johtuu siitä, ettei vastaavista teoista ole yksityiskohtaisia säännöksiä pakotesäädöksissä. Pykälän 2 momentissakin tarkoitettavat rikokset liittyvät henkilöpakoteasetuksissa säädettyihin varojen jäädyttämistä koskeviin velvoitteisiin ja näissä asetuksissa asetettuihin yleisiin kieltoihin kiertää niissä säädettyjä kieltoja, esimerkiksi asetuksen (EU) N:o 269/2014 9 artiklan 1 kohdassa.

Momentin ensimmäisen virkkeen alkuosa koskee pyrkimystä peitellä pakotteen nojalla jäädytettäväksi määrättyjä varoja tai taloudellisia resursseja. Rikokseen voisi syyllistyä periaatteessa kuka tahansa henkilö, mukaan lukien nimetty henkilö, joka käyttää, siirtää tai muuten luovuttaa omia varojaan. Tunnusmerkistössä ei edellytettäisi, että varojen tai taloudellisten resurssien peittäminen onnistuu, vaan jo niiden peittämistarkoituksessa tehdyt teot olisivat rangaistavia. Pelkkä omaisuutensa käyttäminen esimerkiksi nimettynä henkilönä ei vielä tarkoita, että se tapahtuu peittämistarkoituksessa. Mahdollisen peittämistarkoituksen voivat osoittaa henkilön muu toiminta tai teon muut olosuhteet, esimerkiksi menettely, joka ei ole varojen tai taloudellisten resurssien hyödyntämisen edellytys, ja jonka johdosta niiden olemassaoloa tai omistajaa koskevien tietojen saaminen vaikeutuu. Momentin alkuosa perustuu direktiivin 3 artiklan 1 kohdan h alakohdan i luetelmakohtaan.

Momentin ensimmäisen virkkeen loppuosan nojalla rangaistavaa olisi väärin tai harhaanjohtavien tietojen antaminen sen salaamiseksi, että nimetty luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö on rajoittavalla toimenpiteellä jäädytettäväksi määrätyn omaisuuden lopullinen omistaja tai edunsaaja. Tähänkin rikokseen voisi syyllistyä periaatteessa kuka tahansa henkilö. Vääriä tai harhaanjohtavia tietoja säännöksessä tarkoitettussa salaamistarkoituksessa voitaisiin antaa esimerkiksi luottolaitoksille tai pakotteiden kohteena olevien varojen jäädyttämisestä vastaaville viranomaisille. Väärinä voitaisiin pitää tietoja, jotka eivät ole totuudenmukaisia. Tieto voi olla totuudenmukaisuudestaan huolimatta harhaanjohtava, jos sen antaminen johtaa olennaisesti vääriin käsitykseen omaisuuden omistajasta tai edunsaajasta. Myös tietojen antaminen tahallisesti olennaisesti puutteellisenä voi olla harhaanjohtavaa. Momentin ensimmäisen virkkeen loppuosa perustuu direktiivin 3 artiklan 1 kohdan h alakohdan ii luetelmakohtaan.

Pykälän 3 momentin nojalla 2 momentissa tarkoitettun rikoksen yritys olisi rangaistava. Pykälän 1 momentista poiketen yrityksen rangaistavuudesta säädettäisiin 2 momentissa tarkoitettujen rikosten osalta tavanomaisemmalla tavalla, joka viittaa yrityksen rangaistavuutta koskevien rikoslain yleisten osan säännösten soveltumiseen. Pykälän 2 momentissa tarkoitettun rikoksen yritykseen sovellettaisiin näin ollen myös alennettua rangaistusasteikkoa.

3 b §. Törkeä pakoterikos. Pykälässä säädettäisiin pakoterikoksen törkeästä tekemuodosta. Ankaroitamisperusteet koskisivat rikokseen liittyvän omaisuuden arvoa ja luonnetta sekä tekijän toimintatapoja. Pykälän 1 kohdan nojalla huomattavan taloudellisen hyödyn tavoittelu olisi ankaroitamisperuste. Sanamuodon mukaan edellytys ei olisi, että rikoksentehtyjä on saanut tällaisen hyödyn vaan pelkästään sen tavoittelu riittäisi.

Pykälän 2 kohdan nojalla ankaroitamisperuste olisi se, että rikoksen kohteena olevien varojen, taloudellisten resurssien, palvelujen tai liiketoiminnan arvo on ollut huomattava. Rikoksen kohteen arvo voi olla huomattava riippumatta siitä, saako tekijä siitä hyötyä. Esimerkiksi henkilöpakotteiden rikkomisen osalta kysymys voi olla rikoksentehtyjän lainmukaisesti hankitusta omaisuudesta, jonka tämä on nimettynä henkilönä jättänyt ilmoittamatta viranomaisille tai pyrkinyt peittämään. Sektoripakotteissa asetettujen tavaran vientiä koskevan kiellon rikkomista voitaisiin arvioida tämän kohdan nojalla, jos tavara on ollut huomattavan arvokas, riippumatta siitä kuinka paljon viejä on rikoksesta hyötynyt.

Direktiivin 5 artiklan mukaisesti viiden vuoden enimmäisvankeusrangaistusta koskeva velvoite koskee ainoastaan rikoksia, joihin liittyvä taloudellinen arvo on vähintään 100 000 euroa. Pykälän 1 ja 2 kohtien soveltamisen edellytykseksi ei ole tarkoitus asettaa näin korkeaa kynnysarvoa vaan sitä, mitä pidetään huomattavana hyötynä tai arvona, arvioitaisiin kansallisen rikosoikeuden mukaisesti. Oikeuskäytännössä noin 17 000 euroa on viime vuosina pidetty huomattavana taloudellisena arvona taloudellista toimintaa koskevien rikosten ankaroitamisperusteiden soveltamisen kannalta (esim. KKO 2019:93).

Pykälän 3 kohdan nojalla rikos voitaisiin katsoa törkeäksi, jos se on 3 a §:n 1 momentin 4 tai 5 kohdassa tarkoitettu teko, jonka kohteena on puolustustarvike tai kaksikäyttötutuote. Sanamuoto viittaa pakoterikossäännöksessä tarkoitettuihin tekoihin, jotka koskevat vaihdantaa tai palveluihin liittyvien sektoripakotteissa asetettujen kieltojen rikkomista. Puolustustarvikkeella tarkoitetaan Euroopan unionin yhteiseen puolustustarvikeluetteloon sisältyviä tuotteita. Kaksikäyttötutuotteella tarkoitetaan asetuksen (EU) 2021/821 liitteissä I ja IV lueteltuja kaksikäyttötutuotteita. Ankaroitamisperusteen syynä on puolustustarvikkeiden ja kaksikäyttötutuotteiden mahdollinen vahingollisuus ja se perustuu direktiivin 5 artiklan 3 kohdan e alakohdan velvoitteeseen.

Pykälän 4 kohdan nojalla ankaroittamisperuste olisi rikoksen erityinen suunnitelmallisuus. Pakotteiden rikkominen edellyttää jo tyypillisesti jonkinasteista suunnitelmallisuutta. Ankaroittamisperuste soveltuisi silloin, kun rikoksentekijä on rikoksen toteuttamiseksi ryhtynyt tavallista pidemmälle meneviin järjestelyihin tai pitkäkestoiseen tai toistuvaan suunnitelmalliseen toimintaan.

Pykälän 5 kohdan nojalla rikoksen tekeminen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa olisi ankaroittamisperuste. Sanamuoto viittaa rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa olevaan yleiseen järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmään.

Pykälän loppuosan mukaan säännöksen soveltaminen edellyttäisi myös, että rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Rangaistusasteikko olisi vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään viisi vuotta. Tämä asteikko on ankarampi kuin törkeästä säännöstelyrikoksesta ja muista taloudellista toimintaa koskevien rikosten törkeistä tekemuodoista pääsääntöisesti säädetty asteikko, joka on vankeutta neljästä kuukaudesta neljään vuoteen. Törkeän pakoterikoksen rangaistusasteikko perustuu osittain direktiivin 5 artiklan velvoitteisiin. Rikoksen ankarampi asteikko on perusteltu myös pakotteiden noudattamisen merkityksen ja tavoitteiden kannalta.

3 c §. Tuottamuksellinen pakoterikos. Rikoksen tunnusmerkistö koskisi pakoterikoksen tekotavoista ainoastaan sellaista 3 a §:n 1 momentin 4 tai 5 kohdassa tarkoitettua pakotteen rikkomista, jonka kohteena on puolustustarvike tai kaksikäyttötuote. Puolustustarvikkeella tarkoitettaisiin Euroopan unionin yhteiseen puolustustarvikeluetteloon sisältyviä tuotteita. Kaksikäyttötuotteella tarkoitettaisiin asetuksen (EU) 2021/821 liitteissä I ja IV lueteltuja kaksikäyttötuotteita. Tällaisiin tuotteisiin liittyvässä vaihdannassa on niiden mahdollisen vahingollisuuden vuoksi syytä noudattaa erityistä huolellisuutta. Rangaistavuus edellyttäisi törkeää huolimattomuutta. Rikoksesta ei säädettäisi lievää tekemuotoa. Rikoksesta säädettäisiin rangaistukseksi sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta. Ehdotetun rangaistusasteikon nojalla vähäisimmissä tapauksissa rangaistukseksi voitaisiin tuomita sakkoa. Säännös perustuu direktiivin 3 artiklan 3 kohdan velvoitteeseen.

3 d §. Pakoterikkomus. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin pakoterikoksen lievistä tekemuodosta. Luvun 3 a §:ssä määritelty rikokset voivat koskea vähäarvoista omaisuutta tai muuten olla merkitykseltään verrattain vähäisiä pakotteiden tavoitteiden kannalta. Pakoterikkomusta koskevaa säännöstä voitaisiin soveltaa, jos rikos on huomioon ottaen tavoitellun hyödyn määrä, rikoksen kohteena olevan omaisuuden tai taloudellisten resurssien arvo tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Käytännössä merkittävä osa nykyisin säännöstelyrikoksena arvioituista teoista on ollut tällaisia. Kuitenkin myös rikoksen kohteen laatu olisi syytä ottaa arvioinnissa huomioon. Tekijän tavoitteleman tai saaman rikoshyödyn vähäisyyskään ei yksin puoltaisi säännöksen soveltamista, jos rikoksen kohteena olleen omaisuuden arvo ei ollut vähäinen. Rikoksen lievän tekemuodon soveltumista voisivat erityisissä olosuhteissa puoltaa myös muut seikat, jotka eivät liity taloudelliseen arvoon. Tällaiset seikat voivat liittyä teon muuten tavallista vähäisempään moitittavuuteen, tekijän menettely ja muut olosuhteet huomioon ottaen.

Säännös ei soveltuisi tuottamuksellisen pakoterikoksen lievänä tekemuotona. Tämä johtuu siitä, että viimeksi mainittu säännös koskee vain tekoja, joiden kohteena on puolustustarvike tai kaksikäyttötuote, mikä lisää olennaisesti tekojen moitittavuutta. Tahallaan tehtyinä tällaisia tekoja arvioitaisiin ehdotetun 3 b §:n mukaisesti lähtökohtaisesti törkeinä.

Pakoterikkomuksesta säädettäisiin rangaistukseksi sakko. Näin ollen asia olisi mahdollista käsitellä myös sakkomenettelyssä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin pakoterikkomuksina rangaistavaksi sellaiset vähäisemmät teot, joilla rikotaan pakotesäädöksissä säädettyä ilmoitus-, tiedonanto-, raportointi- tai muuta sellaista nimenomaista velvoitetta. Kysymys on sellaisista vähäisemmistä velvoitteista, jotka eivät merkitykseltään rinnastu rajoittavalla toimenpiteellä asetettuihin kieltoihin. Momentti ei soveltuisi säännöksen sanamuodon mukaan, jos teko on rangaistava 3 a–3 c §:n nojalla eli täyttää pakoterikoksen tai tuottamuksellisen pakoterikoksen tunnusmerkistön. Ensin mainitun rikosten lievistä tekemuodosta säädettäisiin pykälän 1 momentissa. Pykälän 2 momentissa ei näin ollen olisi kysymys pakoterikoksen lievistä tekemuodosta vaan sellaisista teoista, jotka eivät täytä mitään näiden rikosten tunnusmerkistöissä luonnehdittua tekotapaa, mutta rikkovat jotain pakotesäädöksessä säädettyä kuvatulasta velvoitetta. Tällaisina tekoina voisivat tulla rangaistavaksi esimerkiksi asetuksen (EU) N:o 833/2014 3 d artiklan 5 kohdassa tarkoitetun lentotietojen koskevan ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti, tai 3 m artiklan 11 kohdassa tarkoitetun liiketoimia koskevan ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti sekä muut vastaavantyyppisten velvoitteiden laiminlyönnit, jotka eivät merkitykseltään rinnastu kieltojen rikkomiseen.

Momentin sanamuodosta seuraa, että rangaistavuus ei koskisi lainkaan sellaisten pakotesäädöksissä säädettyjen menettelytapasäännösten tai muotovaatimusten noudattamatta jättämistä, joissa ei ole kysymys varsinaisesta ilmoitus-, tiedonanto-, raportointi- tai muun sellaisen velvoitteen rikkomisesta. Esimerkiksi asetuksen (EU) N:o 833/2014 2 c artiklan 1 kohdassa asetetaan velvoite tehdä ilmoitus viranomaisille ”mahdollisuuksien mukaan sähköisesti lomakkeella, joissa mainitaan ainakin kaikki liitteessä IX esitetyissä mallilomakkeissa mainitut seikat ja niissä esitetyssä järjestyksessä.” Tällaisen säännöksen vähäisessä noudattamatta jättämisessä olisi kysymys pikemminkin menettelytapasäännöksen tai muotovaatimusten rikkomisesta kuin varsinaisesta ilmoittamisvelvoitteen laiminlyönnistä, eikä teko siten olisi rangaistava.

4 §. Salakuljetus. Pykälän 3 momentissa säädetään nykyisin, ettei salakuljetuksena pidetä muun muassa säännöstelyrikossäännöksissä tarkoitetun tuontia tai vientiä koskevan säännöksen tai määräyksen rikkomista. Momenttia muutettaisiin niin, että siinä viitattaisiin myös ehdotettuihin pakoterikoksia koskeviin 3 a–3 d §:ään, joita jatkossa sovellettaisiin pakotteiden osalta säännöstelyrikossäännösten asemasta.

13 §. Oikeushenkilön rangaistusvastuu. Pykälän 1 momenttia muutettaisiin niin, että ehdotettuihin pakoterikokseen, törkeään pakoterikokseen ja tuottamukselliseen pakoterikokseen sovellettaisiin oikeushenkilön rangaistusvastuuta. Sanamuoto viittaa yleisiin oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeviin säännöksiin rikoslain yleisessä osassa ja rikoslain 9 luvussa. Muutoksella täytäntöönpantaisiin direktiivin 6 artiklan velvoitteet, jonka mukaan oikeushenkilö on voitava saattaa vastuuseen 3 ja 4 artiklassa tarkoitetuista rikoksista.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin yhteisöosakon enimmäismäärästä, kun kysymys on pakoterikoksen, törkeän pakoterikoksen ja tuottamuksellisen pakoterikoksen johdosta tuomittavasta yhteisöosakosta. Ehdotetussa 2 momentissa poikettaisiin nimenomaisesti rikoslain 9 luvun 5 §:ssä säädetystä yhteisöosakon rangaistusasteikosta enimmäismäärän osalta. Säännöksellä pantaisiin täytäntöön direktiivin 7 artiklan 2 kohdan velvoitteet oikeushenkilölle määrättävien sakkojen enimmäismäärästä.

Momentin mukaan yhteisöosakon ylin rahamäärä olisi viisi prosenttia oikeushenkilön liikevaihdosta, kuitenkin vähintään 850 000 ja enintään 40 miljoonaa euroa. Kun 5 % 17

miljoonasta eurosta on 850 000 euroa, momentti tarkoittaisi, että jos liikevaihto on enemmän kuin 17 miljoonaa euroa, olisi yhteisöosakon enimmäismäärä nykyistä 850 000 euroa korkeampi, kun kyseessä on momentissa tarkoitettu rikos. Jos liikevaihto on alle 17 miljoonaa euroa, olisi momentin sanamuodon nojalla yhteisöosakon enimmäismäärä tasan 850 000 euroa. Tämän tarkoituksena on, ettei yhteisöosakon rangaistusasteikkoa lievennetä nykyisestä. Yhteisöosakon vähimmäismäärään ei säädettäisi poikkeusta, joten se olisi edelleen 850 euroa myös kyseessä olevien rikosten osalta.

Momentissa säädettävä poikkeus yhteisöosakon enimmäismäärään ei vaikuttaisi muutoin oikeushenkilön rangaistusvastuuseen. Muilta osin sovellettaisiin siten edelleen rikoslain 9 luvun säännöksiä oikeushenkilön rangaistusvastuun yleisten perusteiden, tuomitsemisen, yhteisöosakon mittaamisperusteiden ja muiden asioiden osalta. Esimerkiksi yhteisöosakon rahamäärä vahvistettaisiin edelleen 6 §:n mukaisesti ehdotetussa momentissa määritellyn mukaisen rangaistusasteikon sisällä. Vastaavasti tuomittaessa yhteistä yhteisöosakkoa, sovellettaisiin 9 luvun 8 §:n 1 momentin sääntöä siten, että yhteisöosakon enimmäismäärä määriteltäisiin viitatus 5 §:n sijaan ehdotetun rikoslain 46 luvun 13 §:n 2 momentissa säädetyllä mukaisesti.

Pykälän 3 momentissa määriteltäisiin 2 momentissa käytetty termi liikevaihto. Momentin mukaan liikevaihdoksi luetaan oikeushenkilön maailmanlaajuinen kokonaisliikevaihto tai sitä vastaava tuotto yhteisöosakon tuomitsemista edeltävän vuoden tilinpäätöksen mukaisesti. Kirjanpitolain (1336/1997) 4 luvun 1 §:n 1 momentin määritelmän mukaan liikevaihtoon luetaan tuotteiden ja palveluiden myynnistä saadut tuotot, joista on vähennetty myönnetty alennukset sekä arvonalisävero ja muut välittömästi myynnin määrään perustuvat verot, jollei tässä pykälässä tai muualla laissa toisin säädetä. Vakuutusyhtiön ja luottolaitoksen liikevaihtoa vastaavasta tuotosta säädetään erikseen, kuten mainitun lainkohdan 2 ja 3 momentista ilmenee. Yhdistyksiin ja säätiöihin sovelletaan viitattua 1 momentin määritelmää niiden harjoittaessa liiketoimintaa. Viimeksi mainittujen osalta liikevaihtoa vastaavalla tuotolla voidaan tarkoittaa taloudellisen toiminnan laajuutta kuvaavia eriä, jotka otetaan huomioon aatteellista yhteisöä tai säätiötä koskevan rangaistuksen määrää arvioitaessa. Tällaisia eriä ovat kirjanpitoasetuksen (1339/1997) 3 §:ssä tarkoitettut aatteellisen yhteisön ja säätiön tuloslaskelmakaavan mukaiset varsinaisen toiminnan tuotot.

Koska tarkoitus on suhteuttaa yhteisöosakon enimmäismäärä oikeushenkilön todelliseen taloudelliseen asemaan, maailmanlaajuisesti kokonaisliikevaihdoksi katsottaisiin lähtökohtaisesti oikeushenkilön koko liikevaihto, ei esimerkiksi pelkästään rikosta koskevan toiminnon liikevaihto.

Momentissa säädettäisiin myös tilanteista, joissa tuomittavana olevan oikeushenkilön tilinpäätöksestä ei ole saatavissa asianmukaista tietoa. Tällöin liikevaihto voitaisiin perustaa arvioon, joka tehdään muun saatavan selvityksen perusteella. Tässä voitaisiin hyödyntää vastaavanlaista selvitystä kuin arvioitaessa oikeushenkilön taloudellista asemaa rikoslain 9 luvun 6 §:n nojalla (HE 95/1993 vp s. 39–44; oikeuskäytännöstä esim. KKO 2009:1, KKO 2013:56 ja KKO 2014:20). Jos oikeushenkilöllä ei ole todettavissa liikevaihtoa tai muuta vastaavaa tuottoa, määriteltäisiin yhteisöosakon ylin rahamäärä 9 luvun 5 §:n nojalla eli 850 000 euroksi.

15 §. Rajoitussäännös. Pykälässä säädettyä rajoitussäännöstä ei sovellettaisi ehdotettuihin pakoterikoksia koskeviin 3 a–3 d §:ään. Pykälän 1 momentissa olevia pykäläviittauksia tarkennettaisiin tämän mukaisesti niin, etteivät ne viittaisi ehdotettuihin 3 a–3 d §:ään.

7.2 Pakkokeinolaki

10 luku Salaiset pakkokeinot

3 §. Telekuuntelu ja sen edellytykset. Pykälän 3 momentin 7 kohdan loppuun lisättäisiin sanat ”tai törkeästä pakoterikoksesta”, jotta telekuuntelu ei jäisi pois törkeän pakoterikoksen selvittämisen keinovalikoimasta vastaavissa tilanteissa, joissa se on nykyisin käytettävissä säännöksen mukaisesti törkeän säännöstelyrikoksen selvittämistä varten. Pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n 3 momentin 7 kohdan mukaan lupa telekuunteluun voidaan antaa, kun jotakuta on syytä epäillä liike- tai ammattitoimintaan liittyvästä törkeästä säännöstelyrikoksesta. Saman pykälän 4 momentin mukaan 3 momentissa tarkoitetun luvan antamisen edellytyksenä on lisäksi, että rikoksella on tavoiteltu erityisen suurta hyötyä ja rikos on tehty erityisen suunnitelmallisesti.

7.3 Laki Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta

1 luku Yleiset säännökset

2 §. Soveltamisala. Pykälän 4 momenttia muutettaisiin lisäämällä siihen uusi 6 kohta, jossa viitattaisiin EU:n tai YK:n asettamien pakotteiden tai niiden täytäntöönpanoa koskevan lainsäädännön rikkomiseen. Muutos tarkoittaisi, että lakia sovelletaan tällaisista rikkomisista ilmoittaneiden henkilöiden suojeluun (HE 147/2022 vp s. 139–143). Suojelun saaminen ei edellyttäisi sitä, että ilmoittajalla on rikkomuksesta tai siihen liittyvien henkilöiden roolista tai toiminnasta rikostuomioon vaadittavaa yksilöityä tietoa (ks. HE 147/2022 vp s. 156–157). Säännöksellä täytäntöönpantaisiin direktiivin 14 artiklan velvoitteet.

7.4 Laki eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä

4 §. Pykälässä on viittaussäännös rikoslakiin. Pykälän mukaan rangaistus viranomaisen saman lain nojalla antaman säännöstelymääräyksen rikkomisesta tai sen yrittämisestä sekä Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alaan kuuluvien Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 215 artiklan nojalla annettujen asetusten rikkomisesta ja sen yrittämisestä säädetään rikoslain 46 luvun 1–3 §:ssä. Pykälää muutettaisiin niin, että siinä viitattaisiin näiden säännösten asemasta sovellettaviin ehdotettuihin rikoslain 46 luvun 3 a–3 d §:ään säännöksiin.

8 Voimaantulo

Ehdotetaan, että lait tulevat voimaan 20.5.2025, joka on direktiivissä säädetty kansallisen voimaansaattamisen määräaika.

9 Toimeenpano ja seuranta

Direktiivin 19 artiklan 1 kohdan mukaan komissio toimittaa viimeistään 20 päivänä toukokuuta 2027 Euroopan parlamentille ja neuvostolle kertomuksen, jossa arvioidaan, missä määrin jäsenvaltiot ovat toteuttaneet tarvittavat toimenpiteet tämän direktiivin noudattamiseksi. Jäsenvaltioiden on toimitettava komissiolle kyseisen kertomuksen laatimista varten tarvittavat tiedot.

Artiklan 2 kohdan mukaan komissio toteuttaa 20 päivään toukokuuta 2030 mennessä tämän direktiivin vaikutuksen ja tehokkuuden arvioinnin, jossa otetaan huomioon jäsenvaltioiden

toimittamat vuotuiset tilastot ja käsitellään tarvetta päivittää unionin rajoittavien toimenpiteiden rikkomiseen liittyvien rikosten luetteloa, ja toimittaa kertomuksen Euroopan parlamentille ja neuvostolle. Jäsenvaltioiden on toimitettava komissiolle kyseisen kertomuksen laatimista varten tarvittavat tiedot. Kyseiseen kertomukseen liitetään tarvittaessa lainsäädäntöehdotus.

10 Suhde muihin esityksiin

Sisäministeriössä on valmisteltavana hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi patruunoiden komponenttien viennin luvanraisuudesta sekä ampuma-asetlain ja rikoslain 46 luvun 1 §:n muuttamisesta. Tuo hallituksen esitys on suunniteltu annettavaksi eduskunnalle 18.12.2024.

11 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Direktiivin velvoitteiden täytäntöönpanemiseksi ehdotetut muutokset rikoslakiin merkitsisivät jossain määrin laajempaa rikosoikeudellista vastuuta pakotteiden rikkomisesta sekä törkeimpien tällaisten rikosten rangaistusten ankaroitumista. Ehdotukset perustuvat Suomea sitoviin kansainvälisiin velvoitteisiin. Tällaisen yhteyden perustuslakivaliokunta on todennut sääntelyn hyväksyttävyyttä tukevaksi seikaksi (esimerkiksi PeVL 38/2012 vp s. 3/I). Toisaalta myös kansainväliset velvoitteet on toteutettava perus- ja ihmisoikeuksien mukaisesti.

Perustuslaista rangaistussäännöksille seuraavat rajoitukset liittyvät ennen kaikkea perusoikeuksiin. Ne asettavat valtiosääntöiset rajat paitsi sille, mitä tekoja voidaan säätää rangaistavaksi, myös sille millaisia rangaistuksia rikoksiin voidaan liittää. Rangaistussäännösten tulee täyttää perusoikeuksien rajoittamista koskevat yleiset edellytykset ja kulloisestakin perusoikeussäännöksestä mahdollisesti johtuvat erityiset edellytykset. Vaikka rangaistavaksi säädettävä teko itsessään ei koskisiakaan toimia, joihin perustuslaki nimenomaisesti oikeuttaa, merkitsee sakkorangaistus joka tapauksessa kajoamista tuomitun omaisuuteen ja vankeusrangaistus henkilökohtaiseen vapauteen. Kaiken kaikkiaan perustuslakivaliokunnan perusoikeuksien rajoittamisedellytyksiin palautuva käytäntö koskee rikoslainsäädäntöä yleisesti (esimerkiksi PeVL 20/2018 vp s. 2–4, PeVL 48/2017 vp s. 7–8, PeVL 15/2010 vp, PeVL 17/2006 vp s. 2/II, PeVL 20/2002 vp s. 6/I, PeVL 23/1997 vp s. 2–3).

11.1 Hyväksyttävyy- ja suhteellisuusvaatimus

Perusteen, jolla perusoikeutta rajoitetaan, tulee ensinnäkin olla perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta hyväksyttävä. Rikosoikeudellisessa sääntelyssä hyväksyttävänä rajoitusperusteena voi olla esimerkiksi pyrkimys suojata jonkin muun kuin rajoituksen kohteena olevan perusoikeuden toteutumista tai saavuttaa jokin muu sellainen päämäärä, joka on perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta objektiivisin perustein arvioituna normatiivisessa mielessä hyväksyttävä (PeVL 9/2016 vp ja PeVL 61/2014 vp s. 3/I).

Rajoitussääntelyn tulee lisäksi olla painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimaa. Perusoikeuksia ei siten pidä rajoittaa tarpeettomasti tai vain varmuuden vuoksi, vaikka käsillä olisikin sinänsä hyväksyttävä rajoitusperuste. Perustuslakivaliokunta on esimerkiksi katsonut, ettei tekoja pidä säätää rangaistaviksi, jos rangaistussäännöksellä on lähinnä symbolinen merkitys (ks. PeVL 5/2009 vp s. 3/II ja PeVL 29/2001 vp s. 4/I). Perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin sisältyvä hyväksyttävyyssvaatimus koskee myös rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää ja voi olla käytännössä merkittävä rangaistuksia koskevan sääntelyn kannalta (esimerkiksi PeVL 9/2016 vp s. 4–6).

Rikoslain tunnusmerkistöjen ja rangaistusasteikkojen ankaruuden osalta merkityksellinen on myös oikeasuhtaisuutta koskeva vaatimus. Tämä suhteellisuusvaatimus edellyttää sen

arviointia, onko vastaava tavoite saavutettavissa muulla perusoikeuteen vähemmän puuttuvalla tavalla kuin rangaistussäännöksellä. Myös rangaistuksen ankaruus on yhteydessä suhteellisuusvaatimukseen (ks. esim. PeVL 20/2002 vp s. 6/I, PeVL 23/1997 vp s. 2/II). Rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (PeVL 9/2016 vp s. 2, PeVL 56/2014 vp s. 2–3, PeVL 16/2013 vp s. 2/I, PeVL 23/1997 vp s. 2/II). Perustuslaki ei kuitenkaan aseta tiukkoja rajoja rangaistusten korottamiselle, kunhan muutokset kytketään hyväksyttäviin perusteisiin (PeVL 23/1997 vp, s. 2/I, PeVL 9/2016 vp, s. 5–6 ja PeVL 56/2018 vp, s. 2).

Kansainvälisistä pakotteista on muodostunut tärkeä osa kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseen tähtäävää keinovalikoimaa, joka on vaihtoehto aseelliselle voimankäytölle (HE 13/2002 vp, s. 3/I). Täsmällisemmin on arvioitu, että oikein kohdennetuilla pakotteilla voidaan merkittävästi supistaa poliittisiin sortotoimiin, ihmisoikeusloukkauksiin, joukkotuhoaseiden leviämiseen ja terrorismiin osallistuvien tahojen rahoituslähteitä, heikentää näiden mahdollisuuksia aseistautua ja hankkia käyttöönsä muita tarvitsemiaan laitteita ja teknologioita sekä rohkaista tällaisten tahojen tukijoita harkitsemaan tilannetta uudelleen. Laajasti omaksutuilla ja tehokkaasti täytäntöön pantavilla pakotteilla on näin katsottu voitavan tuloksellisesti eristää kansainvälisiltä markkinoilta toimijoita, joiden tavoitteet ovat YK:n peruskirjan tai EU:n ulkopoliittisten perustavoitteiden vastaisia (HE 288/2014 vp, s. 3/I, LaVL 22/2022 vp, s. 3). Pakotteilla pyritään siten myös vahvistamaan ja tukemaan demokratiaa, oikeusvaltiota ja ihmisoikeuksia. Pakotteiden merkitys on tällä hetkellä korostunut myös Venäjän Ukrainaa vastaan aloittaman täysmittaisen hyökkäyssodan johdosta. Pakotteiden rikkomisen sääntämisellä rangaistavaksi on tarkoitus edistää pakotteiden tavoitteiden toteutumista. Ehdotetuilla rangaistussäännöksillä on näin ollen hyväksyttävä tavoite ja painava yhteiskunnallinen tarve.

Esityksessä ehdotetuilla säännöksillä ei pääosin laajennettaisi rangaistavuuden alaa vaan kyse on nykyisen rangaistavuuden alan selkiyttämisestä. Keskeisenä poikkeuksena tästä on ehdotettu rangaistavuuden ulottaminen törkeää huolimattomuutta koskeviin tekoihin siltä osin kuin kyse on kaksikäyttötuotteita ja puolustustarvikkeita koskevasta kaupankäynnistä ja palveluista. Tällaisten tuotteiden vaihdanta pakotteiden vastaisesti voi olla erittäin vaarallista ja vahingollista. Kaksikäyttötuotteita ja puolustustarvikkeita voidaan esimerkiksi käyttää suoraan sodankäynnin välineinä. Rangaistavuuden laajentaminen lisää huolellisuusvastuuta tällaisten tuotteiden vaihdannassa. Tätä rangaistavuuden alan laajentamista voidaan näin ollen pitää perustuslain kannalta perusteltuna.

Direktiivin velvoitteiden johdosta törkeän säännöstelyrikokseen nähden törkeän pakoterikoksen enimmäisrangaistus nostettaisiin neljästä vuodesta viiteen vuoteen vankeutta. Tämä tarkoittaisi viidenneksen korotusta enimmäisrangaistukseen. Pakotteiden merkitys ja tavoitteet huomioon ottaen niiden rikkomista voidaan pitää törkeimmillään erityisen vakavana säännöstelyrikoksen muihin tekotapoihinkin nähden. Viiden vuoden enimmäisrangaistusta voidaan sen vuoksi pitää oikeasuhtaisena.

Direktiivin velvoitteiden mukaisesti oikeushenkilöille määrättävän yhteisöosakon enimmäismäärä määriteltäisiin liikevaihtoperusteisesti, mikä liittäisi rangaistusasteikon määrittelemiseen oikeushenkilön taloudelliseen asemaan. Ehdotetut lainmuutokset koskisivat tältä osin vain oikeushenkilöitä, joiden liikevaihto tai sitä vastaava tuotto on yli 17 miljoonaa euroa vuodessa, koska enimmäisrangaistus korottuisi nykyisestä vain näissä tapauksissa. Rajana olisi tällöinkin yhteisöosakon enimmäismäärälle säädetty katto, 40 miljoonaa euroa. Rangaistuksen mittaamisen perusteita yksittäistapauksessa ei ehdoteta muutettavaksi. Tällaista oikeushenkilön taloudelliseen asemaan perustuvaa enimmäisrangaistusta voidaan pitää

oikeasuhtaisena, koska sakon enimmäismäärä perustuu sakotettavan maksukykyyn. Tässä mielessä järjestelmä muistuttaa luonnollisille henkilöille määrättäviin sakkoihin sovellettavaa päiväsakkojärjestelmää.

Pelkästään kansallisista lähtökohdista arvioiden ehdotettu yhtä rikoslajia koskeva poikkeuksellinen rangaistusasteikko ei ole rikoslain sisäisen oikeasuhtaisuuden ja johdonmukaisuuden kannalta tavoiteltavin ratkaisu. Samalla on kuitenkin syytä ottaa huomioon myös pakotteiden rikkomista koskevan toiminnan luonne sekä sellaisen torjunnan tärkeys ja akuuttuus. Pakotteiden rikkominen on luonteeltaan usein kansainväliseen vaihdantaan liittyvää toimintaa. Varsinkin suurempien oikeushenkilöiden toiminnassa pakotteiden rikkominen voidaan pyrkiä toteuttamaan sellaisessa valtiossa, jossa tällaisen toiminnan riskit ovat pienimmät. Tässä merkitystä voidaan olettaa olevan rikoksentekomahdollisuuksien ja kiinnijäämisriskin ohella myös taloudellisten seuraamusten ankaruudella erityisesti sen vuoksi, että toiminta on usein suunnitelmallista. Tämä puoltaa sitä, että oikeushenkilöiden toiminnassa tehtyjen pakoterikosten osalta myös Suomen lainsäädäntö täyttää seuraamusten osalta direktiivissä määritellyn EU:n yhteisten vähimmäistason. Lisäksi on syytä ottaa huomioon, että ehdotettu lainsäädäntö perustuu Suomea sitovaan kansainväliseen velvoitteeseen eikä perusteettomasti menisi sitä pidemmälle.

Edellä esitetyt seikat huomioon ottaen ehdotettua yhteisösakon liikevaihtoperusteista rangaistusasteikkoa voidaan pitää hyväksyttävään perusteeseen perustuvana, painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimana ja oikeasuhtaisena.

11.2 Laillisuusperiaate

Perustuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekoheikellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ydinsisällön mukaan rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava riittävällä täsmällisyydellä siten, että säännöksen sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja EU-tuomioistuimen käytännössä laillisuusperiaatteelle on annettu käytännössä vastaava ydinsisältö, jossa on korostettu rikossääntelyn ennustettavuutta eli sitä, että säännöksen sanamuodon perusteella voidaan ennakoida, mikä on rangaistavaa (ks. esim. PeVL 20/2022 vp, 11 kohta, PeVL 12/2021 vp, 57 kohta, PeVL 20/2018 vp, s. 2, PeVL 10/2016 vp, PeVL 56/2014 vp, s. 2/I ja PeVL 6/2014 vp, s. 3/I).

Perustuslakivaliokunnan käytännössä on täsmennetty laillisuusperiaatteen vaatimuksia blankorangaistussäännöksille. Viittausten sisältäviin rangaistussäännöksiin sisältyvien valtuusketjujen tulee olla täsmällisiä, rangaistavuuden edellytykset ilmaisevien aineellisten säännösten tulee olla kirjoitettu rangaistussäännöksiltä vaaditulla tarkkuudella ja nämä säännökset käsittävästä normistosta tulee käydä ilmi myös niiden rikkomisen rangaistavuus. Kriminalisoinnin sisältävässä lain säännöksessä tulee lisäksi olla asiallinen luonnehdinta kriminalisoitavaksi tarkoitettu teosta. (PeVL 62/2018 vp, s. 9, PeVL 53/2018 vp, s. 3, PeVL 14/2018 vp, s. 21–22, PeVL 9/2018 vp, s. 9, PeVL 25/1994 vp s. 8 ja niissä viitatu lausunnot). Tuoreemmassa käytännössään valiokunta on pitänyt blankorikossääntelyn täsmenämistä edellytyksenä lakiehdotuksen käsittelylle tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä (PeVL 10/2016 vp, s. 8–9 ja PeVL 53/2018 vp, s. 3). Myös tilanteessa, jossa säännöksessä luetellaan niitä tekotapoja, jotka voivat tulla rangaistaviksi, sääntelyä on perustuslakivaliokunnan käytännön mukaan ollut täsmennettävä viittaussäännöksiä ja rikoksen tunnusmerkistökiteijöitä tarkentamalla (PeVL 14/2018 vp, s. 21–22).

Koska ehdotettujen pakoterikossäännösten mukaan rangaistavien tekojen yksityiskohtainen sisältö määriteltäisiin muussa lainsäädännössä, voidaan säännösten katsoa olevan luonteeltaan blankorangaistussäännöksiä. Pakoterikossäännöksissä viitattaisiin selkeästi niihin säädöksiin, joissa säädettyjä normeja rikkomalla rikokseen voisi syyllistyä. Keskeisiä näistä ovat EU:n pakotteita koskevat asetukset, mutta kyseeseen voi tulla myös pakotteita täytäntöönpaneva kansallinen lainsäädäntö. Vaikka EU:n asetusten normit eivät vastaa kirjoitustavaltaan täysin rikoslain rangaistussäännöksiä, on ne laadittu suoraan sovellettaviksi. EU:n asetuksissa ei voida viitata takaisin Suomen rikoslakiin, mutta riittävänä voidaan pitää sitä, että asetuksissa nimenomaisesti velvoitetaan jäsenvaltioita säätämään niiden säännösten rikkomisesta seuraamukset. Lisäksi pakotelain 4 §:ssä on tältä osin nimenomainen viittaus rikoslain 46 luvun säännöksiin. Ehdotetuissa pakoterikossäännöksissä olisi myös tarkemmat asialliset luonnehdinnat keskeisimmistä kriminalisoitavaksi tarkoitetuista teoista. Tämä olisi olennainen tarkennus vastaaviin tekoihin nykyisin soveltuvaan säännöstelyrikossäännöksen nähden. Edellä todettujen seikkojen johdosta voidaan katsoa, että pakoterikoksina rangaistavat teot on määritelty rangaistussäännöksiltä vaadittavalla tarkkuudella.

Perustuslakivaliokunnan käytännössä rikossäännösten sisältämiä avoimia tekotapoja on lähtökohtaisesti pidetty rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta ongelmallisina (esim. PeVL 20/2022 vp, 12 kohta, PeVL 12/2021 vp, 58 kohta, PeVL 20/2018 vp, s. 2 ja PeVL 6/2014 vp, s. 3/I). Valiokunnan mukaan rikossäännöksen sisältämä avoin tekotapa voi kuitenkin poikkeuksellisesti olla hyväksyttävissä, jos rangaistavaksi säädetyn teon erityisluonteeseen kuuluu ajateltavissa olevien tekotapojen moninaisuus ja jos säännös sisältää rangaistavan käyttäytymisen alaa muuten riittävästi rajaavia edellytyksiä (PeVL 16/2013 vp, s. 4).

Edellisessä kappaleessa todetun kannalta olennainen säännös on ehdotettu rikoslain 46 luvun 3 a §:n 1 momentin 10 kohta. Tämä kohta jättäisi osittain avoimeksi sen, minkä tyyppisiä tekoja rangaistavuus koskee. Edellä osiossa 4.1 todetun mukaisesti tällainen rangaistussäännös on kuitenkin pakotelainsäädännön moninaisuuden ja varsinkin usein tapahtuvan muuttamisen vuoksi välttämätön, jotta rangaistavuus kattaisi kaikki riittävän vakavat pakotteiden rikkomiset. Tämä avoimempi tekotapakohdakin kriminalisoisi kuitenkin vain sellaisia tekoja tai laiminlyöntejä, jotka ovat suoraan sovellettavissa pakotesäädöksissä, joko EU:n pakoteasetuksissa tai kansallisessa pakotteita täytäntöönpanevassa lainsäädännössä, määritelty nimenomaisesti tarkemmilla säännöksillä kielletyksi. Näin ollen säännös ei jättäisi rangaistavan menettelyn määrittelyä täysin avoimeksi. Rangaistavuutta rajaisi ja täsmentäisi olennaisesti myös se, että mainitun 10 kohdan sanamuoto kattaisi kieltojen lisäksi vain sellaiset ilmoitus- tai muun toimintavelvollisuuksien rikkomiset, jotka rinnastuvat merkitykseltään kieltojen rikkomiseen.

Edellä todetun nojalla ehdotettuja pakoterikoksia koskevia säännöksiä voidaan pitää laillisuusperiaatteen mukaisena ja ne voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä..

Ponsi

Koska direktiivissä on säännöksiä, jotka ehdotetaan pantaviksi täytäntöön lailla, annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

rikoslain 1 luvun 11 §:n ja 46 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan rikoslain (39/1889) 46 luvun 1 §:n 1 momentin 1 ja 9 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 506/2015,

muutetaan 1 luvun 11 §:n 2 momentin 11 ja 12 kohta, 46 luvun 1 §:n 1 momentin 8 kohdan f alakohta ja 8 a kohdan g alakohta, 4 §:n 3 momentti, 13 § ja 15 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 11 §:n 2 momentin 11 kohta laissa 368/2019 ja 12 kohta laissa 181/2024, 46 luvun 1 §:n 1 momentin 8 kohdan f alakohta ja 8 a kohdan g alakohta laissa 506/2015, 4 §:n 3 momentti laissa 769/1990 sekä 13 § ja 15 §:n 1 momentti laissa 425/2009, sekä

lisätään 1 luvun 11 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laeissa 368/2019, 723/2022 ja 181/2024, uusi 13 kohta sekä 46 lukuun uusi 3 a–3 d § seuraavasti:

1 luku

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa, siihen sovelletaan Suomen lakia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö ja teosta säädetään rangaistus:

11) 40 luvun 1–4 tai 4 a §:ssä, jos rikoksen tekijä on kansanedustaja, ulkomainen virkamies tai ulkomaisen parlamentin jäsen;

12) 40 luvun 8 a tai 8 b §:ssä, jos rikoksen tekijä on kansanedustaja, ulkomainen virkamies tai ulkomaisen parlamentin jäsen; taikka

13) 46 luvun 3 a–3 c §:ssä.

46 luku

Maahantuontiin ja maastavientiin liittyvät rikokset

1 §

Säännöstelyrikos

Joka rikkoo tai yrittää rikkoa

8) kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta annetun lain (500/2024)

f) 10 §:n 2 momentissa tarkoitetuista ehdoista luvan käytölle taikka
8 a) kaksikäyttötuotteiden vientiä, välitystä, teknistä apua, kauttakulkua ja siirtoa koskevan unionin valvontajärjestelmän perustamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2021/821, jäljempänä *vientivalvonta-asetus*,

g) 12 artiklan 7 kohdassa unionin yleisluvan käyttöä koskevasta kiellosta säädettyä tai mainittujen säädösten nojalla annettua säännöstelymääräystä, on tuomittava säännöstelyrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

3 a §

Pakoterikos

Joka rikkoo tai yrittää rikkoa Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alaan kuuluvissa Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 215 artiklan nojalla talous- ja rahoitussuhteiden keskeyttämisestä kolmannen maan kanssa tai rajoittavien toimenpiteiden kohdistamisesta luonnollisiin tai oikeushenkilöihin, ryhmiin tai muihin kuin valtiollisiin yhteisöihin annetussa asetuksessa säädettyä tai sen tai Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 29 artiklan nojalla säädettyä rajoittavaa toimenpidettä taikka Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvoston päätöslauselman nojalla säädettyä pakotetta

1) asettamalla varoja tai taloudellisia resursseja nimetyn luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön saataville tai hyödynnettäviksi taikka laiminlyömällä jäädyttää sellaiset,

2) mahdollistamalla nimetyn luonnollisen henkilön valtion alueelle pääsyn tai hänen kauttakulkunsa valtion alueen kautta,

3) harjoittamalla liiketoimintaa tai muuten tekemällä sopimuksen tai muun oikeustoimen tai jatkamalla sellaisen täytäntöönpanoa,

4) myymällä, hankkimalla, vastaanottamalla, siirtämällä, lähettämällä, tuomalla maahan, viemällä maasta, kuljettamalla, kuljetuttamalla tai välittämällä tavaroita tai muuta omaisuutta,

5) tarjoamalla tai toimittamalla palveluja tai teknistä apua,

6) tarjoamalla tai toimittamalla rahoitusta tai rahoitusapua,

7) liikennöimällä kulkuneuvoa taikka mahdollistamalla kulkuneuvon pääsyn alueelle tai paikkaan tai poispääsyn sieltä,

8) toimimalla oikeushenkilössä,

9) rikkomalla lupahtoa tai

10) menettelemällä muulla tavoin rajoittavalla toimenpiteellä tai pakotteella asetetun kiellon tai sellaiseen merkitykseltään rinnastettavan ilmoitus- tai muun toimintavaltavuuden vastaisesti

on tuomittava *pakoterikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Pakoterikoksesta tuomitaan myös se, joka käyttää, siirtää kolmannelle osapuolelle tai muuten luovuttaa 1 momentissa tarkoitettua rajoittavalla toimenpiteellä tai pakotteella jäädytettäväksi määrättyjä nimetyn luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön omistuksessa, hallussa tai määräysvallassa olevia varoja tai taloudellisia resursseja niiden peittämiseksi taikka antaa väärää tai harhaanjohtavia tietoja sen salaamiseksi, että nimetty luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö on rajoittavalla toimenpiteellä tai pakotteella jäädytettäväksi määrätyn omaisuuden lopullinen omistaja tai edunsaaja.

Edellä 2 momentissa tarkoitettun rikoksen yritys on rangaistava.

3 b §

Törkeä pakoterikos

Jos pakoterikoksessa

1) tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä,
2) rikoksen kohteena olevien varojen, taloudellisten resurssien, palvelujen tai liiketointen arvo on ollut huomattava,

3) rikos on 3 a §:n 1 momentin 4 tai 5 kohdassa tarkoitettu teko, jonka kohteena on puolustustarvike tai vientivalvonta-asetuksen liitteessä I tarkoitettu kaksikäyttötuote,

4) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai

5) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa

ja pakoterikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava *törkeästä pakoterikoksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään viideksi vuodeksi.

3 c §

Tuottamuksellinen pakoterikos

Joka törkeästä huolimattomuudesta syyllistyy 3 a §:n 1 momentin 4 tai 5 kohdassa tarkoitettuun tekoon, jonka kohteena on puolustustarvike tai vientivalvonta-asetuksen liitteessä I tarkoitettu kaksikäyttötuote, on tuomittava *tuottamuksellisesta pakoterikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi kuudeksi kuukaudeksi.

3 d §

Pakoterikkomus

Jos pakoterikos huomioon ottaen tavoitellun hyödyn määrä, rikoksen kohteena olevien varojen tai taloudellisten resurssien arvo tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteijä on tuomittava *pakoterikkomuksesta* sakkoon.

Pakoterikkomuksesta tuomitaan myös se, joka rikkoo 3 a §:ssä tarkoitettussa rajoittavassa toimenpiteessä tai pakotteessa säädettyä ilmoittamis-, tiedonanto-, raportointi- tai muuta sellaista velvollisuutta, jos teko ei ole rangaistava 3 a–3 c §:n nojalla.

4 §

Salakuljetus

Salakuljetuksena ei kuitenkaan pidetä 1–3 tai 3 a–3 d §:ssä tarkoitettun tuontia tai vientiä koskevan säännöksen tai määräyksen rikkomista.

13 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Säännöstelyrikokseen, törkeään säännöstelyrikokseen, pakoterikokseen, törkeään pakoterikokseen, tuottamukselliseen pakoterikokseen, salakuljetukseen, törkeään tulliselvitysrikokseen ja puolustustarvikkeiden maastavientirikokseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

Poiketen siitä, mitä 9 luvun 5 §:ssä säädetään, pakoterikoksen, törkeän pakoterikoksen ja tuottamuksellisen pakoterikoksen johdosta tuomittavan yhteisösaon ylin rahamäärä on viisi prosenttia oikeushenkilön liikevaihdosta, kuitenkin vähintään 850 000 ja enintään 40 miljoonaa euroa.

Edellä 2 momentissa liikevaihdoksi katsotaan oikeushenkilön maailmanlaajuinen kokonaisliikevaihto tai sitä vastaava tuotto yhteisösköön tuomitsemista edeltäneen vuoden tilinpäätöksen mukaisesti. Jos tilinpäätöksestä ei ole saatavissa asianmukaista tietoa, liikevaihto tai tuotto voidaan arvioida muun saatavan selvityksen perusteella. Jos oikeushenkilöllä ei ole todettavissa liikevaihtoa tai sitä vastaavaa tuottoa, määritellään yhteisösköön ylin rahamäärä 9 luvun 5 §:n nojalla.

15 §

Rajoitussäännös

Tämän luvun 1–3, 4, 5, 7–10 ja 12 §:ssä tarkoitettuna rikoksena ei pidetä vähäistä ilmoittamis- tai tiedonantovelvollisuuden laiminlyöntiä eikä muuta vähäistä menettelytapamääräyksen rikkomista.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2.

Laki

pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 3 §:n 3 momentin 7 kohta seuraavasti:

10 luku

Salaiset pakkokeinot

3 §

Telekuuntelu ja sen edellytykset

Lupa telekuunteluun voidaan antaa myös, kun jotakuta on syytä epäillä liike- tai ammattitoimintaan liittyvästä:

7) törkeästä säännöstelyrikoksesta tai törkeästä pakoterikoksesta;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta annetun lain (1171/2022) 2 §:n 4 momentin 4 ja 5 kohta sekä *lisätään* 2 §:n 4 momenttiin uusi 6 kohta seuraavasti:

1 luku

Yleiset säännökset

2 §

Soveltaisala

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, lakia sovelletaan sellaisten henkilöiden suojeluun, jotka ilmoittavat:

4) Euroopan unionin tai kansallisen yritysten ja yhteisöjen verotusta koskevan lainsäädännön rikkomisesta taikka järjestelystä, jonka tarkoituksena on saada yritysten tai yhteisöjen verotusta koskevan lainsäädännön tavoitteen tai tarkoituksen vastaista veroetua;

5) muun kuin 1 momentin 10 kohdassa tarkoitetun Euroopan unionin tai kansallisen kuluttajan suojaamiseksi säädetyn lainsäädännön rikkomisesta; tai

6) Euroopan unionin toiminnasta annetun sopimuksen 215 artiklan nojalla annetussa asetuksessa säädetyn tai sen tai Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 29 artiklan nojalla säädetyn rajoittavan toimenpiteen tai ulko- ja turvallisuuspolitiikan alaan kuuluvan Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvoston päätöslauselman nojalla säädetyn pakotteen rikkomisesta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki

eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä annetun lain 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä annetun lain (659/1967) 4 §, sellaisena kuin se on laissa 504/2015, seuraavasti:

4 §

Rangaistus viranomaisen tämän lain nojalla antaman säännöstelymääräyksen rikkomisesta tai sen yrittämisestä sekä Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alaan kuuluvien Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 215 artiklan nojalla annettujen asetusten rikkomisesta ja sen yrittämisestä säädetään rikoslain (39/1889) 46 luvun 3 a–3 d §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 12.12.2024

Pääministeri

Petteri Orpo

Oikeusministeri Leena Meri

1.

Laki

rikoslain 1 luvun 11 §:n ja 46 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan rikoslain (39/1889) 46 luvun 1 §:n 1 momentin 1 ja 9 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 506/2015,
muutetaan 1 luvun 11 §:n 2 momentin 11 ja 12 kohta, 46 luvun 1 §:n 1 momentin 8 kohdan f alakohta ja 8 a kohdan g alakohta, 4 §:n 3 momentti, 13 § ja 15 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 11 §:n 2 momentin 11 kohta laissa 368/2019 ja 12 kohta laissa 181/2024, 46 luvun 1 §:n 1 momentin 8 kohdan f alakohta ja 8 a kohdan g alakohta laissa 506/2015, 4 §:n 3 momentti laissa 769/1990 sekä 13 § ja 15 §:n 1 momentti laissa 425/2009, sekä
lisätään 1 luvun 11 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 368/2019, 723/2022 ja 181/2024, uusi 13 kohta sekä 46 lukuun uusi 3 a–3 d § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 luku

1 luku

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

11 §

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa, siihen sovelletaan Suomen lakia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö ja teosta säädetään rangaistus:

11) 40 luvun 1–4 tai 4 a §:ssä, jos rikoksen tekijä on kansanedustaja, ulkomainen virkamies tai ulkomaisen parlamentin jäsen;
taikka

12) 40 luvun 8 a tai 8 b §:ssä, jos rikoksen tekijä on kansanedustaja, ulkomainen virkamies tai ulkomaisen parlamentin jäsen.

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa, siihen sovelletaan Suomen lakia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö ja teosta säädetään rangaistus:

11) 40 luvun 1–4 tai 4 a §:ssä, jos rikoksen tekijä on kansanedustaja, ulkomainen virkamies tai ulkomaisen parlamentin jäsen;

12) 40 luvun 8 a tai 8 b §:ssä, jos rikoksen tekijä on kansanedustaja, ulkomainen virkamies tai ulkomaisen parlamentin jäsen;
taikka

13) 46 luvun 3 a–3 c §:ssä.

Voimassa oleva laki	Ehdotus
46 luku	46 luku
Maahantuontiin ja maastavientiin liittyvät rikokset	Maahantuontiin ja maastavientiin liittyvät rikokset
1 §	1 §
<i>Säännöstelyrikos</i>	<i>Säännöstelyrikos</i>
Joka rikkoo tai yrittää rikkoa	Joka rikkoo tai yrittää rikkoa
1) eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä annetussa laissa (659/1967),	1) (kumottu)
8) kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta annetun lain (500/2024)	8) kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta annetun lain (500/2024)
f) 10 §:n 2 momentissa tarkoitetuista ehdoista luvan käytölle,	f) 10 §:n 2 momentissa tarkoitetuista ehdoista luvan käytölle <i>taikka</i>
8 a) kaksikäyttötuotteiden vientiä, välitystä, teknistä apua, kauttakulkua ja siirtoa koskevan unionin valvontajärjestelmän perustamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2021/821, jäljempänä <i>vientivalvonta-asetus</i> ,	8 a) kaksikäyttötuotteiden vientiä, välitystä, teknistä apua, kauttakulkua ja siirtoa koskevan unionin valvontajärjestelmän perustamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2021/821, jäljempänä <i>vientivalvonta-asetus</i> ,
g) 12 artiklan 7 kohdassa unionin yleisluvan käyttöä koskevasta kiellosta <i>taikka</i>	g) 12 artiklan 7 kohdassa unionin yleisluvan käyttöä koskevasta kiellosta
9) <i>Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alaan kuuluvissa Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 215 artiklan nojalla talous- ja rahoitussuhteiden keskeyttämisestä kolmannen maan kanssa tai rajoittavien toimenpiteiden kohdistamisesta luonnollisiin tai oikeushenkilöihin, ryhmiin tai muihin kuin valtiollisiin yhteisöihin annetuissa asetuksissa</i> säädettyä tai mainittujen säädösten nojalla annettua säännöstelymääräystä, on tuomittava säännöstelyrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.	9) (kumottu)
	säädettyä tai mainittujen säädösten nojalla annettua säännöstelymääräystä, on tuomittava säännöstelyrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

(uusi)

3 a §

Pakoterikos

Joka rikkoo tai yrittää rikkoa Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alaan kuuluvissa Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 215 artiklan nojalla talous- ja rahoitussuhteiden keskeyttämisestä kolmannen maan kanssa tai rajoittavien toimenpiteiden kohdistamisesta luonnollisiin tai oikeushenkilöihin, ryhmiin tai muihin kuin valtiollisiin yhteisöihin annetussa asetuksessa säädettyä tai sen tai Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 29 artiklan nojalla säädettyä rajoittavaa toimenpidettä taikka Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvoston päätöslauselman nojalla säädettyä pakotetta

1) asettamalla varoja tai taloudellisia resursseja nimetyn luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön saataville tai hyödynnettäviksi taikka laiminlyömällä jättäytää sellaiset,

2) mahdollistamalla nimetyn luonnollisen henkilön valtion alueelle pääsyn tai hänen kauttakulkunsa valtion alueen kautta,

3) harjoittamalla liiketoimintaa tai muuten tekemällä sopimuksen tai muun oikeustoimen tai jatkamalla sellaisen täytäntöönpanoa,

4) myymällä, hankkimalla, vastaanottamalla, siirtämällä, lähettämällä, tuomalla maahan, viemällä maasta, kuljettamalla, kuljetuttamalla tai välittämällä tavaroita tai muuta omaisuutta,

5) tarjoamalla tai toimittamalla palveluja tai teknistä apua,

6) tarjoamalla tai toimittamalla rahoitusta tai rahoitusapua,

7) liikennöimällä kulkuneuvoa taikka mahdollistamalla kulkuneuvon pääsyn alueelle tai paikkaan tai poispääsyn sieltä,

8) toimimalla oikeushenkilössä,

9) rikkomalla lupaehtoa tai

10) menettelemällä muulla tavoin rajoittavalla toimenpiteellä tai pakotteella asetetun kiellon tai sellaiseen merkitykseltään rinnastettavan ilmoitus- tai muun toimintavelvollisuuden vastaisesti

Voimassa oleva laki

Ehdotus

on tuomittava *pakoterikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Pakoterikoksesta tuomitaan myös se, joka käyttää, siirtää kolmannelle osapuolelle tai muuten luovuttaa 1 momentissa tarkoitetulla rajoittavalla toimenpiteellä tai pakotteella jäädyttäväksi määrättyjä nimetyn luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön omistuksessa, hallussa tai määräysvallassa olevia varoja tai taloudellisia resursseja niiden peittämiseksi taikka antaa vääriä tai harhaanjohtavia tietoja sen salaamiseksi, että nimetty luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö on rajoittavalla toimenpiteellä tai pakotteella jäädyttäväksi määrätyn omaisuuden lopullinen omistaja tai edunsaaja.

Edellä 2 momentissa tarkoitetun rikoksen yritys on rangaistava.

(uusi)

3 b §

Törkeä pakoterikos

Jos pakoterikoksessa

1) tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä,

2) rikoksen kohteena olevien varojen, taloudellisten resurssien, palvelujen tai liiketoimien arvo on ollut huomattava,

3) rikos on 3 a §:n 1 momentin 4 tai 5 kohdassa tarkoitettu teko, jonka kohteena on puolustustarvike tai vientivalvonta-asetuksen liitteessä I tarkoitettu kaksikäyttötuote,

4) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai

5) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa

ja pakoterikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä pakoterikoksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään viideksi vuodeksi.

Voimassa oleva laki (uusi)	Ehdotus 3 c §
	<i>Tuottamuksellinen pakoterikos</i> Joka törkeästä huolimattomuudesta syyllistyy 3 a §:n 1 momentin 4 tai 5 kohdassa tarkoitettuun tekoon, jonka kohteena on puolustustarvike tai vientivalvonta-asetuksen liitteessä I tarkoitettu kaksikäyttötuote, on tuomittava <i>tuottamuksellisesta pakoterikoksesta</i> sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi kuudeksi kuukaudeksi.
(uusi)	3 d §
	<i>Pakoterikkomus</i> Jos pakoterikos huomioon ottaen tavoitellun hyödyn määrä, rikoksen kohteena olevien varojen tai taloudellisten resurssien arvo tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteijä on tuomittava <i>pakoterikkomuksesta</i> sakkoon. Pakoterikkomuksesta tuomitaan myös se, joka rikkoo 3 a §:ssä tarkoitettussa rajoittavassa toimenpiteessä tai pakotteessa säädettyä ilmoittamis-, tiedonanto-, raportointi- tai muuta sellaista velvollisuutta, jos teko ei ole rangaistava 3 a–3 c §:n nojalla.
4 § <i>Salakuljetus</i>	4 § <i>Salakuljetus</i>
Salakuljetuksena ei kuitenkaan pidetä 1–3 §:ssä tarkoitettua tuontia tai vientiä koskevan säännöksen tai määräyksen rikkomista.	Salakuljetuksena ei kuitenkaan pidetä 1–3 tai 3 a–3 d §:ssä tarkoitettua tuontia tai vientiä koskevan säännöksen tai määräyksen rikkomista.
13 § <i>Oikeushenkilön rangaistusvastuu</i>	13 § <i>Oikeushenkilön rangaistusvastuu</i>
Säännöstelyrikokseen, törkeään säännöstelyrikokseen, salakuljetukseen, törkeään tulliselvitysrikokseen ja puolustustarvikkeiden maastavientirikokseen	Säännöstelyrikokseen, törkeään säännöstelyrikokseen, <i>pakoterikokseen</i>, <i>törkeään pakoterikokseen</i>, <i>tuottamukselliseen pakoterikokseen</i>, salakuljetukseen, törkeään

Voimassa oleva laki	Ehdotus
sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.	tulliselvitysrikokseen ja puolustustarvikkeiden maastavientirikokseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään. <i>Poiketen siitä, mitä 9 luvun 5 §:ssä säädetään, pakoterikoksen, törkeän pakoterikoksen ja tuottamuksellisen pakoterikoksen johdosta tuomittavan yhteisösa­kon ylin rahamäärä on viisi prosenttia oikeushenkilön liikevaihdosta, kuitenkin vähintään 850 000 ja enintään 40 miljoonaa euroa.</i> <i>Edellä 2 momentissa liikevaihdoksi katsotaan oikeushenkilön maailmanlaajuinen kokonaisliikevaihto tai sitä vastaava tuotto yhteisösa­kon tuomitsemista edeltäneen vuoden tilinpäätöksen mukaisesti. Jos tilinpäätöksestä ei ole saatavissa asianmukaista tietoa, liikevaihto tai tuotto voidaan arvioida muun saatavan selvityksen perusteella. Jos oikeushenkilöllä ei ole todettavissa liikevaihtoa tai sitä vastaavaa tuottoa, määritellään yhteisösa­kon ylin rahamäärä 9 luvun 5 §:n nojalla.</i>
15 §	15 §
<i>Rajoitussäännös</i>	<i>Rajoitussäännös</i>
Tämän luvun 1–5, 7–10 ja 12 §:ssä tarkoitettuna rikoksena ei pidetä vähäistä ilmoittamis- tai tiedonantovelvollisuuden laiminlyöntiä eikä muuta vähäistä menettelytapamääräyksen rikkomista.	Tämän luvun 1–3, 4, 5, 7–10 ja 12 §:ssä tarkoitettuna rikoksena ei pidetä vähäistä ilmoittamis- tai tiedonantovelvollisuuden laiminlyöntiä eikä muuta vähäistä menettelytapamääräyksen rikkomista.
	<i>Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20..</i>

2.

Laki

pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 3 §:n 3 momentin 7 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

10 luku

10 luku

Salaiset pakkokeinot

Salaiset pakkokeinot

3 §

3 §

Telekuuntelu ja sen edellytykset

Telekuuntelu ja sen edellytykset

Lupa telekuunteluun voidaan antaa myös,
kun jotakuta on syytä epäillä liike- tai
ammattitoimintaan liittyvästä:

Lupa telekuunteluun voidaan antaa myös,
kun jotakuta on syytä epäillä liike- tai
ammattitoimintaan liittyvästä:

7) törkeästä säännöstelyrikoksesta;

7) törkeästä säännöstelyrikoksesta tai
törkeästä pakoterikoksesta;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20..

3.

Laki

Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta annetun lain (1171/2022) 2 §:n 4 momentin 4 ja 5 kohta sekä *lisätään* 2 §:n 4 momenttiin uusi 6 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 luku

1 luku

Yleiset säännökset

Yleiset säännökset

2 §

2 §

Soveltamisala

Soveltamisala

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, lakia sovelletaan sellaisten henkilöiden suojeluun, jotka ilmoittavat:

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, lakia sovelletaan sellaisten henkilöiden suojeluun, jotka ilmoittavat:

4) Euroopan unionin tai kansallisen yritysten ja yhteisöjen verotusta koskevan lainsäädännön rikkomisesta taikka järjestelystä, jonka tarkoituksena on saada yritysten tai yhteisöjen verotusta koskevan lainsäädännön tavoitteen tai tarkoituksen vastaista veroetua; *tai*

4) Euroopan unionin tai kansallisen yritysten ja yhteisöjen verotusta koskevan lainsäädännön rikkomisesta taikka järjestelystä, jonka tarkoituksena on saada yritysten tai yhteisöjen verotusta koskevan lainsäädännön tavoitteen tai tarkoituksen vastaista veroetua;

5) muun kuin 1 momentin 10 kohdassa tarkoitetun Euroopan unionin tai kansallisen kuluttajan suojaamiseksi säädetyn lainsäädännön rikkomisesta.

5) muun kuin 1 momentin 10 kohdassa tarkoitetun Euroopan unionin tai kansallisen kuluttajan suojaamiseksi säädetyn lainsäädännön rikkomisesta; *tai*

6) Euroopan unionin toiminnasta annetun sopimuksen 215 artiklan nojalla annetussa asetuksessa säädetyn tai sen tai Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 29 artiklan nojalla säädetyn rajoittavan toimenpiteen tai ulko- ja turvallisuuspolitiikan alaan kuuluvan Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvoston päätöslauselman nojalla säädetyn pakotteen rikkomisesta.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20..*

4.

Laki

eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä annetun lain 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä annetun lain (659/1967) 4 §, sellaisena kuin se on laissa 504/2015, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

4 §

Rangaistus viranomaisen tämän lain nojalla antaman säännöstelymääräyksen rikkomisesta tai sen yrittämisestä sekä Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alaan kuuluvien Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 215 artiklan nojalla annettujen asetusten rikkomisesta ja sen yrittämisestä säädetään rikoslain (39/1889) 46 luvun 1–3 §:ssä.

Ehdotus

4 §

Rangaistus viranomaisen tämän lain nojalla antaman säännöstelymääräyksen rikkomisesta tai sen yrittämisestä sekä Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alaan kuuluvien Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 215 artiklan nojalla annettujen asetusten rikkomisesta ja sen yrittämisestä säädetään rikoslain (39/1889) 46 luvun 3 *a–3 d §:ssä*.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20..
